

STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM OPĆINE LIŠANE OSTROVIČKE

2015-2020

Rujan 2015. godine

 exoro grupa

SADRŽAJ

1. PREDGOVOR NAČELNIKA.....	3
2. UVOD.....	4
2.1. Razlozi za izradu Strategije razvoja Općine Lišane Ostrovičke.....	4
3. METODOLOGIJA.....	4
3.1. Partnerski pristup.....	6
4. ANALIZA PROSTORNE I DRUŠTVENO-EKONOMSKE SITUACIJE.....	8
4.1 GEO-PROSTORNA OBILJEŽJA.....	8
4.1.1 Geografski položaj.....	8
4.1.2. Općinska naselja.....	8
4.1.3. Okolna naselja koja gravitiraju Lišanima.....	9
4.1.4. Prosječna gustoća naseljenosti.....	10
4.1.5. Klimatska obilježja.....	10
4.1.6. Geološka obilježja.....	11
4.1.7. Namjena površina.....	11
4.1.8. Minski sumnjivi prostori.....	13
4.1.9. Nacionalni parkovi i parkovi prirode u okruženju.....	13
4.1.10. Sažetak.....	14
4.2. INFRASTRUKTURA.....	15
4.2.1 Prometna povezanost.....	15
4.2.2. Energetski sustav.....	18
4.2.3. Plinoopskrba.....	19
4.2.4. Vodoopskrba.....	20
4.2.5. Odvodnja.....	22
4.2.6. Pošta i telekomunikacije.....	22
4.2.7. Postupanje s otpadom.....	22
4.2.8. Sažetak.....	24
4.2.9. SWOT.....	25
4.3. STANOVNIŠTVO I DEMOGRAFSKE ZNAČAJKE.....	26
4.3.1 Stanovništvo kroz godine.....	26
4.3.2 Stanovništvo u odnosu na ostale JLS u ZDŽ.....	26
4.3.3 Stanovništvo prema naseljima.....	27
4.3.4. Prosječna starost i odnos starije i mlađe populacije.....	27
4.3.5. Nastanjenost i struktura domaćinstava.....	28
4.3.6. Prirodno kretanje stanovništva.....	28
4.3.7. Sažetak.....	29
4.4. DRUŠTVENA INFRASTRUKTURA	29
4.1.1. Obrazovanje.....	29
4.4.2. Udruge i zadruge.....	35
4.4.3. Ostala društvena infrastruktura.....	35
4.4.4. Sažetak.....	37
4.4.5. SWOT.....	38
4.5. TRŽIŠTE RADA.....	39
4.5.1. (Ne)zaposlenost i neaktivnost.....	39
4.5.2. Izvori sredstava za život.....	41
4.5.3. Zaposleni prema djelatnostima.....	41
4.5.4. Sažetak.....	42
4.5.5. SWOT.....	43
4.6. GOSPODARSTVO.....	43
4.6.1. Osnovni pokazatelji.....	43
4.6.2. Poljoprivreda.....	45
4.6.2.1. Sažetak.....	49
4.6.2.2. SWOT.....	50
4.6.3. Turizam.....	51
4.6.3.1. Sažetak.....	59
4.6.3.2. SWOT.....	60
4.6.4. Malo i srednje poduzetništvo.....	61
4.6.4.1. Sažetak.....	63
5. GLAVNI RESURSI.....	64
6. ANALIZA OPERATIVNIH KAPACITETA.....	66
6.1. Općinska imovina.....	66
6.1.2. Sažetak.....	69
6.2. Općinski Proračun.....	70
6.2.1. Godišnji izvještaj o izvršenju proračuna 2014.....	70
6.2.2. Sažetak.....	75
6.3. Ljudski resursi.....	76
6.4. SWOT.....	77
7. EKOLOGIJA I ZAŠTITA OKOLIŠA.....	78
8. REZULTATI ANALIZE.....	82
9. VIZIJA I INTERVENCIJSKA LOGIKA.....	85
9.1. Lišane Ostrovičke 2020 – Vizija.....	85
9.2. Intervencijska logika.....	86
10. PROVEDBA I PRAĆENJE	89
10.1. Usklađenost sa nacionalnim i regionalnim strateškim dokumentima.....	89
10.2. Baza projekata.....	94
10.3. Akcijski plan 2015 – 2017.....	98
10.4. Praćenje, vrednovanje, izvještavanje.....	101
Popis literature.....	104

1. PREDGOVOR NAČELNIKA

Poštovani sugrađani,

Strateški razvojni program (SRP) Općine Lišane Ostrovičke 2015 – 2020. temeljni je dokument razvoja cijele naše općine odnosno naselja Lišane Ostrovičke, Dobropoljci i Ostrovica. Ovaj Strateški razvojni program (SRP) služi ubrzavanju razvoja te sadrži jasnu intervencijsku logiku (strateški ciljevi, prioriteti, mјere, aktivnosti/projekti), bazu projekata s prioritizacijom temeljenom na jasnim kriterijima te Akcijski plan u kojem je definirano na koji je način potrebno djelovati kako bismo u zadanom roku ispunili svoje ciljeve i do 2020. godine dosegli zadane pokazatelje.

Svjesni činjenica da, s jedne strane, naša općina ima skromne operativne kapacitete ali i da raspolaže vrijednim resursima, realizaciju strateških programa smo oslonili na izvore financiranja iz EU fondova a sve u svrhu poboljšanja kvalitete života žitelja Općine Lišane Ostrovičke kroz izgradnju suvremene infrastrukture, korištenje prirodnih resursa i održivo upravljanje okolišem. Dokument se zasniva na temelitoj analizi stanja koja uključuje i analizu našeg investicijskog potencijala, imovine i ljudskih resursa. Predložene mјere su, stoga, u skladu kako s našom razvojnom vizijom tako i s našim operativnim kapacitetom što ga čini visoko primjenjivim.

S obzirom na to da su EU fondovi hrvatskim Općinama i Gradovima ključni izvor financiranja do 2020-te godine, u primjeni će nam od velike pomoći biti i iskustvo u izradi i provedbi EU projekata koje smo moji suradnici i ja stekli tijekom pred-pristupnog razdoblja. Općina Lišane Ostrovičke je, naime, do sada sudjelovala u provedbi čak 3 EU projekta (u partnerstvu s Gradom Benkovcem i s Lokalnom Akcijskom grupom Laura).

U izradu ovog Strateškog razvojnog programa smo, kroz održavanje prezentacija i kroz objavljivanje nacrta dokumenta na web-stranicama u sklopu e-konzultacija, uključili i stanovnike. Sve su dobivene sugestije uključene u ovu finalnu inačicu kako bismo se pobrinuli da izrađeni dokument u potpunosti odgovara stanju na terenu odnosno potrebama lokalnog stanovništva.

U fazi provedbe ćemo nastaviti započetu suradnju sa svima koji svojim konstruktivnim razmišljanjem i radom žele doprinijeti razvoju zajednice.

Žitelji Općine Lišane Ostrovičke su se do sada ujedinjeno i hrabro suočili sa svim izazovima i nadvladali svaku nedaću te sam uvjeren da zajedno možemo otkloniti i one prepreke koje su pred nama, a koje stoje na putu našem gospodarskom i društvenom razvoju.

Zahvaljujem svima koji su doprinijeli izradi ovog dokumenta.

Ivica Musić, dipl.ing.

Načelnik

2. UVOD

Strateški razvojni program (SRP) Općine Lišane Ostrovičke je dugoročni razvojni dokument koji definira način efikasnog korištenja raspoloživih resursa, kapaciteta i investicijskih projekata za opći razvoj zajednice i kvalitetu življenja lokalnom stanovništvu.

2.1. Razlozi za izradu strategije razvoja Općine Lišane Ostrovičke

Polazeći od činjenice da Općina Lišane Ostrovičke, osim Prostornog plana uređenja, nakon 2006. godine kada je zajedno s Gradom Benkovcem izradila Program ukupnog razvoja, nije u novije vrijeme izradila cjeloviti dokument ukupnog razvoja te da je, u kontekstu mogućnosti koje nudi novo finansijsko razdoblje Europske unije do 2020. godine, potrebno izraditi jedan takav dokument imajući u vidu dobre razvojne perspektive, Općina Lišane Ostrovičke odlučila je izraditi Strateški razvojni program (SRP) za razdoblje od 2015-2020.g.

U kreiranju strategije razvoja jedinice lokalne samouprave ostaje otvoreno pitanje; treba li izradi Strateškog razvojnog programa prethoditi izrada Prostornog plana uređenja ili se Prostorni plan uređenja izrađuje nakon izrade Strateškog programa razvoja? Stav i iskustva autora govore u prilog tome da Strateški razvojni program definira projektni zadatak za urbaniste u izradi Prostornog plana uređenja radi postizanja maksimalne povezanosti ciljeva, mjera i učinkovitosti njihove provedbe što nije bila praksa u Republici Hrvatskoj čime su se usporavali procesi razvoja.

Izradi ovog strateški važnog dokumenta prethodila je priprema u kojoj su definirani sljedeći ciljevi:

- ✓ Definirati efikasno korištenje lokalnih resursa i investicijskih projekata koji će dugoročno osigurati opći razvoj zajednice i kvalitetu življenja lokalnom stanovništvu, kao dugoročnu viziju razvoja općine,
- ✓ Definirati razvojne prioritete za ostvarenje vizije,
- ✓ Definirati glavne resurse na koje će se strategija osloniti,
- ✓ Procijeniti raspoložive operativne kapacitete javnog i privatnog sektora,
- ✓ Definirati listu projekata kojima se razvojna strategija provodi.

Osim što razmatra gospodarski aspekt razvoja kao temeljnog preduvjeta povećanja standarda lokalnog stanovništva, Strateški razvojni program obuhvaća prostorni, okolišni i demografski aspekt razvoja vodeći pri tom računa da u sve aspekte razvoja aktivno uključi lokalno stanovništvo i poduzetništvo.

3. METODOLOGIJA

Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije (MRRFEU) je, Pravilnikom o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija (NN 53/10), propisalo izradu regionalnih razvojnih strategija za sve županije u Republici Hrvatskoj.

Pravilnik nije propisao obavezu izrade razvojnih strategija za manje jedinice lokalne samouprave u koje spada i Općina Lišane Ostrovičke, no sadržaj strategije je razrađen kroz sljedeća glavna poglavlja:

1. PREDGOVOR NAČELNIKA
2. UVOD
3. METODOLOGIJA
4. ANALIZA PROSTORNE I DRUŠTVENO-EKONOMSKE SITUACIJE
5. GLAVNI RESURSI
6. ANALIZA OPERATIVNIH KAPACITETA

7. EKOLOGIJA I ZAŠTITA OKOLIŠA
8. REZULTATI ANALIZE
9. VIZIJA I STRATEŠKI CILJEVI
10. PROVEDBA I PRAĆENJE

Obzirom da direktive Europske unije navode hijerarhijsku povezanost i usklađenost struktura strateških razvojnih planova, od razine jedinice lokalne samouprave do krovnog strateškog dokumenta Europske unije za razdoblje do 2020.g. EUROPA 2020, Strateški razvojni program Općine Lišane Ostrovičke izrađen je sličnom metodologijom.

Primarnim istraživanjem i analizom obuhvaćeni su najznačajniji dokumenti i akti Općine (kartografski i tekstualni dio Prostornog plana uređenja, Proračun općine, Imovina i obaveze) uvidom i uz intervjuje s Načelnikom i njegovom zamjenicom.

U analitičkom dijelu strategije je dijelom korištena i **metoda uzoraka**, poglavito kod podataka sa većim ili ograničeno dostupnim statističkim bazama prethodno, a prema prethodno odabranim kriterijima same analize, primjerice u analizama geoprostornih obilježja, stanovništva te gospodarstva.

Ostali podaci za izradu dobiveni su sekundarnim istraživanjem radova i publikacija iz ove tematike, sektorskih nacionalnih i regionalnih strategija te dosadašnja istraživanja i **iskustva autora** na sličnim projektima u javnom i privatnom sektoru, poglavito u malom i srednjem gospodarstvu i javnom sektoru.

Kod identifikacije razvojnih mogućnosti korištena je **kombinirana metoda** primarnog (intervju sa lokalnim dionicima), sekundarnog istraživanja (stručna literatura, propisi, Internet) i **SWOT analize**.

SWOT analiza napravljena je za svako poglavlje unutar analize društveno-ekonomske situacije u svrhu dobivanja što preciznijih procjena unutarnjih snaga i slabosti. Ponavljanje pojedinih formulacija kroz različita poglavlja rezultira preciznjom procjenom snaga, slabosti, prilika i prijetnji u skupnoj SWOT analizi.

Kombinacija metoda odabrana je u svrhu procjene izvedivosti i održivosti planiranih programa i projekata.

Proces izrade strategije definiran je kroz četiri koraka:

1. Faza analize,
2. Rezultati analize (identifikacija razvojnih mogućnosti i projekata, SWOT, prioriteti-mjere),
3. Definiranje vizije, ciljeva, prioriteta i aktivnosti,
4. Provedba strategije.

Od 24-28.05.2015.g. održana je prva radionica s Načelnikom i njegovim timom na kojoj su definirani koraci izrade, željeni ciljevi faze analize i okvirne prioritetne potrebe općine.

1. Faza analize – prikupljanje podataka za izradu analize stanja izvršeno je iz dostupnih izvora unutar Jedinstvenog upravnog odjela Općine (važeći Prostorni plan uređenja Općine Lišane Ostrovičke, literatura, važeći upravni akti Načelnika i Općinskog vijeća) i dostupnih podataka na Internetu.

Analizom su obuhvaćena sljedeća područja:

- ✓ Geoprostorna obilježja,
- ✓ Demografske značajke,
- ✓ Infrastruktura,
- ✓ Društvena infrastruktura,
- ✓ Gospodarstvo,
- ✓ Proračun i imovina Općine

- ✓ Tržište rada, i
- ✓ Ekologija.

2. Rezultati analize – sukladno opisanoj metodologiji, definirani su rezultati analize kroz:

- ✓ SWOT analizu po područjima,
- ✓ Identifikaciju razvojnih mogućnosti i projekata po svakom području analize,
- ✓ Prijedloge prioriteta i mjera.

3. Definiranje vizije, ciljeva, prioriteta i aktivnosti – polazeći od slabosti utvrđenih SWOT analizom, projektni tim je pristupio vizionarskom aspektu definiranja ciljeva vodeći računa o prioritetnim ciljevima regionalnih strateških programa više razine (Županijska razvojna strategija Zadarske županije i Lokalne razvojne strategije LAG Laura)¹.

4. Provedba strategije – najvažniji je dio strategije koji obuhvaća operativni aspekt Strateškog razvojnog programa i kojim su definirani;

- ✓ Okviri za provedbu,
- ✓ Popis projekata i identifikaciju izvora financiranja projekata,
- ✓ Praćenje provedbe prioriteta, mjera i aktivnosti programa i projekata,
- ✓ Akcijski plan strategije (ciljevi, aktivnosti, razdoblje i povezanost aktivnosti, troškovi i izvori financiranja, praćenje provedbe).

3.1 Partnerski pristup

Partnerski pristup i načela partnerskog pristupa; konsenzus, jednakost i transparentnost, primjenjeni su u svim fazama izrade Strateškog programa razvoja kroz dvije radionice.

Radionica I u trajanju od 3 dana (25-28/05.2015), na kojoj su sudjelovali:

Ivica Musić, dipl.ing - Načelnik, i
Ivana Mamić, mag.philol.croat. – Zamjenica načelnika.

Cilj prve radionice je prikupljanje podataka uz istovremenu komunikaciju na terenu te su obrađene sljedeće teme:

1. Uvid i analiza važećih akata Općine (prostorno-planska dokumentacija, Proračun, Popis imovine, ljudski kapacitet Jedinstvenog upravnog odjela Općine, stanje obaveza, ugovora važnijih upravnih akata.
2. Sektorska analiza (stanovništvo, gospodarstvo, infrastruktura, javne djelatnosti i potrebe)
3. Zajednički obilazak strateških lokaliteta na području Općine i bližeg okruženja – kontakti sa važnim dionicima,
4. Resursi – razvojni potencijal – planiranje projekata
5. Okvirna verifikacija strateških razvojnih prioriteta.

Proces izrade je nastavljen te je, 12. 08.2015.g. održana **Radionica II** na kojoj su prezentirani i raspravljeni rezultati analize stanja.

Radionici je prisustvovala **Radna grupa** koju čine:

1. Ivica Musić – Načelnik i voditelj Radne grupe,
2. Ivana Mamić – Zamjenica načelnika,
3. Zdravko Nimac – Predsjednik općinskog vijeća,

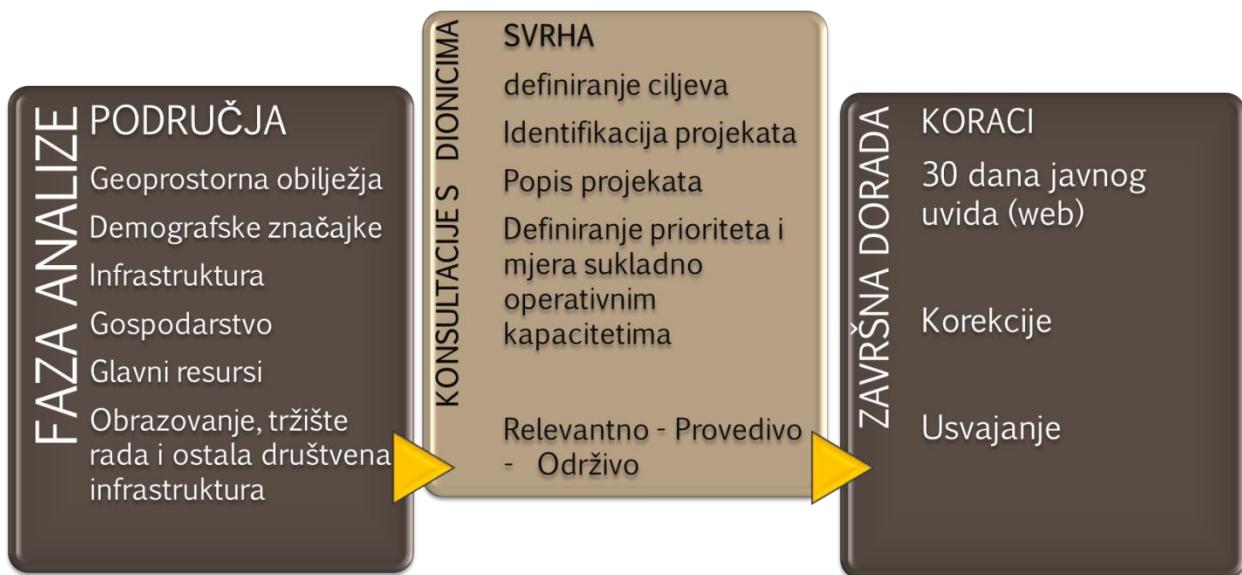
---

¹ Strategije za razdoblje do 2013, dok su za razdoblje do 2020. u izradi, no strateški se ciljevi neće mijenjati

4. Branko Nimac – vijećnik,
5. Davorka Mamić – Udruga Naše ruke,
6. Mate Mamić – Udruga umirovljenika.

Radna grupa je obradila rezultate analize, postigla konsenzus oko strateških odrednica razvoja Općine Lišane Ostrovičke te zaključila da se dokument uputi na javni uvid 30 dana. Tijek procesa izrade i teme Radionice II prikazuje graf u nastavku.

Graf 1: Proces izrade SRP-a

Izrada: Autor

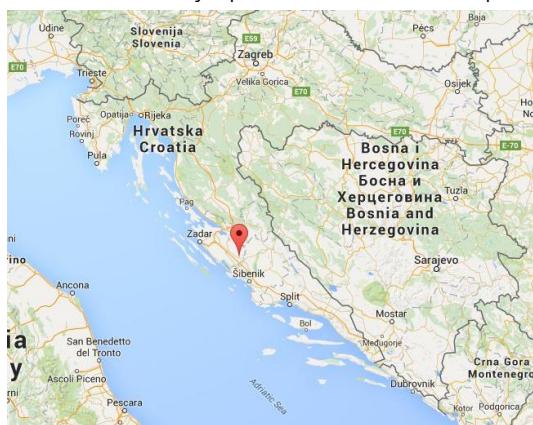
4. ANALIZA PROSTORNE I DRUŠTVENO – EKONOMSKE SITUACIJE NA PODRUČJU OPĆINE

4.1 Geo-prostorna obilježja

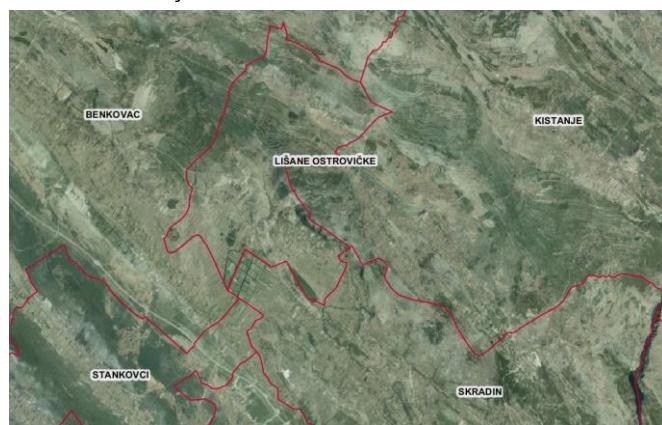
4.1.1. Geografski položaj Lišana Ostrovičkih

Smješten u Ravnim kotarima, u rubnom istočnom dijelu Županije, na prijelazu iz Ravnih Kotara u Bukovicu, prostor Općine Lišane Ostrovičke zauzima 49,92 km², što čini 0,7% površine Zadarske županije. Lišane graniče s gradom Benkovcem, drugom najvećom jedinicom lokalne samouprave u Zadarskoj županiji, te Skradinom i općinom Kistanje u Šibensko-Kninskoj županiji.

Slika 1-2: Položaj Općine Lišane u RH i neposrednom okruženju

Izvor: Google mape

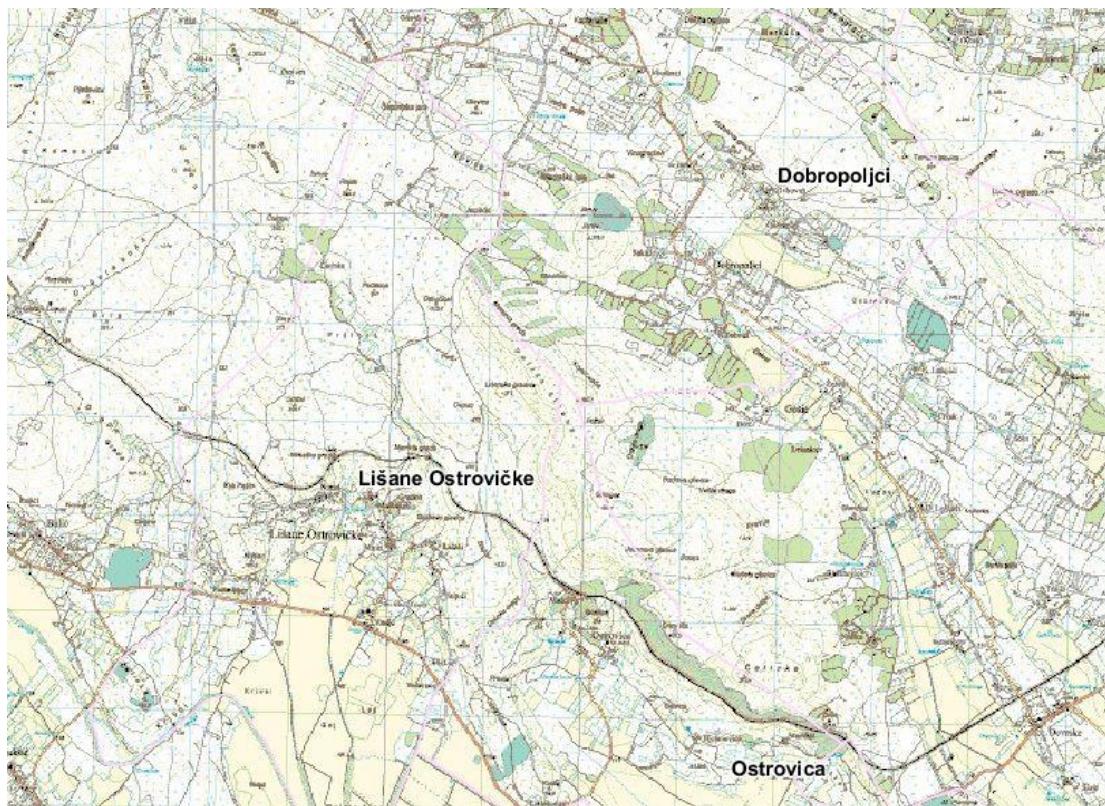
Izvor: Geoportal

Od 34 jedinice lokalne samouprave Zadarske županije, odnosno 6 gradova (Zadar, Benkovac, Biograd n/M, Obrovac, Pag i Nin) i 28 općina, po veličini teritorija kojeg obuhvaća, Općina je na 20. mjestu u Zadarskoj županiji sa 2,20% ukupne površine².

4.1.2. Općinska naselja

Statutom Općine definirana su tri naselja: Dobropoljci, Lišane Ostrovičke koje je administrativno sjedište Općine i Ostrovica. Najmanje je stanovnika u Dobropoljcima (4,15%) dok najviše stanovnika (83,52%) živi u Lišanima. Naselje Lišane se smjestilo u polukružnom obliku, tvoreći prirodnu granicu između Kotara na jugu i krševite zaravni Bukovice na sjeveru. Ostrovica je od Lišana udaljena 3 kilometra dok su Dobropoljci smješteni 10-tak kilometara sjeverno od administrativnog sjedišta Općine.

² Prostorni plan Zadarske županije – izmjene i dopune; rujan, 2014. god.

Slika 3: Općinska naselja

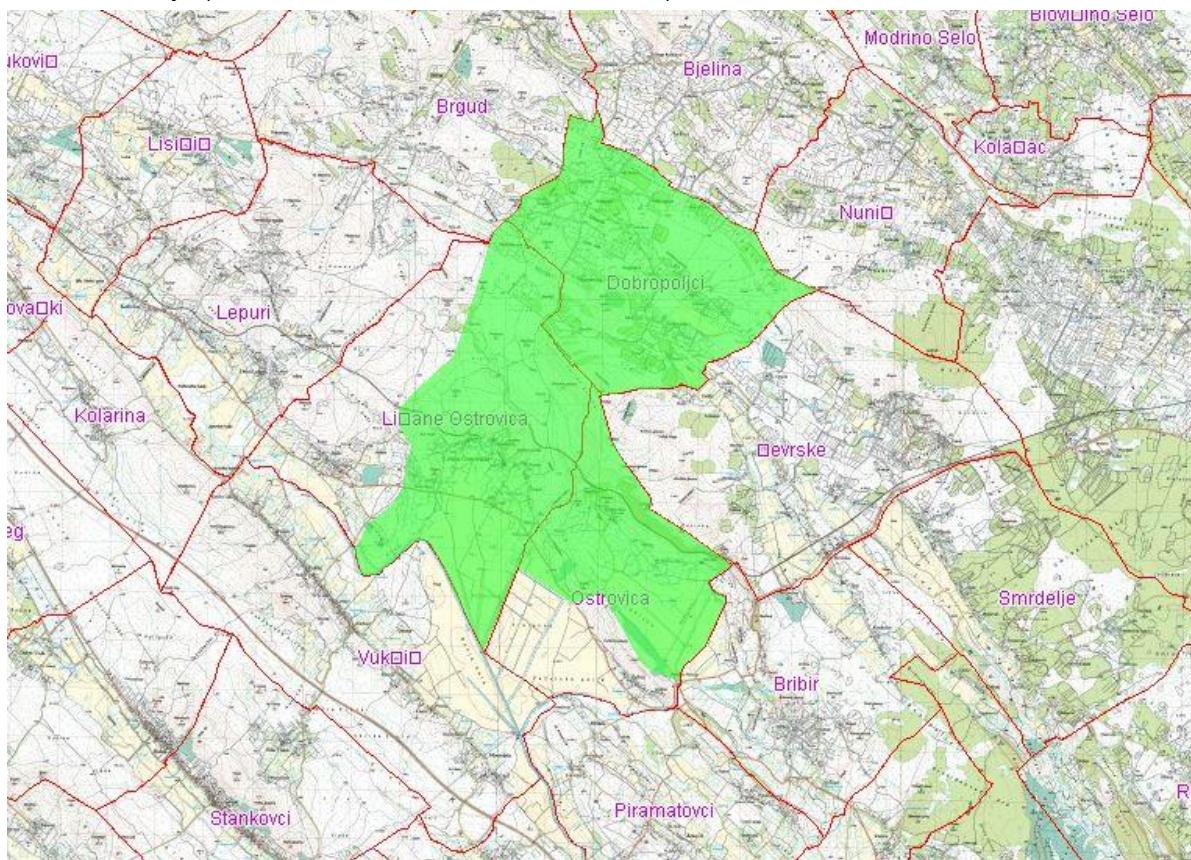
Izvor: Geoportal

4.1.3. Okolna naselja koja gravitiraju Lišanima

Općina Lišane Ostrovičke administrativno pripada Zadarskoj županiji i dio je šireg područja Bukovice i Ravnih kotara. Neposredno graniči sa područjem gradom Skradinom (Šibensko-kninska županija) i Gradom Benkovcem (Zadarska županija).

Stanovništvo obližnjih naselja i sela (Lepuri, Bulić, Vukšić, Prović, Morpolaća, Žažvić), koja administrativno pripadaju drugim jedinicama lokalne samouprave, gravitira Lišanima.

Područje Općine Lišane Ostrovičke je omeđeno granicama katastarskih općina Brgud, Bjelina, Nunić, Đevrske, Bribir, Piramatovci, Vukšić, Lepuri.

Slika 4: Položaj Općine Lišane Ostrovičke – katastarske općine

Izvor: Arkod

4.1.4. Prosječna gustoća naseljenosti

Prosječna gustoća naseljenosti na području Općine u 2011. godini iznosi 13,98 stanovnika po km^2 . Naseljenost na području Lišana je, stoga, manja od prosjeka Zadarske županije u kojoj prosječna gustoća naseljenosti iste godine iznosi 46,63 st/ km^2 što je pak ispod hrvatskog prosjeka od 78,40 stanovnika po km^2 , no ipak s pozitivnim trendom u odnosu na 2001. godinu. Prosječna gustoća naseljenosti na području Lokalne akcijske grupe Laura (LAG Laura) se također povećala. 2001. godine je gustoća bila 39,70 st/ km^2 dok se 2011. godine povećala na 41,81 st/ km^2 . No, taj se pozitivan trend do ovoga trenutka nije značajnije odrazio na područje Općine Lišane Ostrovičke te se prvenstveno odnosi na gradove Biograd na moru i Benkovac te na općine Pašman, Pakoštane, Polača, Škabrnja, Tkon, Bibinje, Sukošan, Galovac.³

4.1.5. Klimatska obilježja

U ocjeni klimatskih prilika područja Lišana Ostrovičkih značajne su kako planine u zaledu tako i more (zračna udaljenost od mora iznosi oko 18 km). Područje Lišana Ostrovičkih, stoga, ima klimatska obilježja sredozemne klime s izraženim kontinentalnim utjecajem, koji se očituje u sušnjim i vrućim ljetima, te blagim zimama koje su u Bukovici i Ravnim kotarima nešto hladnije nego na obali i otocima. Opću cirkulaciju zraka obilježava znatna vjetrovitost. Izraženi su kontinentalni vjetrovi. Najčešći vjetar je hladnija i suha bura, sjevernog i sjeveroistočnog pravca te toplij i vlažniji jugo, južnog i joga-istočnog pravca. Zbog ravnine prostora i nedostatka reljefnih prepreka vjetrovi često imaju velike brzine,

³ Lokalna razvojna strategija LAG Laura 2013 – 2014.

osobito bura. Strujanja maestrala ne dopiru do ovog prostora pa su ljetne vrućine jake i neugodne. Za općinu Lišane Ostrovičke ne postoje izmjereni pokazatelji.⁴

U nastavku, stoga, navodimo temperaturu izmjerenu u obližnjem Benkovcu. Srednja temperatura u Benkovcu u siječnju je tako, primjerice, 5,1 stupnjeva, u srpnju oko 23,3 stupnjeva, a srednja godišnja temperatura je 13,8 stupnja. Broj studenih i hladnih dana u obližnjem Benkovcu je zanemariv, a srednje dnevne temperature iznad 15 stupnjeva traju oko šest mjeseci. U zimskoj polovici godine (jesen-zima) padne gotovo 2/3 oborina tako da ljetni dio godine oskudijeva kišom što izaziva česte suše. Prosjek se kreće oko 800 mm godišnje.⁵ No, problem suše u novijem razdoblju na području Lišana Ostrovičkih manje dolazi do izražaja i zbog smanjene ratarske i stočarske proizvodnje.

Trajanje sunčeva sjaja (insolacije), izraženo kroz prosječan broj sunčanih sati godišnje, može se tako samo prepostavljati na osnovi nekih pokazatelja za obližnje postaje gdje se ona mjeri (npr. Zadar 2475 h/god, Šibenik 2611 h/god) te bi se, logično je prepostaviti, kretao oko 2450 h/god.⁶

4.1.6. Geološka obilježja

Temeljne litološke formacije na lišanskim lokacijama sačinjavaju naslage vapnenaca, lapora i konglomerata. Djelomično je obuhvaćen prostor Trolokve kojeg čine barski i jezerski sedimenti: pjesak i mulj, a močvarno je područje posljedica nepropusnosti muljevite podloge. Neznatni udio pripada deluviju tj. naslagama šljunka i pjeska koji su nastali trošenjem stijena pri transportu i sedimentaciji.

Ravne kotare i Bukovicu razlikuju i hidrogeolozi. U Bukovici gotovo nema površinskih tokova, plodnog je tla vrlo malo, a njene podzemne vode uglavnom otječu u Karinsko more, te prema Zrmanji i Krki. Radi se o području izuzetno niske naseljenosti ($8 \text{ st}/\text{km}^2$). Ravni kotari bogati su i nadzemnim bujičnim i podzemnim tokovima. Radi se o izuzetno plodnom tlu s višom naseljenošću od Bukovice ($31 \text{ st}/\text{km}^2$). To je ujedno i jedan od poljoprivredno najvrjednijih prostora u Dalmaciji i Hrvatskoj uopće. Lišane zauzimaju 30,20 od 568,35 km² Ravnih kotara (bez naselja Dobropoljci) i 19,23 od 525,95 km² Bukovice (naselje Dobropoljci). Preostali dio Ravnih kotara zauzimaju Benkovac (357,81 km²) te Stankovci, Polača, Škabrnja i Poličnik (ukupno 180,34 km²). Ostatak Bukovice zauzimaju Grad Benkovac (158,38 km²) te Obrovac (348,34 km²).⁷

Vrlo složena prostorna struktura s izrazitim posebnostima i raznolikostima Lišana je, dakle, rezultat kontrasta različitih geomorfoloških cjelina: niskih ravnokotarskih udolina s brežuljkastim krajevima Bukovice.

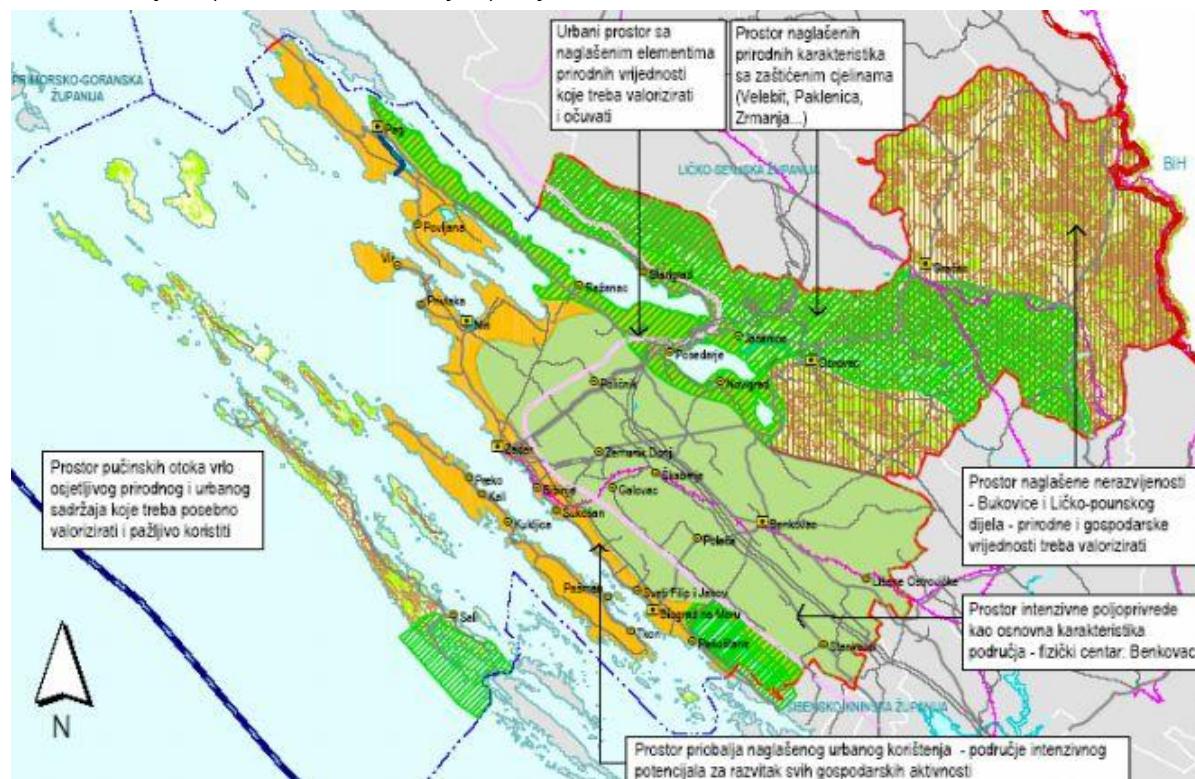
4.1.7. Namjena površina

U ukupnom razvoju i korištenju resursa Lišana poljoprivreda je jedan od primarnih i strateških pravaca razvoja, te zajedno s turizmom mora odigrati presudnu ulogu. I u prostornom planu Zadarske županije je dan naglasak na ovu djelatnost te se prema njemu Lišane nalaze na prostoru čija je osnovna karakteristika intenzivna poljoprivreda (fizički centar: Benkovac).

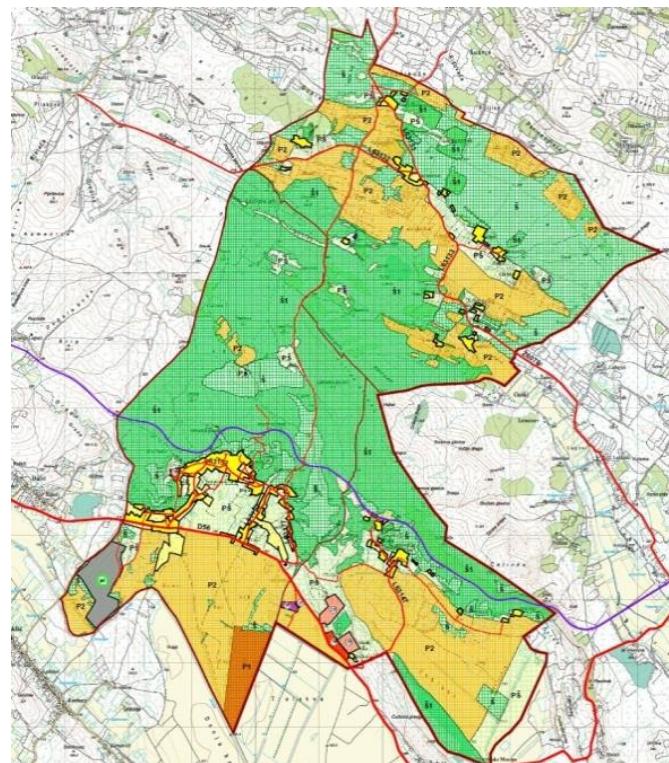
⁴ Prostorni plan uređenja Općine Lišane Ostrovičke – izmjene i dopune; prosinac, 2011. god.

⁵ Benkovac, 1963.-1985., 33 god, Prostorni plan Zadarske županije – izmjene i dopune; rujan, 2014. god.

⁶ Prostorni plan Zadarske županije – izmjene i dopune; rujan, 2014. god.

Slika 5: Namjena prostora u Zadarskoj županiji

Izvor: Plan navodnjavanja za područje Zadarske županije, srpanj 2006.

Slika 6: Namjena površina na području Općine

Izvor: PPU Lišane – Namjena

Većina obradivih poljoprivrednih površina na području Lišana nosi oznaku P-2. To su umjерено pogodna tla, s ograničenjima koja umjерeno ugrožavaju produktivnost, dobit i primjenu navodnjavanja.

Tla klase P-1 (Trolokva) su pogodna tla bez značajnih ograničenja za navodnjavanje ili s ograničenjima koja neće značajno utjecati na produktivnost, dobit i primjenu navodnjavanja.

34,2% prostora Općine čine obradive poljoprivredne površine (1709,79 ha), 61,5% otpada na ostale poljoprivredne i šumske površine, 3,1% na građevinsko područje (od čega je izgrađeno 2,5%), a 1,1% na izgrađene strukture izvan građevinskog područja.¹

Nažalost, ne postoje sustavna i objektivizirana istraživanja o stanju tala na području Općine. No, veći dio postojećih 1709,79 hektara obradivih poljoprivrednih površina na području Lišana više od 25 godina nije tretiran pesticidima i herbicidima te je kao takav izuzetno pogodan za ekološku poljoprivredu za kojom trenutno na tržištu vlada velika potražnja.

Najveći dio nekadašnjih velikih i često malaričnih močvara i blata u Trolokvama, isušen je i pretvoren u plodne površine.

U skladu sa klimatskim, reljefnim i pedološkim uvjetima od kultiviranih biljaka najbolje uspijevaju bademi, orasi i smokve. Područjem Općine prevladava makija degradirana dugotrajnim krčenjem, sječom i stočarenjem (šikara, šibljak i kamenjar).

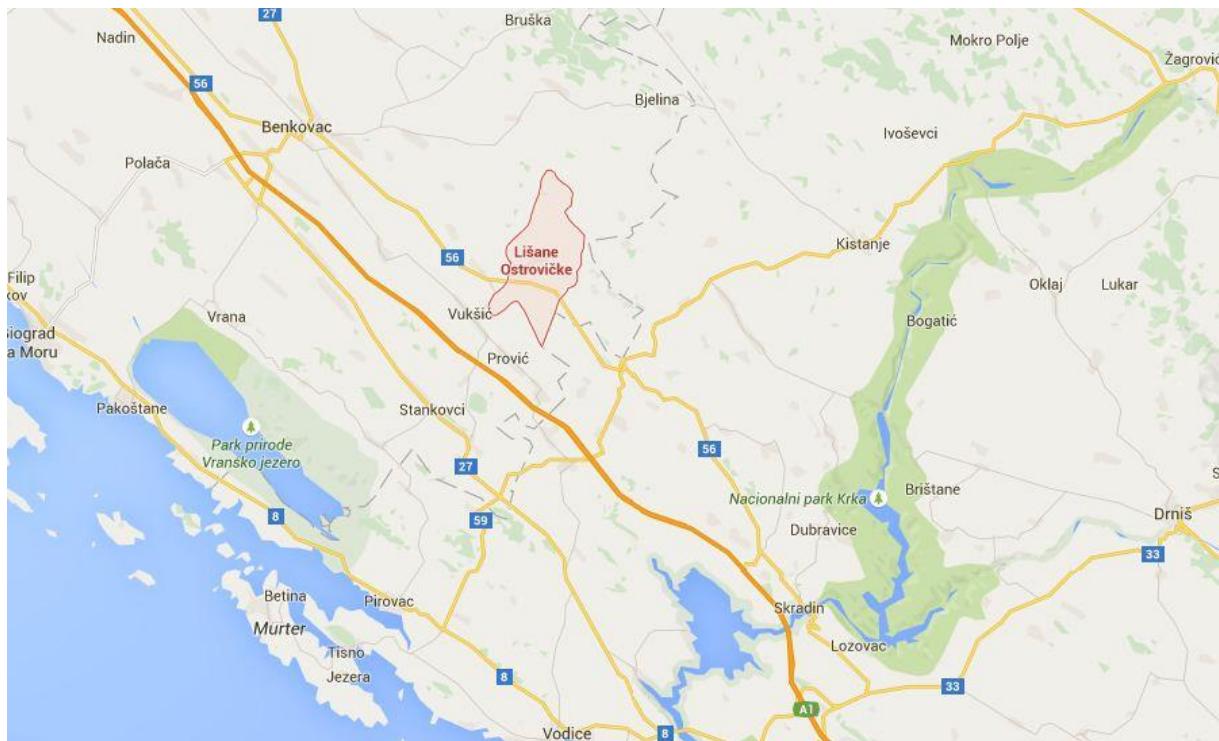
4.1.8. Minski sumnjivi prostori

Prema podacima Centra za razminiranje, na području Lišana Ostrovičkih nema minski sumnjivih prostora kao značajnog ograničavajućeg faktora gospodarskog razvoja, prvenstveno poljoprivrede i turizma, ali i kvalitete života stanovnika na ruralnim područjima.⁸

4.1.9. Nacionalni parkovi i parkovi prirode u okruženju

Iako od nadležnih državnih institucija na području Lišana nije proglašeno ni jedno područje posebnih uvjeta korištenja, u obližnjim gradovima i općinama se nalaze brojni nacionalni parkovi i parkovi prirode (NP Krka, NP Paklenica, NP Una, Park prirode Vransko jezero, Park prirode Telašćica...).

⁸ Hrvatski centar za razminiranje (HCR), 08/2011.

Slika 7: Nacionalni parkovi i parkovi prirode u blizini Lišana

Izvor: Google karte

Park prirode Vransko jezero je udaljen svega 27 km dok je Nacionalni park Krka od Lišana udaljen svega 25 kilometara.

Najviši vrh nalazi se sjeveroistočno od naselja Lišane Ostrovičke. Visok je 425 m i spada među veće vrhove ovog prostora.

4.1.10. SAŽETAK

- ✓ 3 naselja u sklopu Općine: Dobropoljci (najmanje naseljeno i najudaljenije od sjedišta), Lišane Ostrovičke (administrativno sjedište) i Ostrovica
- ✓ Prosječna gustoća naseljenosti općine: 13,98 stanovnika po km² u 2011.
- ✓ Površina: 49,92 km² (0,7% površine Zadarske županije, na 18. mjestu od 34 JLS)
- ✓ Zauzima 30,20 od 568,35 km² Ravnih kotara (bez naselja Dobropoljci) i 19,23 od 525,95 km² Bukovice (naselje Dobropoljci)
- ✓ Ravnici su jedno od poljoprivredno najvrjednijih prostora u Dalmaciji i Hrvatskoj uopće (tlo nije tretirano pesticidima i herbicidima više od 25 godina te je pogodno za ekološku poljoprivredu)
- ✓ Nema minski sumnjivih prostora
- ✓ Klima: sredozemna klima s izraženim kontinentalnim utjecajem
- ✓ Tlo: krško vapneničko te pjesak i mulj (Trolokva)
- ✓ Prirodne atrakcije: jaruge i bunari te nacionalni parkovi i parkovi prirode na području obližnjih JLS

4.2. Infrastruktura

Za analizu infrastrukture korišteni su podaci iz Prostornog plana uređenja Općine Lišane Ostrovičke (2006.g.) i njegovih Izmjena i dopuna iz 2011.g. (kartografski prikazi, tekstualni dio, odredbe i mjere za provođenje. Tekstualni dio PPU-a je u većem dijelu prilagođen potrebama izrade ovog dokumenta dok su tehnički podaci ostali isti.

4.2.1 Prometna povezanost

Analiza prometne povezanosti Općine Lišane Ostrovičke s neposrednim i bližim okruženjem sačinjena je neovisno od teritorijalne pripadnosti mjesta i naselja drugim jedinicama lokalne samouprave. Cilj ove analize je identifikacija mogućnosti unaprjeđenja kvalitete cestovne mreže i dodatna turistička valorizacije područja.

Odabir naselja, mjesta i gradova u okruženju Lišana Ostrovičkih izvršen je temeljem **sljedećih kriterija:**

1. Mjesta kojima uobičajeno prometuje lokalno stanovništvo i stanovništvo susjednih jedinica lokalne samouprave
2. Turistički zanimljiva okolna mjesta i gradovi u kontinentalnom dijelu (kulturno-povijesno, tradicijski i, arheološki zanimljiva područja i sl.)
3. Gradovi na dalmatinskoj obali sa značajnim i većim prometom turista.

Cestovnu prometnu udaljenost Lišana Ostrovičkih prikazuje sljedeća tablica:

Tablica 1: Cestovna prometna udaljenost od Lišana Ostrovičkih

MJESTA U BLIŽEM OKRUŽENJU – Kontinentalni dio		
NAZIV	CESTOVNA UDALJENOST U KM	KRITERIJI / SPECIFIČNOSTI
Bulić	5,5	Prema kriteriju 1
Donji Lepuri	7,5	Prema kriteriju 1
Dobropoljci	20	Naselje unutar JLS LO – zračna udaljenost 5 km, cestovna 20)
Vukšić	6,5	Prema kriteriju 1
Prović	8,5	Prema kriteriju 1
Morpolača	11	Prema kriteriju 1
Žažvić	7	Prema kriteriju 1
Bribir	12	Prema kriteriju 1
Đevrske	14	Prema kriteriju 1
Varivode	17	Prema kriteriju 1
Čista Mala / Velika	15	Ulaz na autoput A1
Zemunik Gornji	35	Županijskom cestom do Zadra – veza sa najbližim aerodromom
SJEDIŠTA SUSJEDNIH JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE		
Benkovac	16	Prema kriteriju 1 - Grad
Kistanje	24	Prema kriteriju 1 – Općina
Stankovci	15	Prema kriteriju 1 – Općina
Skradin	25	Prema kriteriju 1 - Grad
OSTALA MJESTA I VAŽNIJA SREDIŠTA		
Šibenik	44	Prema kriteriju 3
Zadar	56	Prema kriteriju 3
Split	115	Prema kriteriju 3
Biograd na moru	36	Prema kriteriju 3

Knin	50	Prema kriteriju 2
Drniš	46	Prema kriteriju 2
Rijeka	320	Orijentacijski podatak
Zagreb	315	Orijentacijski podatak
VAŽNA PROMETNA ODREDIŠTA		
Aerodrom Zadar	50	
Trajektna luka Gaženica-Zadar	56	
Aerodrom Split	85	

Izvor podataka: Google mape, obrada autora

Naselje Lišane Ostrovičke je povezano sa Zadrom, Benkovcem i Šibenikom autobusnim linijama.

Cestovni promet

Glavni cestovni vezni pravac za povezivanje Općine sa Benkovcem, Zadrom i šire, je **državna cesta D56**, koja je ujedno i glavna **spojna cesta Općine na autocestu A1**. Priključak na autocestu udaljen je svega 15-tak km od Lišana Ostrovičkih.

Državna cesta D56 spaja sljedeća mjesta: Islam Latinski-Smilčić-Benkovac-Lišane Ostrovičke-Skradin-Drniš i Sinj. Kroz područje Općine D56 prolazi u dužini od 4,5 km te se kod Bribirskih mostina izravno nadovezuje na državnu cestu D59 koja vodi do 50-tak km udaljenog Knina.

Županijska cesta Ž6070 iz pravca Đevrske ulazi na područje Općine i vodi do općinskog naselja Dobropoljci te se izravno veže na lokalne ceste L63133 i L63132.

Lokalne ceste

Mrežom lokalnih cesta povezuju se okolna naselja, sela i zaseoci sa središtem Općine. U sastavu Općine su tri glavna naselja; Lišane, Ostrovica i Dobropoljci. Prema središtu Općine frekventira i stanovništvo naselja Vukšić, Prović i Morpolaća, koja administrativno pripadaju susjednim jedinicama lokalne samouprave, ali čija djeca pohađaju osnovnu školu u Lišanima.

Nadalje, važećim Prostornim planom Općine Lišane Ostrovičke definirana su područja i zone budućeg gospodarskog razvoja.

Tri su glavna razloga zbog kojih je napravljena analiza stanja lokalne cestovne mreže:

- ✓ povezanost naselja lokalnom cestovnom mrežom,
- ✓ frekvencija stanovništva prema središtu Općine i,
- ✓ prostorno-planske lokacije zona gospodarskog razvoja.

Cilj analize je **identifikacija prioriteta poboljšanja stanja lokalne cestovne mreže**.

Cestovnu mrežu lokalnih cesta prikazuje sljedeća tablica:

Tablica 2: Mreža lokalnih cesta

OZNAKA LOKALNE CESTE	ŠTO POVEZUJU	DULJINA KM
	POSTOJEĆE LOKALNE CESTE	
L 63132	Županijsku cestu Ž6052 i lokalnu L63133	3
L 63133	Županijsku cestu Ž6052 - Dobropoljci	4
L 63147	Željezničku postaju Ostrovica i D56 (Bačkuliće u neposrednoj blizini planiranih zona D3 – lječilišni turizam, D5 – studentski kampus i T4 – zone seoskog	3

	turizma	
L 63152	Lišane Ostrovičke i D56	1
L 63177	D56 – Lišane i lokalnu cestu L63152	1
PLANIRANE LOKALNE NERAZVRSTANE CESTE		
n/p	Lišane Ostrovičke - Torine	n/p
n/p	Lišane Ostrovičke – Ostrovica (spaja lokalne ceste L 63177 u Lišanima sa L63147 u Ostrovici)	cca 1,5
n/p	Ostrovica – Mandići (priključak sa L63147)	cca 2,5

Izvor: PPU i izmjene, obrada autora

Općina Lišane Ostrovičke ima vrlo dobru cestovnu prometnu povezanost sa zaleđem, turističkim destinacijama na Jadranu i nacionalnim parkom Krka.

Dobra prometna povezanost sa turističkim destinacijama u okruženju stvara strateške preduvjete za prihvat jednodnevnih posjetitelja-turista na području cijele općine koji uz osmišljenu ugostiteljsko-turističku ponudu baziranu na tradicijskoj baštini pruža nove mogućnosti za razvoj.

Lokalne ceste koje spajaju naselja i zaseoke unutar Općine su u lošijem stanju. Posebno je slaba povezanost i velika cestovna udaljenost Lišana Ostrovičkih sa naseljem Dobropoljci.

Identifikacija razvojnih mogućnosti

Izgradnja / rekonstrukcija:

1. Spojna lokalna cesta L63152 u Lišanima (Izvedbeni projekt)
2. Spojna lokalna cesta Ostrovica – Mandići, nastavak L63147 (pogodna i atraktivna turistička ruta – Napoleonov put), željeznička postaja Ostrovica do spoja na državnu cestu D56
3. Tehnički ispravna autobusna ugibališta i okretišta

Opremanje:

1. Uređenje postojeće cestovne mreže unutar naselja. Sukladno važećim odrednicama Izmjena i dopuna Prostornog plana uređenja i sukladno mogućnostima, unutar svakog naselja trebaju se proširiti koridori i cestovne mreže te izvršiti odgovarajuća regulacija prometa u cilju ostvarenja bolje protočnosti vozila. Za sigurniji pješački promet trebaju se izgraditi odgovarajući nogostupi.

Uvođenje novih usluga:

1. Povećati učestalost lokalnih autobusnih linija.

Željeznički promet

Željeznička pruga Zadar-Benkovac-Knin, koja ima klasifikacijski status magistralne pomoćne pruge, oznake MP11.1, kategorije C4, prolazi kroz općinsko naselje Ostrovica gdje se nalazi željeznička postaja. Pruga podnosi opterećenje od 20 tona/osovina ili 8 tona/metar. Na stanje kvalitete magistralne pomoćne pruge Zadar-Benkovac-Knin i dalje do Zagreba ili Splita jedinica lokalne samouprave nema nikakav utjecaj već je uvjetovana strateškim razvojnim planovima Hrvatskih željeznica. Izgradnjom punog profila auto-ceste A1 kompletan promet putnika i turista prebacio se na autocestu, bez obzira na specifičnost i atraktivnost putovanja željeznicom.

Prednost je za Lišane Ostrovičke što se taj, donedavno važni magistralni željeznički pravac, nalazi na svega 4 km od središta Općine, te što u Ostrovici ima željezničku postaju.

4.2.2. Energetski sustav

Opskrba električnom energijom

Cijelo područje Općine Lišane Ostrovičke u sklopu je elektroenergetskog sustava Šibenske županije, vezano putem 10 kilovoltnih kabelskih vodova.

Glavna spojna točka za opskrbu električnom energijom je trafostanica Crljenik TS 30/10(20)kV, koja vrši napajanje preko četiri srednje-naponska izlaza 10(20) kV, s pripadajućim transformatorskim stanicama 10(20)/ 0,4 kV. Trafostanica Crljenik se napaja iz veće i jače trafostanice Bilice (220/110/30 kV) s područja Šibenika. Planirana je izgradnja 30kV dalekovoda Kapela, dok dalekovod Lozovac-Crljenik nije u funkciji.

Elektroenergetski objekti, manje trafostanice i dalekovodi na području Općine Lišane Ostrovičke, napajani iz TS Crljenik 30/10(20) kV prikazani su u tablicama u nastavku. U analizi stanja elektroenergetskog sustava korišteni su podaci iz Prostornog plana uređenja Općine Lišane Ostrovičke te važećih izmjena i dopuna istog.

Tablica 3: Trafostanice 10(20) 0,42 kV

RB	NAZIV	SNAGA u kVA	TIP
1	Ostrovica 1	100	Tornjić
2	Polje Vrana	50	Stupna
3	Vrulje - Lišani	100	Stupna
4	Čurčije - Lišani	100	Tornjić
5	Mijići	160	Stupna
6	Devići	160	Tornjić
7	Podmišljen - Lišani	100	Stupna

Izvor: PPU, obrada autora

Stupne trafostanice Bačkulići i Ostrovica 2 nisu u funkciji.

Tablica 4: Dalekovodi 10(20) kV

RB	NAZIV	DULJINA U m	TIP I PRESJEK
1	Otcjep za TS Bačkulići	68	Aluminijski čelik 3x35mm ² (nije u funkciji)
2	Otcjep za TS Bačkulići – dalekovod za TS Ostrovica1	670	Al. čelik istog profila
3	DV za TS Ostrovica 1	1248	Al. čelik istog profila
4	Otcjep za TS Ostrovica 1	1693	Al. čelik istog profila (nije u funkciji)
5	Dalekovod za TS Deviči	3184	Al. čelik istog profila
6	Otcjep za TS vrana	415	Al. čelik istog profila
7	Otcjep za TS Vrulje - Lišani	383	Al. čelik istog profila
8	Otcjep za TS Čurčije - Lišani	480	Al. čelik istog profila
9	Otcjep za TS Mijići	198	Al. čelik istog profila
10	Otcjep za TS Mijići – dalekovod za Bulići	254	Al. čelik istog profila
11	DV za TS Bulići	3421	Al. čelik istog profila
12	Otcjep za TS Podmišljen - Lišani	76	Al. čelik istog profila

Izvor: PPU, obrada autora

Od važnijih elektroprijenosnih građevina, planirana je **izgradnja još jednog 110 kV dalekovoda** koji prolazi područjem naselja Dobropoljci i koji će poboljšati opskrbu električnom energijom na području ovog naselja.

Osim izgradnje dalekovoda, Prostorni plan Općine predviđa i područje za **iskorištavanje energije sunca** – solarne elektrane u zoni Čelinka.

Cijelo područje između Lišana – Ostrovice i Dobropoljaca, Prostorni plan Općine prepoznaje kao **područje iskorištavanja energije vjetra**.

Prema nacionalnim energetskim programima treba u sve većoj mjeri primjeniti prirodne izvore energije, za koje područje Općine ima preduvjete, a čime se u velikoj mjeri može doprinijeti smanjenju korištenja tradicionalnih izvora. Stoga se i za područje Općine preporuča korištenje obnovljivih energetskih izvora - vode, sunca i vjetra, a rješavati će se studijama i stručnim podlogama, uskladenim s prostornim, ekološkim i funkcionalnim kriterijima.

Dobra umreženost i elektroenergetska opskrbljenost naseljenih područja; Lišane Ostrovičke, Ostrovica te naselja susjednih JLS, Bulić, Vukšić, Prović, Morpoloča.

Postojeća opskrba električnom energijom može pratiti planirani gospodarski razvoj.

Identifikacija razvojnih mogućnosti

Općina Lišane Ostrovičke, aktivnim marketinškim i pregovaračkim pristupom treba inicirati nacionalna ili međunarodna partnerstva koja mogu provesti ulaganja u obnovljive izvore energije kroz dva projekta:

1. Solarna elektrana Čelinka
2. Vjetrolelektrane na području između naselja Lišana Ostrovičkih , Ostrovice i Dobropoljaca

Elektroenergetske građevine koje koriste obnovljive izvore energije sunca i vjetra, osim dugoročnih ekoloških koristi, donosi i finansijske koristi jedinici lokalne samouprave.

4.2.3. Plinoopskrba

Kad govorimo o izgrađenosti magistralnih plinskih distributivnih sustava posljednjih desetak godina, Republika Hrvatska je među liderima u Europskoj uniji.

Vrlo zahtjevna magistralna plinovodna ruta Bosiljevo-Dugopolje dovršena je u veljači 2013.g, a uporabna dozvola je izdana krajem travnja 2013. Plinovod omogućuje plinifikaciju Zadarske, Šibensko-kninske i Splitsko-dalmatinske županije.

Općini Lišane Ostrovičke je dovod plina dostupan preko mjerno regulacijske stanice MRS Benkovac iz koje se sustavom srednje-tlačnih plinovoda dovodi do potrošača i kućnih priključaka na svom području.

Za prijenosnu mrežu je izrađen Idejni projekt opskrbe plinom Zadarske županije.

Općina je posljednjim izmjenama i dopunama Prostornog plana uređenja, regulirala izgradnju srednjetlačnih plinovoda na svom području.

Identifikacija razvojnih mogućnosti

1. Plinifikacija domaćinstava i gospodarstva od 2018.g.

4.2.4. Vodoopskrba

Općina nema riješenu opskrbu pitkom vodom stoga je vodoopskrba ključni problem na cijelom području Općine.

Grad Benkovac je zajedno s općinama Polača i Lišane Ostrovičke osnovao komunalno poduzeće Vodovod i odvodnja d.o.o. čije je osnovna djelatnost sakupljanje, pročišćavanje i opskrba vodom.

Općina Lišane Ostrovičke ima 9,28% udjela u tom komunalnom poduzeću. Većinski udio od 75,88% pripada Gradu Benkovcu, dok je preostalih 14,84% vlasništvo Općine Polača.

Komunalno poduzeće upravlja precrpnim postajama i crpnim stanicama i vodospremama na svom području, kolektorom otpadnih voda na području grada Benkovca te pripadajućim uređajima za pročišćavanje otpadnih voda.

Do izgradnje cjelovitog vodoopskrbnog sustava, vodoopskrba naselja Lišane Ostrovičke vrši se putem lokalne vodospreme Gradina. Stanovnici ostalih naselja se koriste vodom iz vlastitih cisterni.

Prostornim planom uređenja Općine Lišane Ostrovičke, uključujući i njegove izmjene i dopune, vodoopskrba će se ostvariti izgradnjom spoja na Regionalni vodovod sjeverne Dalmacije – podsustav VS Atlagić kao dio cjelovitog sustava na području Ravnih kotara. Podsustav VS Atlagić odnosi se na jugoistočno područje Grada Benkovca te na Općinu Lišane Ostrovičke.

Osim Lišana Ostrovičkih podsustav VS Atlagić opskrbljuje i sljedeća naselja:

Benkovac, Benkovačko selo, polovicu naselja Buković, Bulić, Dobra Voda, Donje i gornje Ceraje, Lepuri, Kolarina, polovicu naselja Kožlovac i Kula Atlagić, Miranje, Perušić Benkovački, Podlug, Pristeg, Prović, Radašinovci, Šopot, Vukšić i Prović.

Za određivanje potreba za pitkom vodom prihvataju se slijedeći standardi potrošnje:

Tablica 5: Standardi potrošnje

OPIS	KOLIČINA
Stanovnici u naselju	200 l/dan
Krupna stoka	50 l/dan
Sitna stoka	15 l/dan
Broj stanovnika	698
Planirani broj stanovnika	1.500
Specifična potrošnja stanovnika	3,5 l/sec
Maksimalna dnevna potrošnja	5,2 l/sec
Maksimalna satna potrošnja	10,5 l/sec
Potrebne količine za gašenje požara za naselje do 5.000 stanovnika	10 l/sec

Izvor: PPU

Za zalijevanje poljoprivrednih površina treba koristiti vodu iz postojećih bunara koje u tu svrhu valja urediti.

Postojeće stanje vodoopskrbe stanovništva i gospodarstava je nezadovoljavajuće te zahtijeva prioritetno rješavanje jer je temeljni preduvjet za kvalitetu življjenja i gospodarski razvoj.

Naselja Lišana Ostrovičkih, Lišane i Ostrovica opskrbljivat će se iz podsustava VS Atlagić – vodosprema VS Gladuša kapaciteta 1000 m3.

Vodotoci

Područje cijele općine locirano je na širem području vrlo bogatog vodom kao najvrjednijeg prirodnog resursa. Isprepleteno je brojnim vodotocima kojima, u svrhu njihovog očuvanja i zaštite od zagađenja, treba posvetiti posebnu pozornost podizanjem svijesti o važnosti voda i vodotoka kod lokalnog stanovništva.

Područjem Općine protječu vodotoci Krivac i Otres, bujični vodotoci Trubanj, Vedro polje, Duboka Draga te veći broj manjih bujičnih vodotoka koji predstavljaju javno vodno dobro u skladu sa Zakonom o vodama.

Najveći vodotok na području Općine Lišane Ostrovičke je vodotok Krivac čiji se sliv proteže u smjeru sjeverozapad-jugoistok, od grada Benkovca do mjesta Morpolaća gdje Krivac utječe u Bibišnicu, ukupne dužine 4,56 km. Cijelim svojim tokom Krivac protječe dubokim poljoprivrednim zemljишtem koje je smješteno između dva brdska masiva. Masivi omeđuju sliv sa sjeveroistočne i jugozapadne strane. U gornjem dijelu sliva, posebno sa sjeveroistočne strane, vodotok prikuplja bujične vode s tih brdskih područja. U donjem dijelu sliva, Krivac je reguliran u dužini od 4,5 km u kojoj protječe kroz Lišansko polje čineći tako glavni recipijent odnosno melioracijski vodotok polja. U Krivac se s lijeve strane ulijevaju vode iz kanala Trubanj i Vedro Polje, koji osim voda iz polja sprovode i bujične vode sa gornjih dijelova sliva.

Krško područje između mjesta Lišane Ostrovičke i Ostrovica isprepleteno je većim brojem manjih bujičnih vodotoka od kojih su najznačajniji Trubanj i Duboka Draga. U gornjem dijelu sliva imaju izrazito bujični tok dok se u donjem u melioracijske kanale Lišanskog polja.

Vodotok Otres formira se kod istoimenog izvorišta, prolazi plodnim poljoprivrednim zemljишtem i u Bibiškim Mostinama utječe u Bibišnicu. Vodotok je većim dijelom kanaliziran te služi i kao melioracijski kanal za odvodnju sa okolnih polja do Bibišnice.

Hrvatske vode kao krovna nacionalna institucija, u skladu sa Zakonom o vodama i Plana upravljanja vodama provodi program uređenja vodotoka i drugih voda u svrhu zaštite vodnog bogatstva, čuvanja i održavanja regulacijskih i zaštitnih mjera.

Područje Općine Lišane Ostrovičke dio je šireg područja vrlo bogatog vodom koje, na globalnoj razini, postaje najtraženiji resurs 21. stoljeća. Nažalost, nacionalna svijest o važnosti tog resursa je na nezadovoljavajućoj razini i u nesrazmjeru sa količinom vodnog bogatstva kojeg Hrvatska ima obzirom na već prisutni problem nedostatka pitke vode u svijetu.

Standardi i tehničke norme zaštite voda i vodotoka, uključujući i melioracijsku odvodnju za cijelo područje Općine kvalitetno su regulirane posljednjim Izmjenama i dopunama prostornog plana uređenja.

Edukacijskim mjerama treba ustrajno podizati svijest o važnosti voda i vodotoka kod lokalnog stanovništva.

4.2.5. Odvodnja otpadnih voda

Do izgradnje sustava odvodnje cijelog naselja, odvodnja otpadnih voda rješava se izgradnjom vlastitih septičkih jama ili primjenom suvremenih uređaja za pročišćavanje otpadnih voda.

Prostorni plan uređenja u svojim odredbama za provođenje regulira i način na koji se ovakve građevine imaju izvesti do izgradnje sustava.

Odvodnja otpadnih voda na djelotvoran i suvremen način za ovo je područje od velikog značenja naročito iz razloga što je djelomično i vodozaštitno područje.

Naime, dosadašnja praksa izgradnje septičkih jama koje nisu izvedene u skladu s tehnološkim standardima, pokazala je kako iste u konačnici postaju obične crne jame, ispuštaju otpadne vode u tlo, što uzrokuje zagađenje podzemnih voda. Realizacijom modernih sustava definitivno će se osigurati ekološka ravnoteža ovog ekološki vrlo osjetljivog prostora.

Studija zaštite voda na području Zadarske županije načelno je odredila sustave odvodnje s glavnim kanalima i crpnim stanicama, načine pročišćavanje otpadnih voda kao i lokacije uređaja za pročišćavanje.

Predloženo rješenje za naselje Lišane Ostrovičke uneseno je u Prostorni plan uređenja. Za odvodni sustav predviđen je jedan uređaj za pročišćavanje otpadnih voda smješten južno od naselja s dispozicijom u otvoren prirodni vodotok. Poželjno je da eventualno odabrani gotovi tipski uređaji za biološko pročišćavanje otpadnih voda budu što jednostavniji za izvedbu i održavanje te sa što povoljnijim tehničkim, ekološkim i ekonomskim pokazateljima.

Osim izgradnje sekundarne vodovodne mreže jednako važan i značajan je sustav odvodnje otpadnih voda temeljen na izgradnji bio-pročistača.

Identifikacija razvojnih mogućnosti

1. Izgradnja sekundarne vodovodne mreže - Prioritetni projekt
2. Izgradnja sustava odvodnje za 2 bio-pročistača na lokalitetima predviđenim u PPU
3. Izgradnja manjih sustava odvodnje za domaćinstva (kapacitet do 10 osoba)

4.2.6. Poštanski promet i telekomunikacije

U Općini ne postoji poštanski ured te se poštanski promet vrši preko poštanskog ureda Benkovac gdje se pošta sakuplja, razrađuje, sređuje i šalje. Izgradnja novog, manjeg poštanskog ureda planira se u sklopu planirane zone centralnih funkcija.

Općina Lišane Ostrovačke ima riješenu telekomunikacijsku mrežu samo u naselju Lišane Ostrovačke, gdje je izgrađena digitalna lokalna komutacija i mjesna TK mreža. TK mreža napravljena je podzemno, a kroz mjesto prolazi svjetlovodni kabel - SVK kabel prema naselju Vukšić. Svjetlovodnim kabelom povezana je lokalna komutacija na nadređeni komutacijski centar.

Bazne postaje u Vukšiću i Benkovcu osiguravaju dobru pokrivenost mreža sustava pokretnih komunikacija. U Gradinama iznad naselja Vukšić aktivna je lokacija samonosećeg antenskog stupa elektroničke komunikacije. Jako dobra je pokrivenost signalom za bežičnu mobilnu telefoniju i Internet.

Signalom drugog koncesionara GSM mreže VIPNET, Općina je također dobro pokrivena. Najbliže VIPNET bazne postaje nalaze se u Bukoviću, Šopotu i Stankovcima.

Kapacitet izvedene telekomunikacijske mreže zadovoljava potrebe stanovništva.

Za naselja Dobropoljci i Ostrovicu nije planirana izgradnja mreže.

Planirane građevinske zone u naselju Lišane Ostrovičke te uz cestu prema Vukšiću spojiti će se na postojeću mrežu.

Jako dobra pokrivenost signalom za bežičnu mobilnu telefoniju i Internet.

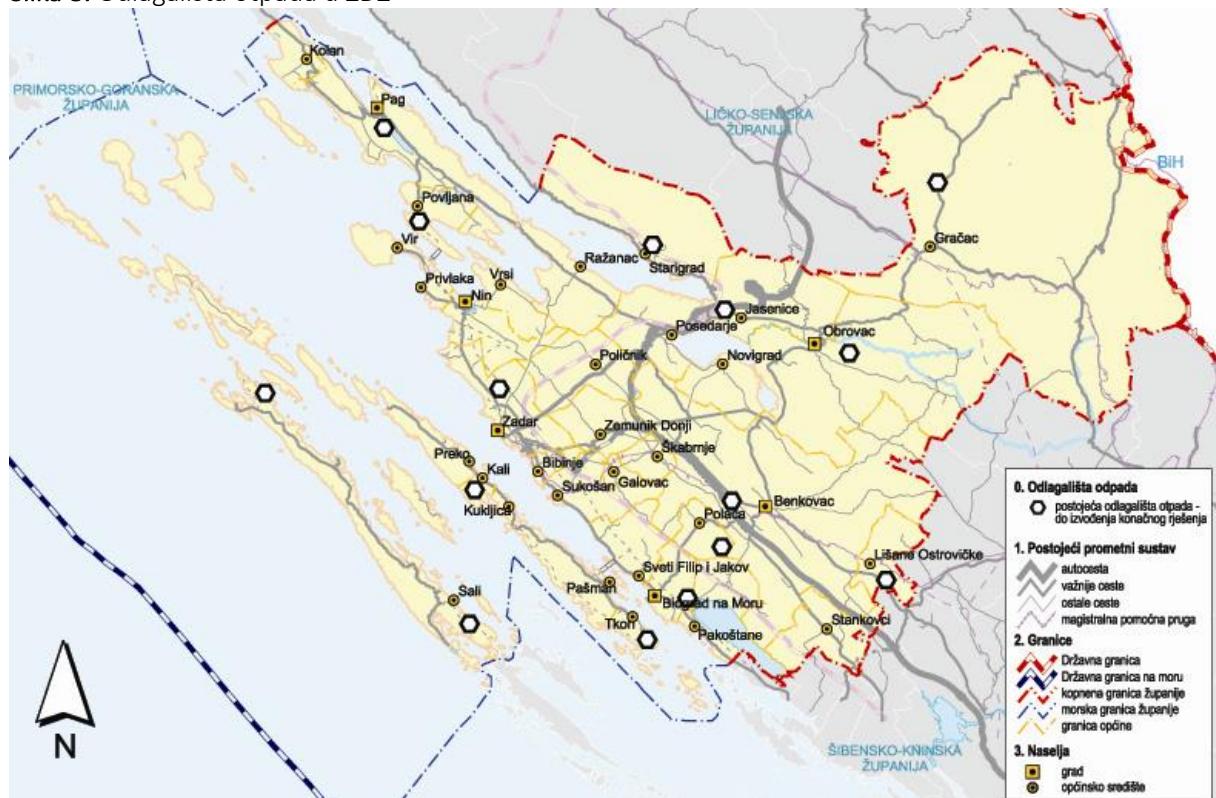
4.2.7. Postupanje s otpadom i ostale komunalne usluge

Komunalni otpad je otpad iz kućanstva, otpad koji nastaje čišćenjem javnih površina i otpad sličan otpadu iz kućanstva koji nastaje u gospodarstvu, ustanovama i uslužnim djelatnostima. Sukladno Zakonu o održivom gospodarenju otpadom, više jedinica lokalne samouprave može sporazumno osigurati provođenje mjera za postupanje s komunalnim otpadom. Prikupljanje i zbrinjavanje komunalnog otpada na cijelom području Općine vrši Komunalno poduzeće Benković d.o.o. u 100%-tnom vlasništvu Grada Benkovca sa kojim Općina ima ugovor. Osim prikupljanja i odvoza smeća ugovorene su usluge održavanja zelenih površina i groblja.

Komunalno poduzeće ima dovoljan ljudski i tehnički kapacitet za obavljanje navedenih komunalnih usluga na svom području. Osnovni cilj postupanja s otpadom na području Zadarske županije je izgradnja cjelovitog sustava postupanja s otpadom sa što manje štetnih utjecaja na zdravljje, okoliš i klimu te uz što bolje gospodarsko korištenje otpada i što manje trajnog odlaganja neobrađenog otpada.

Odlagališta otpada u Zadarskoj županiji dana su u sljedećem prikazu:

Slika 8: Odlagališta otpada u ZDŽ

Izvor: Građevinar 60-08

Na području općine Lišane Ostrovičke ucrtano je jedno odlagalište otpada do izgradnje konačnog rješenja tj. Županijskog centra gospodarenja otpadom.

Županijski centar gospodarenja otpadom (ŽCGO) planiran je na lokaciji sjeverno od Zemunka Gornjeg i zapadno od Biljana Donjih, odnosno između autoceste Zagreb-Split i lokalne ceste Biljane Donje-Poličnik, na površini od 55 ha, provedbom koncepta cjelovitog gospodarenja otpadom IVO, opisanog u tekstualnom dijelu važećeg Prostornog plana uređenja Općine Lišane Ostrovičke.

Izgradnja Županijskog centra gospodarenja otpadom kasni pa je planirani dovršetak 2018.g. postao vrlo upitan što poglavito ugrožava grad Zadar i turistička mjesta u obalnom dijelu Zadarske županije.

Na području Zadarske županije komunalni otpad s karakteristikama opasnog otpada se sakuplja i odlaze zajedno s ostalim komunalnim otpadom na smetlišta ili odlagališta bez ikakve kontrole. Opasni tehnološki otpad proizvođač je dužan skladištiti na propisan način do trenutka predaje ovlaštenom sakupljaču opasnog otpada do konačnog zbrinjavanja o čemu skrbi Vlada Republike Hrvatske.

U kontekstu sprječavanja nepovoljnog utjecaja na okoliš na području Općine Lišane Ostrovičke, posebno zaštite vodotoka i voda, odlagalište otpada i neriješena odvodnja otpadnih voda predstavljaju veliku opasnost od potencijalnog zagađenja vode i tla.

4.2.8. SAŽETAK

- ✓ Dobra prometna povezanost sa turističkim destinacijama u okruženju stvara strateške preduvjete za prihvat jednodnevnih posjetitelja-turista na području cijele općine koji uz osmišljenu ugostiteljsko-turističku ponudu baziranu na tradicijskoj baštini pruža nove mogućnosti za razvoj.
- ✓ Lokalne ceste koje spajaju naselja i zaseoke unutar Općine su u lošijem stanju. Posebno je slaba povezanost i velika cestovna udaljenost Lišana Ostrovičkih sa naseljem Dobropoljci.
- ✓ Prednost je za Lišane Ostrovičke što u Ostrovici ima željezničku postaju.
- ✓ Postojeća opskrba električnom energijom može pratiti planirani gospodarski razvoj.
- ✓ Postojeće stanje vodoopskrbe stanovništva i gospodarstava je nezadovoljavajuće te zahtijeva prioritetno rješavanje jer je temeljni preduvjet za kvalitetu življenja i gospodarski razvoj.
- ✓ Standardi i tehničke norme zaštite voda i vodotoka, uključujući i melioracijsku odvodnju za cijelo područje Općine kvalitetno su regulirane posljednjim izmjenama i dopunama prostornog plana uređenja.
- ✓ Edukacijskim mjerama treba ustrajno podizati svijest o važnosti voda i vodotoka kod lokalnog stanovništva.
- ✓ Osim izgradnje sekundarne vodovodne mreže jednako važan i značajan je sustav odvodnje otpadnih voda temeljen na izgradnji bio-pročistača.
- ✓ Kapacitet izvedene telekomunikacijske mreže zadovoljava potrebe stanovništva.
- ✓ Za naselja Dobropoljci i Ostrovicu nije planirana izgradnja mreže.
- ✓ Planirane građevinske zone u naselju Lišane Ostrovičke te uz cestu prema Vukšiću spojiti će se na postojeću mrežu.
- ✓ Jako dobra pokrivenost signalom za bežičnu mobilnu telefoniju i Internet.

4.2.9. SWOT

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Mala udaljenost i dobra cestovna povezanost sa gradovima u okruženju, turističkim centrima na Jadranu i NP Krka ✓ Idealni uvjeti za korištenje obnovljivih izvora energije (sunce, vjetar) ✓ Blizina magistralnog plinovoda ✓ Vodna bogatstva ✓ Regulativa strateških prostorno-planskih dokumenata (PPU, Izmjene i dopune) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Loše stanje lokalnih prometnica koje povezuju naselja Općine ✓ Neizgrađena sekundarna vodovodna mreža (vodoopskrba domaćinstava) ✓ Neizgrađen sustav odvodnje otpadnih voda ✓ Nedostatan investicijski kapacitet Proračuna ✓ Velika ovisnost općinskog proračuna od državne pomoći ✓ Neprikladno odlagalište komunalnog otpada do izgradnje Županijskog centra za odlaganje otpada ✓ Manja divlja odlagališta građevinskog otpada
Mogućnosti	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Izrada Programa sustava odvodnje otpadnih voda i zbrinjavanja otpada u partnerstvu sa susjednim JLS i komunalnim tvrtkama Grada Benkovca ✓ Izgradnja sekundarne vodovodne mreže uz participaciju lokalnog stanovništva ✓ Izrada i kandidiranje projekata za korištenje bespovratnih EU sredstava u finansijskom razdoblju do 2020 (PRR RH 2020) ✓ Strateško partnerstvo sa privatnim sektorom u korištenju energije sunca i vjetra 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Zagadenje voda kao posljedica neizgrađenog sustava odvodnje i zbrinjavanja otpada ✓ Česte izmjene zakona i propisa koji reguliraju regionalni ustroj RH i izvore financiranja ✓ Izmjene kriterija primanja pomoći iz državnog proračuna

4.3. Stanovništvo i demografske značajke

4.3.1. Stanovništvo kroz godine

Prema popisu stanovništva iz 2011. g. Općina Lišane Ostrovičke ima 698 stanovnika od čega je 50,9% muškaraca i 49,1% žena.

Broj stanovnika na području Lišana konstantno pada od 1953. godine da bi se slijedom ratnih događanja u razdoblju od 1991. do 2001. čak i više nego prepolovio. U odnosu na 2001. godinu, u 2011. godini broj stanovnika je manji za 66 (8,63%).

Tablica 6: Stanovništvo od 1953 – 2011.

Godina	Broj stanovnika	Naselje		
		Dobropoljci	Lišane Ostrovičke	Ostrovica
2011.	698	29	583	86
2001.	764	24	680	60
1991.	1636	494	892	250
1981.	1793	514	980	299
1971.	1949	590	1062	297
1961.	2079	714	1046	319
1953.	2064	777	1007	280

Izvor: DZS RH, Popisi stanovništva 1953 – 2011. Obrada autora

4.3.2. Stanovništvo u odnosu na ostale JLS u ZDŽ

Prema broju stanovnika Lišane su na posljednjem mjestu u ZDŽ, s udjelom od 0,41% u ukupnom stanovništvu Županije.⁹ U nastavku se analizira situacija u Kistanju, Škabrnji, Galovcu i Polači u odnosu na Lišane Ostrovičke. Navedene općine su izabrane na temelju sljedećih kriterija:

- ✓ manji broj stanovnika (max 3500),
- ✓ slične geoprostorne značajke (zaleđe ZDŽ ili ŠKŽ),
- ✓ udaljenost od Lišana (max 40 km).

Tablica 7: Broj stanovnika u 5 općina u ZDŽ sa manje od 1000 stanovnika 2001/2011.

Općina	Broj stanovnika 2001.	Od čega radno sposobnih (15 – 64)	Udio u ukupnom broju st.	Broj stanovnika 2011.	Od čega radno sposobnih (15 – 64)	Udio u ukupnom broju st.	Trend
Republika Hrvatska	4.437.460	2.828.632	63,74%	4.284.889	2.873.828	67%	-
Lišane Ostrovičke	764	423	55,36%	698	423	61%	-
Kistanje	3038	1408	46,34%	3481	1873	53,80%	+
Škabrnja	1772	1082	61,06%	1776	1156	65,09%	+
Galovac	1190	737	61,93%	1234	814	65,96%	+
Polača	1434	818	57,04%	1468	931	63,41%	+

Izvor: DZS RH, Popis stanovništva 2001/2011. Obrada autora

⁹ DZS RH, Popis stanovništva 2011.

Preostale 4 analizirane općine u 2011. godini imaju više stanovnika od Lišana te bilježe pozitivan trend u odnosu na 2001. godinu dok Lišane bilježe negativan trend i daljnje smanjenje broja stanovnika.

4.3.3. Stanovništvo prema naseljima

Svega 118 stanovnika od rođenja stane u istom naselju, a njih 494 se u trenutno naselje stanovanja doselilo (308 iz druge županije, 186 iz drugog grada ili općine unutar iste županije). 86 stanovnika se u trenutno naselje stanovanja doselilo iz inozemstva (67 iz Srbije, 9 iz Bosne, 4 iz Njemačke, 1 iz Slovenije i 5 iz ostalih zemalja).

Najmanje je stanovnika u naselju Dobropoljci, a najviše u Lišanima Ostrovičkim, administrativnom sjedištu Općine. Primjetno je da se udio stanovnika u naseljima Dobropoljci i u Ostrovica u 2011. godini u odnosu na deset godina ranije povećao za 1,01% odnosno za 4,47% u odnosu na ukupni broj stanovnika. Udio stanovnika u naselju Lišane u ukupnom broju stanovnika se s druge strane smanjio za čak 5,48%.

4.3.4. Prosječna starost i odnos starije i mlađe populacije

Prosječna starost je 44,0 godina (42,4 muškarci, 45,6 žene) i nešto je viša nego prosječna starost u ZDŽ (41,9 godina). U odnosu na popis 2001. godine prosječna starost je porasla za 2,2 godine (3,7 godine muškarci i 0,4 godina žene). Udio radno sposobnog stanovništva u ukupnom stanovništvu iznosi 60,6% (2001. godine iznosio je 55,36%), dok je udio djece do 14 godina 15,1% (2001.g. – 16,75%). Osim što je broj stanovnika manji nego 2001. godine, primjetno je i smanjenje broja djece do 14 godina za 1,65%.

Broj starijih od 65 znatno premašuje broj mlađih od 14 godina - udio starijih od 65 iznosi 24,21, a mlađih od 14 godina 15,18 posto. Primjetno je, stoga, da se pogoršava i dobna struktura.

Udio žena u fertilnoj dobi (od 15 do 49 godina) je u ukupnom stanovništvu 18,05 posto.

Tablica 8: Kontingenti stanovništva Općine Lišane Ostrovičke za 2011. godinu

Spol	Ukupno	Godine				Žene u fertilnoj dobi		Radno sposobno stanovništvo (15-64 godine)	Godine			Prosječna starost
		0-6	0-14	0-17	0-19	15-49	20-29		60+	65+	75+	
Sveukupno	698	45	106	130	143	-	-	423	209	169	95	44,0
Muškarci	355	26	49	64	71	-	-	241	89	65	35	42,4
Žene	343	19	57	66	72	126	45	182	120	104	60	45,6

Izvor: DZS RH, Popis stanovništva 2011, obrada autora

4.3.5. Nastanjenost i struktura domaćinstava

Stanova koji se koriste za stalno stanovanje ukupno ima 363 (29.970 m^2). 234 stanova je nastanjeno, njih **127 je privremeno nenastanjeno**, a 2 su napuštena. Stanova koji se koriste povremeno i stanova u kojima se samo obavljala djelatnost nema.

Zabrinjava i struktura domaćinstava. Čak 75 stanovnika živi u jednočlanim domaćinstvima. Na 698 stanovnika ukupno ima čak 238 kućanstava. Na 186 obitelji 104 su bračna para s djecom, bračnih parova bez djece ima 53, majki s djecom ima ukupno 16, a očeva s djecom 6. Tri su izvanbračna para bez djece, a 4 sa djecom.

4.3.6. Prirodno kretanje stanovništva

Što se tiče prirodnog kretanja stanovništva, u Općini Lišane Ostrovičke je prisutan negativni prirodni prirast.

Tablica 9: Prirodno kretanje

stanovništva u 2013. Godini

Živorođeni	7
Mrtvorođeni	-
Umrli	10
Umrla dojenčad	
Ukupno	-
0-6 dana	-
Prirodni prirast	-3
Brakovi	3
Sklopljeni	3
Razvedeni	-
Vitalni indeks (živorođenih na 100 umrlih)	70,0

Izvor: DZS RH, Prirodno kretanje stanovništva u 2013. godini

Tablica 9 prikazuje prirodno kretanje stanovništva Općine Lišane u 2013. godini. Može se vidjeti kako je navedene godine bilo ukupno 7 živorođenih, dok je umrlih bilo 10, što rezultira negativnim prirodnim prirastom, prema kojemu je 2013. godine umrlih bilo za 3 više nego rođenih. Iste godine bilo je 3 sklopljenih brakova te 0 razvoda. Vitalni indeks je iznosio 70,0 što znači da je na 100 umrlih dolazi 70 živorođenih.

Gledajući nacionalnu strukturu stanovništva, od ukupnoga broja stanovnika, 87% hrvatske je narodnosti (609 stanovnika). Srpska nacionalna manjina čini 12% stanovništva Lišana (87 stanovnika), ostali 1%.

4.3.7. SAŽETAK

- ✓ Broj stanovnika po popisu iz 2011. godine: 698
- ✓ Od 2001. do 2011. smanjenje broja stanovnika općine za 8,63%
- ✓ veliki broj privremeno nenastanjenih stanova (127 od ukupno 363)
- ✓ Prosječna starost stanovništva: 44 godine - u porastu za 2,2 godine u odnosu na 2001. godinu
- ✓ Udio radno sposobnog stanovništva: 61% - u porastu u usporedbi s popisom stanovništva iz 2001. godine (55,36%)
- ✓ Broj starijih od 65 znatno premašuje broj mlađih od 14 godina - udio starijih od 65 iznosi 24,21, a mlađih od 14 godina 15,18 posto

4.4. Društvena infrastruktura

Općina Lišane u samoupravnom djelokrugu sukladno zakonskoj regulativi, između ostalog, može obavljati i poslove koji se odnose na:

- brigu o djeci,
- socijalnu skrb,
- primarnu zdravstvenu zaštitu,
- odgoj i osnovno obrazovanje,
- kulturu, tjelesnu kulturu i šport,
- zaštitu i unaprjeđenje prirodnog okoliša,
- protupožarnu i civilnu zaštitu

te stoga može osnivati dječje vrtiće, sudjelovati u radu osnovnih škola i njihovu upravljanju, osnivati socijalne ustanove, dodjeljivati razne oblike socijalne pomoći, osnivati ustanove u kulturi, financirati rad kulturnih i sportskih organizacija, osnivati vatrogasne ustanove.

U nastavku se daje pregled obrazovanja, udruga i zadruga te ostale društvene infrastrukture na području Lišana (sport i rekreacija, kultura, manifestacije, zdravstvo, vatrogastvo, socijalna skrb, pošta, vjerske ustanove).

4.4.1. Obrazovanje

Predškolski odgoj

Dječjeg vrtića, kao važne komponente ravnomernog razvoja predškolskog odgoja na nekom području, trenutno u općini Lišane nema. Jedini sadržaj trenutno dostupan djeci vrtićke dobi jest neformalna igraonica koju polaze i neka djeca iz obližnjeg Vukšića. 2011. godine je na području Lišana popisano 7 predškolaca. Obuhvat djece programom predškolskog odgoja i obrazovanja u općini Lišane, stoga, nije dovoljan i ne osigurava potrebne oblike socijalizacije najmlađih naraštaja.

Osnovnoškolski odgoj

Godine 1999. otpočinje obnova školske zgrade u Lišanima. Zapravo, ruše se ostatci minirane i zapaljene stare zgrade i iskopavaju temelji za novu školsku zgradu. U novoj školskoj zgradi započinje se s radom 3. listopada 2001. godine za sve učenike od prvog do osmoga razreda.¹⁰

Matična škola "Ivan Goran Kovačić" i danas upisuje sve osnovnoškolske obveznike (1 - 8. razred) s područja više naselja: Lišane Ostrovičke, Ostrovica, ali i Bulić i Lepuri (Grad Benkovac), a školu trenutno polaze i dvije učenice iz Žažvića (Šibensko-Kninska županija). Školsko područje je veliko oko 7 000 metara četvornih, od čega na školske zgrade otpada oko 1 500 metara četvornih.

Slika 9-10: OŠ „Ivan Goran Kovačić“

Izvor: <http://os-igkovacic-lisaneostrovicke.skole.hr/fotogalerija>

Prema popisu Državnog zavoda za statistiku iz 2011. godine u Lišanima Ostrovičkim je zabilježen 61 osnovnoškolac. Nastavu je u školskoj godini 2014/2015. u jutarnjoj smjeni pohađalo ukupno 74 djece, od čega 30 u razrednoj i 44 u predmetnoj nastavi. 31 učenik putuje iz okolnih naselja. Naselja su na dosta raspršena i prilično udaljena od matične škole. Prometna povezanost na ovom školskom području veoma je slaba. Za učenike-putnike organiziran je prijevoz u i iz škole, kojeg obavlja prijevozničko poduzeće. Dovoz učenika u školu je organiziran u dvije grupe. Jednu grupu čine učenici iz Lepura i Bulića, a drugu učenici iz Ostrovice, Žažvića i Lišana. Ukoliko postoji dovoljno zainteresiranih, obroke u školu dostavlja Tvornica kruha Zadar.

Škola ljeti organizira obuku za neplivače za učenike od prvog do četvrtog razreda, na bazenu i u moru u gradu Biogradu. Školu plivanja provode u suradnji s plivačkim klubom Delfin, Biograd na Moru, u uz finansijska sredstva koja su osigurana u Proračunu Zadarske županije za tu namjenu.

U školi se organiziraju ove izvannastavne aktivnosti¹¹: kreativna radionica, plesna grupa, dramsko-recitatorska grupa i sportska grupa (RN), a ŠŠK, dramska grupa (dvije – na hrvatskom i na talijanskom jeziku), povjesno-geografska grupa, novinarska grupa, likovna grupa, biblijska grupa te ekološka skupina i pjevački zbor. Izvannastavne aktivnosti se odvijaju povremeno i sukladno finansijskim mogućnostima.

U Godišnjem izvedbenom planu i programu rada škole za školsku godinu 2014/2015. vidljivo je i kako je nastava je organizirana u 7 razrednih odjela (3 odjela razredne nastave, 4 odjela predmetne nastave) i to u 6 čistih i 1 kombiniranom odjeljenju za učenike 1 i 4-og razreda.

¹⁰ <http://os-igkovacic-lisaneostrovicke.skole.hr/skola>

¹¹ Godišnji plan i program rada škole 2014/2015.

Tablica 10: Podaci o broju učenika i razrednih odjela

Razred	Učenika	Odjela
I.	7	1/2
II.	8	1
III.	13	1
IV.	2	1/2
UKUPNO I – IV.	30	3
V.	10	1
VI.	11	1
VII.	11	1
VIII.	12	1
UKUPNO V – VIII.	44	4
UKUPNO I – VIII.	74	7

Izvor: *Godišnji plan i program rada škole za školsku godinu 2014/2105.*

Od 27 djelatnika. 14 ih je zaposleno u predmetnoj nastavi, troje u razrednoj nastavi. 13 djelatnika je zaposleno na puno radno vrijeme, od čega 10 djelatnika na neodređeno, a 3 na određeno (ravnatelj, pedagoginja i učiteljica hrvatskoga jezika). Ostali su djelatnici zaposleni na 20 sati tjedno i manje.

Učionice su svijetle, prozračne i s centralnim grijanjem te zadovoljavaju uvjete za ugodan boravak i rad u njima. Iznimka je učionica petoga razreda koja je neprikladna za izvođenje nastave. Tih je 10 učenika stoga trenutno smješteno u prostoriju predviđenu za knjižnicu od svega 27,65 metara kvadratnih. Knjižnica je zato privremeno preseljena u kabinet učionice za hrvatski jezik. Kada učenici četvrtoga razreda prijeđu u više razrede, odnosno kad ne budu više u kombiniranom odjeljenju, nedostajat će prostora.

Škola ima 15 zastarjelih računala, školsku knjižnicu, 2 specijalizirane i 5 općih učionica, 2 sportska igrališta te niti jednu sportsku dvoranu. Školski hol ujedno služi kao dvorana za priredbe. Opća i didaktička opremljenost škole su niske (uglavnom se radi o oznaci 1 – do 50%). Učionice se slabo popunjavaju nastavnim sredstvima i pomagalima.

Područna škola u Buliću je obnovljena, ali bez struje, namještaja i opreme, a područna škola u Ostrovici još je porušena i neobnovljena.

Srednjoškolsko obrazovanje

Srednjoškolsko školovanje učenici nastavljaju u drugim gradovima Zadarske županije, a uglavnom u Benkovcu, Zadru i Šibeniku. Srednjoškolaca je 2011. godine bilo 26 (6 ih je polazilo industrijske i obrtničke škole, 12 tehničke i srodne škole, a njih 8 je pohađalo gimnaziju).

U obližnjem Šibeniku (30 km udaljenosti) i u nešto udaljenijem Zadru (50-ak km udaljenosti) djeluje niz tehničkih, ekonomskih, industrijsko – obrtničkih i strukovnih srednjih škola i gimnazija, no najbliža je ona benkovačka (16 km udaljenosti).

Benkovačka Srednja škola kneza Branimira postoji već više od 50 godina i nudi sljedeće obrazovne programe: ekonomija i trgovina, strojarstvo, građevinarstvo i geodezija, rудarstvo i kemijska tehnologija. Škola je u lipnju ove godine po prvi put dobila bespovratna sredstva iz EU fondova i to 2,5 milijuna kuna iz Europskog socijalnog fonda koje će kroz projekt „Upravljam budućnošću“ uložiti u podizanje stručnih kompetencija profesora (10 strukovnih profesora i 10 nastavnika općeg obrazovanja i školskih zaposlenika – ravnatelji i pedagozi), modernizaciju 5 kurikuluma iz redovnog školovanja i nabavku nove nastavne opreme s ciljem podizanja kvalitete odgojno obrazovnog rada. Kurikulume će se mijenjati na način da će se u postojećih 5 zanimanja (alatničar, ljevač, tokar, klesar, monter kamena) ugraditi izborni predmet „Sustav upravljanja kvalitetom“ te će se pratiti odrednice ISO 9001:2008 sustava upravljanja kvalitetom.¹²

Škola ima i izborni predmet u kojem učenici osnivaju tvrtku, simulirajući rad prave tvrtke. Ovdje učenici stječu praktične vještine i znanja za uspješno poslovanje tvrtke, vođenje poslovnih knjiga primjenjujući znanja iz svih predmeta, a naročito iz ekonomski grupe predmeta (poduzetništvo, marketing, gospodarsko pravo, knjigovodstvo s bilanciranjem, te informatike, hrvatskog jezika, te stranih jezika, geografije i sl). I sama Škola je osnovala tvrtku "Oblica" d.o.o. Benkovac, A. Mihanovića 19. Tvrtka je osnovana u studenom 2011. godine. Djelatnost tvrtke je proizvodnja, pakiranje i prodaja maslinovog ulja, sapuna od maslina, čaja te drugih delicija od ljekovite biljke masline. Tijekom školovanja učenik je zaposlen u svim sektorima tvrtke, gdje kroz zadatke i analizu zadanih poslovnih slučajeva razvija sposobnost poslovнog odlučivanja i djelovanja, te preuzimanje odgovornosti za svoje odluke. Nastava se provodi u učionici koja je posložena kao ured.

U Šibeniku također djeluju strukovna (program agroturizma) i turističko-ugostiteljska srednja škola.

Općina Lišane trenutno nije u mogućnosti stipendirati učenike srednje škole i studente preddiplomskih, dodiplomskih i poslijediplomskih studija.

Visokoškolsko obrazovanje

2011. godine je na području općine zabilježeno ukupno 14 studenata koji školovanje uglavnom nastavljaju u Šibeniku, Zadru, Split, Rijeci i Zagrebu.

Općina bi s vremenom trebala osigurati stipendiranje učenika i studenata osobitog uspjeha u školovanju i kvalitetnu dostupnost škole svim učenicima na njenom području (primjerice kroz subvencionirani prijevoz). To je važno jer zbog nedostupnosti ili loše kvalitete obrazovanja, kao i nedostupnosti izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti kvaliteta života obitelji s djecom na takvim područjima vjerojatno se percipira niskom te je zasigurno jedan od glavnih uzroka depopulacijskih procesa.

Posebno je zanimljivo to što se u Šibeniku, koji se nalazi na udaljenosti od svega 30-ak kilometara, na jesen ove godine otvara Fakultet energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije. Riječ je o politehničkom studiju, čiji su osnivači zagrebački FER i FSB, a koji će kroz nastavni program obuhvatiti, s jedne strane, discipline koje se provode na FER-u, dakle elektrotehniku, računarstvo te informacijsku i

¹² <http://www.ssknezbranimir.hr/images/vijesti/obrazac.pdf>

komunikacijsku tehnologiju, po čemu je FER najbolji u Hrvatskoj, a s druge strane, kompetencije i ekspertize Fakulteta strojarstva i brodogradnje.

Nakon završenog trogodišnjeg studija, studenti će dobiti sva potrebna znanja

- ✓ iz energetske učinkovitosti (u zgradarstvu i industrijskim procesima), kao i znanja
- ✓ iz tehnologija iskorištavanja obnovljivih izvora energije (znanja iz područja vjetroelektrana, malih hidroelektrana, solarnih elektrana).

Obrazovanje odraslih

Na području Lišana ne djeluje niti jedna ustanova za obrazovanje odraslih, no takvi programi su dostupni u obližnjem Benkovcu, te u Zadru i Šibeniku.

Uzveši u obzir relativno nisku razinu obrazovanja kod lokalne populacije te njihov udio u ukupnom broju nezaposlenosti, potrebno je posvetiti pažnju provedbi prilagođenih formalnih, neformalnih i informalnih programa obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja.

Općina bi trebala nastaviti s provedbom EU projekata te istovremeno svoje odrasle stanovnike educirati o ostalim mogućnostima koje su im na raspolaganju (programi pri spomenutim ustanovama, programi učenja na daljinu, poticaji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje itd) te osigurati kvalitetnu dostupnost istima (primjerice kroz subvencionirani prijevoz i/ili subvencioniranje edukacijskih programa) s ciljem povećanja konkurentnosti radne snage i njihovog lakšeg zapošljavanja i samozapošljavanja. Općina može i, primjerice, postaviti mobilne učionice u suradnji s nekom od spomenutih ustanova.

Hrvatski zavod za zapošljavanje pruža niz besplatnih usluga korisnicima koji su u potrazi za poslom ili se žele samozaposliti, a dostupan je i niz poticaja za (samo)zapošljavanje (savjetovanje i radionice). Najблиži HZZ-ov područni ured se nalazi u Šibeniku.

Pri Pučkom učilištu u Šibeniku se odrasli mogu upisati u programe srednjoškolskog obrazovanja, školovanja-doškolovanja, prekvalifikacije-dokvalifikacije (prodavač, slastičar, komercijalist, kuhar, ekonomist, konobar, pekar) te u programe usavršavanja (specijalist slastičar, specijalist konobar, specijalist kuhar, računalni operater) i osposobljavanja (administracija, informatika, **turizam i ugostiteljstvo**, rukovatelji strojevima, brodogradnja, građevina, zdravstvo i socijalna skrb i dr).

Otvoreno učilište Algebra sa svojim edukacijskim centrom i centrom za testiranja i certifikaciju djeluje kako u Zadru tako i u Šibeniku i nudi niz programa za odrasle te već godinama organizira besplatne radionice za nezaposlene.

Pučko otvoreno učilište Libar koje ukupno broji 9 odjela (komunikacije, ronioci, brodice i jahte, poslovna administracija, pomorstvo, građevina, brodogradnja, **ugostiteljstvo i turizam, poljoprivreda**) također djeluje i u Zadru i u Šibeniku, a tu je i Pučko učilište Zadar.

I već spomenuta benkovačka Srednja škola kneza Branimira je zadužena i za obrazovanje odraslih i redovito objavljuje natječaje za upis odraslih u programe srednjoškolskog obrazovanja, školovanja-doškolovanja, prekvalifikacije-dokvalifikacije (ekonomija i trgovina, strojarstvo, građevinarstvo i geodezija te geologija, rudarstvo i kemijska tehnologija) kao i za niz programa usavršavanja i osposobljavanja.

U svim spomenutim gradovima su sa svojim programima dostupne i škole stranih jezika.

Obrazovanje u brojkama

Gledajući prema završenoj školi u odnosu na Zadarsku županiju i Republiku Hrvatsku, kvalifikacijska struktura je nepovoljnija. U Općini Lišane bez škole je ukupno 41 osoba, od toga 92,68% čine žene. Osnovnu školu ima završeno 172 osobe, i to nešto više muškarci (58,13%) nego žene. Najviše je osoba sa završenim srednjoškolskim obrazovanjem, njih 235 od čega su 62,55% muškarci. Posebno je zabrinjavajući mali udio osoba s višim i visokim obrazovanjem jer su one najčešće nositelji razvoja. U općini Lišane broj visokoobrazovanih osoba iznosi 12, i većinom su to žene čiji udio iznosi 66,66%.

Nepotpuno i samo osnovnoškolsko obrazovanje ima ukupno 213 stanovnika ili čak 35,97%.

Tablica 11: Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi i spolu, 2011.

Općina Lišane	Spol		Ukupno
	M	Ž	
Bez škole	3	38	41
1-3 razreda OŠ	7	18	25
4-7 razreda OŠ	45	62	107
Osnovna škola	100	72	172
Srednja škola	147	88	235
Visoko obrazovanje			
Stručni studij	3	3	6
Sveučilišni studij	1	5	6
Magisterij	0	0	0
Doktorat	0	0	0
Ukupno	4	8	12
Nepoznato	0	0	0
Ukupno	306	286	592

Izvor: DZS RH, Popis stanovništva 2011.

Nepismenih osoba ima 26 (od čega 24 žene) odnosno 4,1% u odnosu na broj stanovnika što je puno više od županijskog prosjeka (1,5%). Što se informatičke pismenosti tiče, čak 417 stanovnika (od ukupno njih 633 starijih od 10 godina) ne zna kompjuterski obraditi tekst, 431 stanovnika ne zna koristiti tablične izračune, njih 419 se ne zna koristiti elektronskom poštom dok njih 399 ne zna koristiti Internet (stariji dio populacije). Svega 69 kućanstava (od 238) posjeduje stolno ili prijenosno osobno računalo, a njih 62 se koristi internetom.

4.4.2. Udruge i zadruge

U Lišanima trenutno djeluju; Udruga za očuvanje tradicije i kulturne baštine „Naše ruke“ osnovana 2011. godine (broji 10-ak članova), Udruga umirovljenika i Braniteljska zadruga „Agrolišane“ koja, zahvaljujući poticajima Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ima najjači finansijski kapacitet dok su proračuni preostale dvije udruge veoma skromni s obzirom da Općina trenutno nema dostupnih sredstava za financiranje istih. No, općinski djelatnici udruge pomažu na ostale dostupne načine (npr. volontiranjem u istima) što je ove godine, primjerice, rezultiralo sredstvima koja je Udruga „Naše ruke“ od Zaklade „Kajo Dadić“ iz Splita dobila za uređenje dječjeg igrališta.

Tu su i Kulturno – umjetničko društvo „Sveti Nikola Tavelić“, Dobrovoljno vatrogasno društvo Lišana te Boćarski i Malonogometni klub.

Na području trenutno ne djeluje ni jedna udruga mladih.

4.4.3 Ostala društvena infrastruktura (sport i rekreacija, kulturna baština, zdravstvo, vatrogastvo, socijalna skrb, vjerske ustanove)

Sport i rekreacija

Uz postojeća dva školska igrališta, koja u potpunosti zadovoljavaju potrebe djece i mladih, u dvogodišnjem planu Osnovne škole je planirana izgradnja školske športske dvorane.

Od sportskih organizacija koje okupljaju znatan broj članova i članica, najznačajniji su: Boćarski i Malonogometni klub (oba osnovana 1997. godine).

Biciklističkih staza i druge sportske infrastrukture trenutno nema. Skupina od 10-ak žena se redovito neformalno okuplja na fitnessu.

Kulturna baština

Kulturno – umjetničko društvo „Sveti Nikola Tavelić“ je nositelj UNESCO – povelje te svake godine od Ministarstva kulture dobiva sredstva za organizaciju **Smotre ojkanja** i sudjelovanje na Vinkovačkim jesenima, Županijskoj smotri itd.

Ojkanje je ostatak pristarog ilirskog načina pjevanja s područja stare Dalmacije, kojeg su Hrvati usvojili i sačuvali. Ojkanje ili ojkalica se nalazi i na listi UNESCO-a kao zaštićeno nematerijalno kulturno dobro. Ojkalica iz dalmatinske zagore, to jedinstveno pučko pjevanje, mnogo je starije od gange ili rere. Dio je to hrvatske ruralne tradicijske folklorne glazbe, glazbeni izričaj običnog seljaka dalmatinske zagore.

Lišanci se iznimno ponose **četverokukom**, ukrasnim vezom karakterističnim za nošnju dinarskog područja sjeverne Dalmacije te važnim simbolom njenog kulturnog identiteta koji su na tečaju hrvatskog tradicionalnog veza organiziranog u sklopu IPA IV projekta „Tradicionalnom proizvodnjom i modernim vještinama do razvoja i prosperiteta“ implementirali na torbice za mobitel i za to 2012. godine **dobili plakete inovacijskih sajmova Arca i Inventum**. Najuočljiviji je na ženskoj nošnji ovog područja, ali i kao ukras na drvenim predmetima. Prenošenjem ovog umijeća kroz radionice izrade veza četverokuke ovo kulturno dobro i dalje nastavlja živjeti u svom izvornom obliku kao vezeni ukras na nošnji (za potrebe kulturno-umjetničkih društava), ali dobiva svoju suvremenu primjenu (npr. na kazalu za knjige, futroli zamobitel, naočale, itd.).

Slika 11: Vez četverokuka

Izvor: www.ezadar.hr

Zdravstvo

Zdravstvene usluge pružaju se u ambulanti u kojoj uz povremenu pomoć medicinske sestre radi jedna liječnica opće prakse. Ambulanta je slabo opremljena, a liječnica nema na raspolaganju ni vozilo kojim bi obilazila bolesnike, a nedostaju joj i prilike za usavršavanje zbog nemogućnosti sudjelovanja na stručnim seminarima i skupovima. Bolesnike najčešće prosljedi u benkovačku i zadarsku bolnicu.

Vatrogastvo

Dobrovoljno vatrogasno društvo Lišana djeluje u sklopu Dobrovoljnog vatrogasnog društva Zadarske županije koje je dobro opremljeno i ekipirano te učinkovito obavlja vatrogasnu zaštitu u operativnom smislu. Da bi se vjerojatnost izbjeganja požara i eksplozija na području Općine svela na najnižu razinu, te da bi se smanjila šteta koju bi prouzročio eventualni požar ili eksplozija, te izbjeglo stradanje osoba, potrebno je provoditi mjere zaštite propisano Prostornim planom uređenja.

Socijalna skrb

U općini Lišane ne postoji Centar za socijalnu skrb niti ustanove socijalne skrbi. Benkovačka podružnica Centra za socijalnu skrb pokriva svojim uslugama i stanovništvo Lišana.

Vjerske ustanove¹³

Župa Lišane prostire se u istoimenoj općini u Zadarskoj županiji. Kako su je kroz povijest tako i danas pastoralizirali franjevcii visovačkog samostana tako je i pripadala okružju tog samostana. Župa je teritorijalno bila pod Skradinskom biskupijom, a od ujedinjenja biskupija potпадa pod jurisdikciju šibenskog biskupa. Župna crkva sv. Nikole Tavelića podignuta je g. 1975.-77. prema nacrtu arh. Vinka Galića kao zavjetno svetište, a posvećena je 1978. godine. To je bila betonska građevina obložena kamenom u obliku oktogona. U Domovinskom je ratu srpski agresor ju je miniranjem potpuno srušio. Na njezinim temeljima položen je 17. srpnja 1996. god. temeljac za novu crkvu. Crkve je izgrađena sa zvonikom zahvaljujući pomoći Provincije i Rottenburške nadbiskupije. Crkva je s okolišem dovršena 2003. godine.

¹³ http://www.franjevci-split.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=333&Itemid=7

Slika 12: Crkva svetog Nikole Tavelića u Lišanima

Izvor: <http://www.lisane-ostrovicke.hr/>

4.4.4. SAŽETAK

- ✓ Prema popisu Državnog zavoda za statistiku iz 2011. godine u Lišanima Ostrovičkim je zabilježeno 7 predškolaca, 61 osnovnoškolac, 26 srednjoškolaca i 14 studenata
- ✓ Obuhvat djece programom predškolskog odgoja i obrazovanja u općini Lišane nije dovoljan i ne osigurava potrebne oblike socijalizacije najmlađih naraštaja
- ✓ Većina učionica nove školske zgrade zadovoljava uvjete za ugodan boravak i rad
- ✓ Slabija prometna povezanost okolnih naselja iz kojih školu u Lišanima polazi 31 osnovnoškolac (od ukupno 74)
- ✓ Slaba opća i didaktička opremljenost škole
- ✓ Nedovoljna zainteresiranost mladih osoba za srednjoškolsko obrazovanje za rad u poljoprivredi i turizmu
- ✓ Neposredna blizina kvalitetnih srednjoškolskih i visokoškolskih ustanova (Zadar, Šibenik, Split)
- ✓ Iskustvo općinske uprave u izradi i provedbi EU projekata u području cjeloživotnog obrazovanja
- ✓ Općina ne stipendira učenike srednje škole i studente preddiplomskih, dodiplomskih i poslijediplomskih studija osobitog uspjeha u školovanju
- ✓ Nepovoljna kvalifikacijska struktura stanovništva u odnosu na županijsku i državnu razinu: 35,97% stanovništva sa maksimalno završenom osnovnom školom, samo 2% stanovništva s nekim oblikom visokog obrazovanja
- ✓ Nepotpuno i samo osnovnoškolsko obrazovanje ima ukupno 213 stanovnika ili čak 35,97%.
- ✓ Od primarne zdravstvene zaštite, u općini je prisutna ambulanta – za ostalu zdravstvenu skrb stanovnici odlaze u Benkovac, Šibenik, Zadar i u ostala mjesta u Županiji
- ✓ U Lišanima nema Centra za socijalnu skrb niti drugih ustanova socijalne skrbi
- ✓ Aktivne kulturno – umjetničke i ostale udruge, posebno njegovanje tradicije ojkanja i narodnog veza četverokuka
- ✓ Aktivne sportska društva (boćanje, mali nogomet)
- ✓ Dobrovoljno vatrogasno društvo Lišana djeluje u sklopu Dobrovoljnog vatrogasnog društva Zadarske županije
- ✓ Aktivna vjerska zajednica

4.4.5 SWOT

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> - većina učionica nove školske zgrade zadovoljava uvjete za ugodan boravak i rad - osmišljen izvannastavni osnovnoškolski program - neposredna blizina kvalitetnih visokoškolskih ustanova (Zadar, Šibenik, Split) - iskustvo općinske uprave u izradi i provedbi EU projekata u području cjeloživotnog obrazovanja - broj udruga i njihove djelatnosti su primjerene u odnosu na broj stanovnika i na potrebe mjesta - ljudski potencijal u udrugama - dio kulturne baštine je valoriziran (četverokuka, ojkanje) 	<ul style="list-style-type: none"> - slaba opća i didaktička opremljenost škole - obuhvat djece programom predškolskog odgoja i obrazovanja u općini Lišane nije dovoljan i ne osigurava potrebne oblike socijalizacije najmladih naraštaja - slabija prometna povezanost okolnih naselja iz kojih školu u Lišanima polazi 31 osnovnoškolac (od ukupno 74) - učionica petoga razreda je neprikladna za izvođenje nastave (na jesen će nedostajati prostora zbog prelaska učenika četvrtog razreda u više razrede) - nedostatak finansijskih sredstava - nepostojanje ugostiteljsko-turističkih i poljoprivrednih srednjoškolskih programa na području obližnjeg Benkovca u kojem veliki broj mladih Lišanaca pohađa srednju školu - nedovoljna zainteresiranost mladih osoba za srednjoškolsko obrazovanje za rad u poljoprivredi i turizmu - nepostojanje sustavnog usmjeravanja mladih u tzv. „zelena zanimanja“ (obnovljivi izvori energije, energetska učinkovitost...) - nedovoljna osviještenost lokalnog stanovništva o važnosti cjeloživotnog obrazovanja (niska informatička pismenost) - mali udio osoba s višim i visokim obrazovanjem - nedostatna finansijska sredstva za rad udruga - nepostojanje udruge mladih
Mogućnosti	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> - preusmjeravanje dijela mladih ljudi na srednjoškolske programe ugostiteljsko – turističke i strukovne škole u Šibeniku - preusmjeravanje dijela mladih Lišanaca na program ekonomije i trgovine benkovačke srednje škole - uvođenje novog obrazovnog programa (poljoprivreda i turizam) u benkovačku strukovnu srednju školu kroz financiranje iz Europskog socijalnog fonda - visokoškolsko obrazovanje na novootvorenom Fakultetu energetske učinkovitosti i obnovljivih 	<ul style="list-style-type: none"> - česte izmjene politika i zakonske regulative na nacionalnoj razini (izvori financiranja za neprofitne organizacije) - daljnje povećavanje jaza između obrazovne strukture, raspoloživih resursa i tržišta rada - produbljivanje socijalne isključenosti dijela stanovnika zbog nemotiviranosti za cjeloživotno učenje - depopulacijski procesi uzrokovanii niskim društvenim standardom

izvora energije u Šibeniku - cjeloživotno obrazovanje u obližnjem Benkovcu, Šibeniku i Zadru - daljnja valorizacija kulturne baštine - uključivanje udruga u provedbu razvojne strategije	
---	--

4.5. Tržište rada

4.5.1. (Ne)zaposlenost i neaktivnost

Iako su prema Popisu stanovništva DZS-a iz 2011-te godine čak 423 osobe radno sposobne, njih svega 163 je zaposleno. Nezaposlenih ima 49, a ekonomski neaktivnih 380.

Stopa zaposlenosti u općini Lišane Ostrovičke iznosi 27,53%. Primjetan je veliki broj ekonomski neaktivnih osoba na području općine (64,18%) i to posebice među ženama (55,52% ukupno ekonomski neaktivnih osoba čine žene).

Ekonomski neaktivne čine umirovljenici 33,95% (55,2% muškarci i 44,77% žene), osobe s obvezama u kućanstvu 15,70% (95,69% žene), učenici/studenti 6,25% (54,05% muškarci, 45,94% žene) te ostali neaktivni 8,27% (69,38% muškarci i 30,61% žene).

Osim velikog broja neaktivnih, jedan od problema općine svakako je i nezaposlenost. Iako je stopa nezaposlenosti u općini Lišane 2011. g. iznosila 8,27, što je manje od prosječne stope registrirane nezaposlenosti u RH (18,9), nezaposlenost i neaktivnost su svakako problematika čije konkretnе uzroke treba identificirati. Broj nezaposlenih je u konstantnom porastu do 2014. godine kada počinje padati. Za prvih 7 mjeseci 2015-te godine je trend po tom pitanju pozitivan. Naime, do srpnja 2015 – te je evidentirano 12 nezaposlenih osoba manje u odnosu na 2014 – tu godinu. Od navedenih 12 osoba, čak je njih 7 iz evidencije nezaposlenosti izašlo zbog zapošljavanja. Znatno je i manje ulazaka u evidenciju nezaposlenih. Tijekom godina vidljivo je i smanjenje udjela dobrovoljnog napuštanja evidencije HZZ-a, 2009. g. udio osoba koje su se svojevoljno prestale javljati bio je 53%, dok je 2012 iznosio 26%, a od I-VII 2015 iznosi 8%. Udio osoba koje izlaze iz evidencije zbog zaposlenja konstantno fluktuirala se u posljednjih 6 godina u prosjeku kreće oko 56,42% godišnje (2009. – 57%, 2010. – 50%, 2011. – 67%, 2012. – 53%, 2013. – 56%, 2014. – 47%, I-VII 2015. – 65%).

Tablica 12: Nezaposlenost u Općini Lišane po godinama

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	I-VII 2015
Broj nezaposlenih	23	32	30	50	57	47	35
Ulasci u evidenciju nezaposlenih	41	48	54	80	64	50	24
Izlasci iz evidencije nezaposlenih	46	42	58	49	70	70	40
Od toga: zbog zapošljavanja	26	21	39	26	39	33	26
Izlaz iz radne snage	3	2	3	6	5	6	1
Odjava s evidencije i	11	17	8	13	16	7	3

neprijavljivanje						
Ostalo	2	0	1	2	3	1

Izvor: HZZ

Vidljivo je kako je negativan trend zaustavljen 2013-te godine te kako se od tada do srpnja 2015. godine broj nezaposlenih umanjio za 38%, a broj osoba koje su iz evidencije nezaposlenosti izašle zbog zapošljavanja se povećao za 33%. Broj nezaposlenih se u tom razdoblju u odnosu na radno sposobno stanovništvo umanjio za 5,2%, od čega se zaposlilo njih 3,07%.

Tablica 13: Nezaposleni prema spolu i obrazovanju I-VII 2015.

Općina	Ukupno	Muškarci	Žene	Bez škole i nezavršena osnovna škola	Osnovna škola	Srednja škola	Prvi stupanj fakulteta, stručni studij i viša škola	Fakultet, akademija, magisterij, doktorat
Lišane	35	23	12	3	14	18	0	0

Izvor: HZZ

Najveći broj nezaposlenih od siječnja do srpnja 2015-te godine ima završenu srednju školu (51%), a nezaposlenih s višim i visokim obrazovanjem nema.

Tablica 14: Nezaposleni prema rodovima zanimanja I-VII 2015.

Ukupno	35
Tehničari/tehničarke i stručni suradnici/stručne suradnice	3
Administrativni službenici/administrativne službenice	2
Uslužna i trgovacka zanimanja	4
Zanimanja u obrtu i pojedinačnoj proizvodnji	7
Rukovatelji/rukovateljice postrojenjima i strojevima, industrijski proizvođači/industrijske proizvođačice i sastavljači/sastavljačice proizvoda	6
Jednostavna zanimanja	13

Izvor: HZZ

Najveći broj nezaposlenih ima jednostavna zanimanja, odnosno zanimanja za koja je dovoljna priučenost i koja su niske razine složenosti. U odnosu na strateški smjer gospodarskog razvoja Općine iznesenog u ovoj strategiji (poljoprivreda, turizam) evidentan je nedostatak strukovnih zanimanja za navedena gospodarska područja.

Tablica 15: Nezaposleni prema dobi I-VII 2015.

Općina	Ukupno	do 24 godine	25-34 godine	35-44 godina	45-54 godina	55 i više godina
Lišane	35	3	9	5	8	9

Izvor: HZZ

Broj nezaposlenih podjednak je u svim dobnim grupacijama, mlađih do 24 godine ima 8% nezaposlenih, što je manje nego na razini ZDŽ (16%) i RH (16,83). Udio osoba starijih od 45 i osoba starijih od 55 godina, kojima je zbog dobi pristup tržištu rada dodatno otežan, iznosi čak 48,6% u ukupnom broju nezaposlenih. Ova strategija predviđa niz intervencija koje bi trebali smanjiti rizike od socijalne isključenosti.

4.5.2. Izvori sredstava za život

Redovne prihode od stalnog rada prima 148 Lišanaca, njih 11 prima prihode od povremenog rada, a svega 19 Lišanaca prihode prima od poljoprivrede. Starosnu mirovinu prima 97 stanovnika, a njih 106 prima ostale mirovine. 48 Lišanaca prima socijalne naknade, a 279 je Lišanaca bez prihoda.

Od 22 samozaposlene osobe njih 14 radi za vlastiti račun, a preostalih 8 su poslodavci. Ostalo (141) su zaposlenici.

Tablica 16: Stanovništvo starije od 15 godina prema izvorima sredstava za život

Spol	Ukupno	Zaposleni	Nezaposleni	Ekonomski neaktivni
Ukupno	592	163	49	380
Muškarci	306	107	30	169
Žene	286	56	19	211

Izvor: DZS RH, Popis stanovništva 2011.

4.5.3. Zaposleni prema djelatnostima

Tablica 17 prikazuje broj zaposlenih po sektorima. Može se vidjeti kako je najviše zaposlenih u sektoru prerađivačke industrije i trgovine na veliko i malo. U sektorima opskrbe električnom energijom, informacija i komunikacija i poslovanja nekretninama nema zaposlene niti jedne osobe.

Tablica 17: Broj zaposlenih u Općini Lišane Ostrovičke prema području djelatnosti

Ukupno	163	Udio (%)
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	10	6,13
Rudarstvo i vađenje	5	3,06
Prerađivačka industrija	39	23,92
Opskrba električnom energijom, plinom i parom	-	-
Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom	1	0,61
Građevinarstvo	17	10,42
Trgovina na veliko i malo; trgovina motornim vozilima	32	19,63
Prijevoz i skladištenje	15	9,20

Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	8	4,90
Informacijske i komunikacije	-	-
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	1	0,61
Poslovanje nekretninama	-	-
Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	1	0,61
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	3	1,84
Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	20	12,26
Obrazovanje	7	4,29
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	2	1,22
Umjetnost, zabava i rekreacija	1	0,61
Ostale uslužne djelatnosti	1	0,61

Izvor: DZS RH, Popis stanovništva 2011.

Među zaposlenima 3 su osobe iz kategorije „zakonodavci, dužnosnici, direktori“, 4 stanovnika spada u kategoriju „znanstvenici, inženjeri, stručnjaci“, 9 je tehničara i stručnih suradnika, 11 administrativnih službenika. U kategoriji „uslužna i trgovачka zanimanja“ registrirane su 33 osobe, 10 je poljoprivrednika, šumara i ribolovaca, obrtnika i pojedinačnih proizvođača ima 36. Ukupno 37 Lišanaca spada u kategoriju „rukovatelji postrojenjima i strojevima, industrijski proizvođači i sastavljači proizvoda“.

4.5.4. SAŽETAK

- ✓ Iako su prema Popisu stanovništva DZS-a iz 2011-te godine čak 423 osobe radno sposobne, njih svega 163 je zaposleno. Nezaposlenih ima 49, a ekonomski neaktivnih 380.
- ✓ Ekonomski neaktivne čine umirovljenici 33,95% (55,2% muškarci i 44,77% žene), osobe s obvezama u kućanstvu 15,70% (95,69% žene), učenici/studenti 6,25% (54,05% muškarci, 45,94% žene) te ostali neaktivni 8,27% (69,38% muškarci i 30,61% žene).
- ✓ Vidljivo je kako je negativan trend zaustavljen 2013-te godine te kako se od tada do srpnja 2015. godine broj nezaposlenih umanjio za 38%, a broj osoba koje su iz evidencije nezaposlenosti izašle zbog zapošljavanja se povećao za 33%. Broj nezaposlenih se u tom razdoblju u odnosu na radno sposobno stanovništvo umanjio za 5,2%, od čega se zaposlilo njih 3,07%.
- ✓ U odnosu na strateški smjer gospodarskog razvoja Općine iznesenog u ovoj strategiji (poljoprivreda, turizam) evidentan je nedostatak strukovnih zanimanja za navedena gospodarska područja.
- ✓ Udio osoba starijih od 45 i osoba starijih od 55 godina, kojima je zbog dobi pristup tržištu rada dodatno otežan, iznosi čak 48,6% u ukupnom broju nezaposlenih.
- ✓ Od 22 samozaposlene osobe njih 14 radi za vlastiti račun, a preostalih 8 su poslodavci.

4.5.5 SWOT

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> - znatno manji broj nezaposlenih u odnosu na prosjek RH - primjetan rast zaposlenosti u posljednje dvije godine 	<ul style="list-style-type: none"> - veliki udio ekonomski neaktivnih osoba u ukupnom broju radnog stanovništva (64,18%) - nedostatak strukovnih zanimanja za poljoprivrednu i turizam - 48% nezaposlenih starijih od 45 godina - nizak postotak samozapošljavanja (5,2%)
Mogućnosti	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> - usklađivanje obrazovne strukture stanovništva sa tržištem rada - jačanje postojećih i osnivanje novih mikro i malih poduzeća kroz korištenje sredstava dostupnih kroz programe za poduzetnike – početnike i druge poticajne programe - korištenje paketa mjera za dugotrajno nezaposlene "I mi smo za novi posao i učenje" te paketa „Važno je iskustvo“ za starije osobe Hrvatskog zavoda za zapošljavanje 	<ul style="list-style-type: none"> - česte izmjene politike zapošljavanja poticajnim mjerama centraliziranih na državnoj razini - siva ekonomija - daljnje povećavanje jaza između obrazovne strukture i tržišta rada

4.6. Gospodarstvo

Gospodarstvo Općine Lišane Ostrovičke je vrlo slabo razvijeno. Obzirom da se lokalno stanovništvo uglavnom bavi poljoprivredom za vlastite potrebe i da je na području svega desetak aktivnih mikro poduzetnika, možemo konstatirati da gospodarstvo, kao organizirani dio ekonomskog sustava na području općine, ne postoji.

Svrha ovog poglavlja je istražiti mogućnosti sustavnog korištenja prirodnih resursa, poglavito kroz poljoprivredne djelatnosti te valorizacija na turističkom tržištu u okruženju.

Iz tog razloga su poljoprivredna proizvodnja i posebni oblici turizma glavne teme ovog poglavlja.

4.6.1. Osnovni pokazatelji

Gospodarske značajke područja i razvoj gospodarstva određene su je sa jedne strane prirodnim resursima kao što su klima, geografski položaj, vrijednost i vrsta tla, a sa druge strane tržišnim uvjetima, stanjem infrastrukture i tehničko-tehnološkim napretkom.

Komparativnih prednosti Lišana Ostrovičkih u odnosu na ostale jedinice lokalne samouprave u okruženju nema, no resursa za ubrzavanje razvoja i jačanje konkurentnosti je svakako dovoljno. Uz plodno tlo, kao prirodni resurs, povoljan prometni položaj, tu je i blizina niza turističkih središta; Split, Šibenik, Biograd na moru i Zadar, što omogućuje nesmetani prijevoz proizvoda do potencijalnih tržišta.

U skladu sa Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (Narodne novine br. 147/14), Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije provodi postupak ocjenjivanja i razvrstavanja svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u Republici Hrvatskoj prema

indeksu razvijenosti.

Indeks razvijenosti je kompozitni pokazatelj koji se računa kao ponderirani prosjek više osnovnih društveno-gospodarskih pokazatelja radi mjerjenja stupnja razvijenosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Na temelju odstupanja vrijednosti pokazatelja od državnog prosjeka jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave razvrstavaju se u skupine razvijenosti.

Jedinice lokalne samouprave razvrstavaju se u pet skupina:

- ✓ u I. skupinu razvrstane su jedinice lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti manja od 50% prosjeka RH,
- ✓ u II. skupinu razvrstane su jedinice lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 50% i 75% prosjeka RH,
- ✓ u III. skupinu razvrstane su jedinice lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 75% i 100% prosjeka RH,
- ✓ u IV. skupinu razvrstane su jedinice lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 100% i 125% prosjeka RH,
- ✓ u V. skupinu razvrstane su jedinice lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti veća od 125% prosjeka RH.

Pri izračunu indeksa razvijenosti koriste se slijedeći pokazatelji:

1. stopa nezaposlenosti (30% udjela u ukupnoj vrijednosti indeksa razvijenosti),
2. dohodak po stanovniku (25% udjela u ukupnoj vrijednosti indeksa razvijenosti),
3. proračunski prihodi jedinica lokalne odnosno područne (regionalne) samouprave po stanovniku (15% udjela u ukupnoj vrijednosti indeksa razvijenosti),
4. opće kretanje stanovništva (15% udjela u ukupnoj vrijednosti indeksa razvijenosti),
5. stopa obrazovanosti (15% udjela u ukupnoj vrijednosti indeksa razvijenosti).

Indeks razvijenosti uveden je radi što objektivnijeg mjerjenje stupnja razvijenosti svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u Republici Hrvatskoj.

Općina Lišane Ostrovičke sa indeksom razvijenosti od¹⁴ 63,44 % pripada u potpomognuta područja te u II. Skupinu jedinica lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 50% i 75% prosjeka Republike Hrvatske.¹⁵

Podaci na temelju kojih je definirana razvijenost prikazani su u sljedećoj tablici u uspoređeni sa županijskim i državnim razinom.

Tablica 18:

Pokazatelji razvijenosti Općine Lišane Ostrovičke u usporedbi sa županijskim i državnim pokazateljima

Pokazatelj (2010.-2012.)	Općina Lišane Ostrovičke	Zadarska županija	Republika Hrvatska
Prosječan dohodak per capita	15.416	24.163	28.759

¹⁴

Odluka o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti (Narodne novine 158/2013.)

Prosječni izvorni prihodi per capita	543	3.174	3.310
Prosječna stopa nezaposlenosti	14,80%	15,10%	16,00%
Kretanje stanovništva	92,9	109,1	99,4
Udio obrazovanog stanovništva u stanovništvu 16-65 godina	55,69%	77,97%	77,70%
Indeks razvijenosti	63,44%	106,39%	N/p
Skupina	II.	III.	N/p

Izvor: MRRFEU

Prosječan dohodak po stanovniku pokazuje da je Općina Lišane Ostrovičke sa svojih 15.416 kn imala najmanji ostvaren dohodak u odnosu na Zadarsku županiju i Republiku Hrvatsku.

Prosječna stopa nezaposlenosti pokazuje omjer broja nezaposlenih i zbroja svih zaposlenih te je sa 14,80% niža od stope nezaposlenosti Zadarske županije i Republike Hrvatske.

Opće kretanje stanovništva kao omjer usporedivog broja stanovnika jedinice lokalne (područne) samouprave, u zadnja dva popisa stanovništva Republike Hrvatske, pokazuje da broj stanovnika na području Lišana Ostrovičkih pada u odnosu na Zadarsku županiju gdje je evidentiran porast.

Stopa obrazovanosti koja predstavlja udjel stanovništva sa završenom srednjom školom i višom razinom obrazovanosti u ukupnom stanovništvu u dobi između 16 i 65 godina je sa 55,69 % bitno niža u odnosu na Zadarsku županiju i Republiku Hrvatsku.

4.6.2. Poljoprivreda

Poljoprivredne površine

Obradive poljoprivredne površine od 1709,79 ha čine 34,2% prostora općine, 61,5% otpada na ostale poljoprivredne i šumske površine, 3,1% na građevinsko područje (od čega je izgrađeno 2,5%), a 1,1% na izgrađene strukture izvan građevinskog područja.¹⁶

Ukupno raspoloživa površina zemljišta u 179 kućanstva iznosi 560,48 ha, od čega je korišteno poljoprivredno zemljište 335,26 ha (59%). Od toga korištenog zemljišta je 187,56 ha u vlasništvu, a 147,7 ha uzeto u zakup.

Poljoprivredni resurs je u prijeratnom razdoblju bio okosnica razvoja Lišana Ostrovačkih i treba to ponovo postati. Naime, od poljoprivrednih mogućnosti Ravnih kotara u Dalmaciji veće su jedino one u dolini Neretve. Prije Domovinskog rata tu je djelovala poljoprivredna zadruga koja je svoje proizvode, uglavnom povrtlarske (mrkva i drugo), plasirala na tržištu bivše države. Postoji potencijal u komercijalizaciji poljoprivredne proizvodnje uz podršku u okrugnjavanju ponude primjerice kroz zadruge i klastere, te definiranje proizvoda i njihovo brendiranje.

¹⁶ Prostorni plan uređenja Općine Lišane Ostrovičke – izmjene i dopune; prosinac, 2011. god.

Tablica 19: Poljoprivredna kućanstva prema ukupnom raspoloživom zemljištu

Skupine poljoprivrednih kućanstava prema ukupno raspoloživom zemljištu	Broj kućanstava	Ukupno raspoloživa površina zemljišta ha (3+7)	Korišteno poljoprivredno zemljište ha			Ostalo zemljište ha	Broj parcella korištenoga poljoprivrednog zemljišta
			ukupno korišteno (4+5-6)	u vlasništvu	uzeto u zakup		
	1	2	3	4	5	7	8
	179	560,48	335,26	187,56	147,7	225,22	1.151

Izvor: DSZ

Tablica 20 : Površina korištenja poljoprivrednog zemljišta po kategorijama nasada

Ukupno korišteno zemljište ha	Oranice i vrtovi ha	Livade ha	Pašnjaci ha	Voćnjaci ha	Povrtnjaci ha	Vinogradi ha	Ostalo ha
							8
							225
335,26	196,9	45,71	39,4	25,81	2,5	24,94	225

Izvor: DSZ

Od ukupno korištenog zemljišta po kategorijama, na području Lišana Ostrovičkih najviše su zastupljene oranice i vrtovi sa 196,9 ha, zatim livade sa 45,71 ha, pašnjaci sa 39,4 ha te voćnjaci sa 25,81 ha i vinogradi sa 24,94 ha. Najmanje ima povrtnjaka sa 2,5 ha. Ostalo zemljište od 225,22 ha odnosi se na 206,31 ha neobrađeno, a 18,91 ha šumsko zemljište. Na 196,9 ha oranica i vrtova, najviše su od kultura zastupljene žitarice i to 126,04 ha, krmno bilje 46,47 ha te ostalo povrće 20,17 ha.

Voćarstvo

Tablice u nastavku prikazuju broj stabala po kulturama:

Tablica 21: Jabuke, kruške i trešnje

Broj stabala jabuka		Broj stabala kruška		Broj stabala trešnji		Broj stabala višnji	
ukupno	rodna stabla	ukupno	rodna stabla	ukupno	rodna stabla	ukupno	rodna stabla
213	128	45	29	374	175	386	350

Izvor: DZS

Tablica 22 : Breskve, citrusi, orasi i bademi

Broj stabala breskva i nektarina		Broj stabala citrusa		Broj stabala oraha		Broj stabala badema	
ukupno	rodna stabla	ukupno	rodna stabla	ukupno	rodna stabla	ukupno	rodna stabla
244	103	7	4	321	249	3735	3213

Izvor:DSZ

Tablica 23 : Masline, marelice, smokve

Broj stabala maslina		Broj stabala marelica		Broj stabala smokvi	
ukupno	rodna stabla	ukupno	rodna stabla	ukupno	rodna stabla
5366	3429	172	68	70	70

Izvor: DSZ

Područje Lišane Ostrovičke raspolaže sa 25,81 ha voćnjaka. Prema gornjim tabelama vidljivo je da najviše stabala ima maslina, zatim badema, višnja, trešnja, oraha te breskva i nektarina. Prosječna veličina poljoprivredne parcele iznosi 0,29 ha.

Većina kućanstva poljoprivrednu proizvodnju koristi za osobne potrebe. Prema popisu poljoprivrede 2003. godine, 37 kućanstva (20 %) je ostvarilo prihod od prodaje poljoprivrednih dobara i to: 3 kućanstva od prodaje povrća, 9 kućanstva od prodaje voća i grožđa, 3 kućanstva od prodaje vina i rakije, 1 kućanstvo od prodaje svinja, 12 kućanstava od prodaje ovaca i koza te ovčjeg i kozjeg mlijeka, a 9 kućanstava od ostale raznovrsne prodaje.

Stočarstvo

Poljoprivrednih kućanstva na području općine ima 179, obrađuju ukupno 1.151 parcela zemljišta i posjeduju ukupno 7.192 peradi, 3.498 ovaca, 430 koza, 200 svinja, 20 goveda, 5 magaraca i 3 konja.

Cjelokupno obradivo poljoprivredno zemljište je potrebno staviti u funkciju jer zajedno sa turizmom predstavlja značajan potencijal. Pored razvoja poljoprivrede, razvoj čitavog ruralnog prostora gdje žive obiteljska poljoprivredna gospodarstva treba planirati sveobuhvatno uz razvoj pratećih djelatnosti poljoprivrede kao što su servisne djelatnosti. Obradivog tla ima dovoljno, a 30-ak kilometara udaljena i turistički valorizirana morska obala osigurava trajnu potražnju.

Osim razvijanja i objedinjavanja poljoprivrede, prerade i konzerviranja poljoprivrednih proizvoda od voća, povrća, žitarica i mlijeka te seosko-kulturnog turizma, za zaustavljanje iseljavanja je potrebno poticati i ostale djelatnosti npr. sakupljanje, pakiranje i distribuciju ljekovitog bilja te izraditi program poticanog stanovanja za mlade obitelji.

S obzirom na visoku kvalitetu i čistoću neobrađenog tla, Lišane Ostrovičke imaju snažan potencijal za razvoj ekološke proizvodnje.

Uz zakonski pojam ekološka proizvodnja, za taj se sustav gospodarenja rabe i nazivi organska i biološka proizvodnja. Opći društveni cilj ekološke proizvodnje je zaštita zdravlja i života ljudi te zaštita prirode i okoliša.

Pod ekološkom poljoprivredom uglavnom se misli na proizvodnju bez primjene mineralnih gnojiva, pesticida, hormona i sl. Takav je koncept poljoprivredne proizvodnje mnogo složeniji i njegova bit nije samo u izostavljanju agrokemikalija, nego u sveukupnom gospodarenju kojim je to moguće postići.

Ekološka poljoprivreda teži uspostavi mješovitog gospodarstva koje se sastoji od više osnovnih dijelova: oranica, pašnjaka, voćnjaka, povrtnjaka, vinograda i uzgoja stoke. Na taj se način uspostavlja ravnoteža i sklad cjeline, a ujedno i stabilnost i otpornost na vanjske utjecaje (prirodne, ekonomski i dr.).

Ekološka proizvodnja poseban je sustav održivoga gospodarenja u poljoprivredi i šumarstvu koji obuhvaća uzgoj bilja i životinja, proizvodnju hrane, sirovina i prirodnih vlakana te preradu primarnih proizvoda, a uključuje sve ekološki, gospodarski i društveno opravdane proizvodno-tehnološke metode, zahvate i sustave, najpovoljnije koristeći plodnost tla i raspoložive vode, prirodna svojstva biljaka, životinja i krajobraza, povećanje prinosa i otpornosti biljaka pomoću prirodnih sila i zakona, uz propisanu uporabu gnojiva, sredstava za zaštitu bilja i životinja, sukladno s međunarodno usvojenim normama i načelima.

Vodni resursi

Područje općine Lišane se nalazi na području potencijalne rezerve podzemnih voda prve razine.

Slika 13: Zalihe podzemne vode u Zadarskoj županiji

Izvor: Plan navodnjavanja za područje Zadarske županije, srpanj 2006.

Tablica 24: Ukupno navodnjavane površine i podjela poljoprivrednih kućanstava prema izvoru vode na području Lišana Ostrovičkih

	Ukupno navodnjavane površine		POLJOPRIVREDNA KUĆANSTVA										Upotreba vodovoda
			Navodnjavane površine		Podzemni izvori vode		Površinski izvori vode				izvan posjeda		
	ha	%	ukupno	%	ukupno	%	ukupno	%	ukupno	%	ukupno	%	
Lišane O.	0,41	1	2	0,2	2	0,5	-	-	-	-	-	-	-
Ukupno ZDŽ	479	100	1009	100	413	100	258	100	201	100	234	100	

Izvor: Plan navodnjavanja za područje Zadarske županije, srpanj 2006.

Ukupno navodnjavanih površina na području Lišana ima tek 0,41 ha od ukupno 1709,79 ha obradivih poljoprivrednih površina. Oba poljoprivredna kućanstva za navodnjavanje koriste podzemne izvore vode. Površinske izvore vode i vodoopskrbni sustav prema Planu navodnjavanja Zadarske županije na području Lišana nije koristilo niti jedno kućanstvo.

Plan navodnjavanja za područje Zadarske županije sadrži kompletну klasifikaciju prioriteta za navodnjavanje uključujući i inventarizaciju površina za područje Općine Lišane Ostrovičke.

Strukture vrste tala pogodnih za obrađivanje a sukladno podjeli na automorfna¹⁷, hidromorfna¹⁸ i trajno nepogodna tla za navodnjavanje prikazuje sljedeća tablica:

Tablica 25: Struktura tala

VRSTE TLA	POVRŠINE U ha
1. Nemeliorirana automorfna tla	1.783,10
2. Nemeliorirana hidromorfna tla	316,30
3. Hidromorfna tla navodnjavana kanalima	393,40
4. Trajno nepogodna tla za navodnjavanje	746,40
SVEUKUPNO	3.239,20

Izvor: Plan navodnjavanja Žadarske županije, 2006. obrada autora

Proračun je izvršen na temelju pogodnosti kartirane jedinice tla. Od približno 3239.2 ha poljoprivrednih površina na području Lišana, 1783.1 ha pripada klasi I prioriteta odnosno pogodnim, umjereno pogodnim i ograničeno pogodnim tlima za navodnjavanje. 1456.1 ha pripada privremeno i trajno nepogodnim tlima.

4.6.2.1. SAŽETAK

- ✓ Općina Lišane Ostrovičke sa indeksom razvijenosti od 63,44 % pripada u potpomognuta područja te u II. Skupinu jedinica lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 50% i 75% prosjeka Republike Hrvatske
- ✓ Ukupno raspoloživa površina zemljišta 179 kućanstva iznosi 560,48 ha, od čega je korišteno poljoprivredno zemljište 335,26 ha
- ✓ domaćinstva koriste prosječno 1,87 ha usitnjeno u 6,43 parcele prosječne veličine 2900 m²
- ✓ Većina kućanstava (80%) poljoprivrednu proizvodnju koristi za osobne potrebe. a svega 20% prodaje proizvode na tržište
- ✓ zastupljenost uzgoja badema i maslina čini 70% voćarske proizvodnje
- ✓ vrlo niska zastupljenost uzgoja smokava
- ✓ 179 domaćinstava posjeduju 7.192 peradi, 3.498 ovaca, 430 koza, 200 svinja, 20 goveda, 5 magaraca i 3 konja
- ✓ S obzirom na visoku kvalitetu, čistoću i prirodne melioracijske datosti neobrađenog tla, Lišane Ostrovičke imaju snažan potencijal za razvoj ekološke poljoprivredne proizvodnje.
- ✓ Cjelokupno obradivo poljoprivredno zemljište je potrebno staviti u funkciju jer, zajedno sa turizmom, predstavlja ključni razvojni potencijal.

¹⁷ Automorfna tla - nastaju u uvjetima deficitarnog i normalnog vlaženja oborinskom vodom koja se slobodno procjeđuje unutar profila

¹⁸ Hidromorfna tla - nastaju uslijed prekomjernog vlaženja oborinskom vodom ili stranim vodama različitog podrijetla (kapilarne, poplavne, visoke podzemne vode, cijedne vode).

4.6.2.2. SWOT

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> ✓ visokovrijedno plodno poljoprivredno zemljište (P1 – Bare-Trolokva i P2-Zablaće), Ukupno 1709,79 ha, od čega oko 700 ha raspoloživo, ✓ 2/3 poljoprivrednog zemljišta nije tretirano herbicidima i pesticidima više od 25 godina, ✓ vrlo dobri preduvjeti za uzgoj ovaca i koza ✓ vrlo dobri preduvjeti za uzgoj badema, maslina i smokava te ostale voćarske i povrtlarske vrste ✓ dostupnost prirodnog hidromelioracijskog sustava ✓ blizina turističkog tržišta za plasman poljoprivrednih proizvoda 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ nizak prosječan dohodak per capita, ✓ visoka prosječna stopa nezaposlenosti, ✓ nizak udio obrazovanosti stanovništva i nedovoljna stručna obučenost poljoprivrednih proizvođača, ✓ neorganizirano tržište i plasman poljoprivrednih proizvoda, ✓ velika količina neobrađenog zemljišta, ✓ usitnjenošć poljoprivrednih parcela, ✓ nedovoljan tržišni udio prodaje poljoprivrednih proizvoda (20%), ✓ nepostojanje registriranih poduzetnika koji se bave poljoprivrednom djelatnošću
Mogućnosti	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> ✓ sufinanciranje programa i projekata iz Programa ruralnog razvoja RH, Europskog fonda za regionalni razvoj i Europskog socijalnog fonda 2014.-2020, ✓ rastući tržišni trend potražnje za ekološkim poljoprivrednim proizvodima, ✓ postojeća zakonska regulativa o ekološkoj poljoprivredi, ✓ sufinanciranje organizacijskih oblika okrupnjavanja polj-proizvodnje (zadruge, klasteri), ✓ plasman polj-proizvoda u turizam. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ zagađenje voda i vodotoka u kontekstu strateških melioracijskih planova ✓ česte izmjene zakonskih propisa (program raspolažanja poljoprivrednim zemljištem, eko certifikati..) ✓ depopulacijski procesi ✓ dugotrajni i neizvjesni procesi reguliranja imovinsko pravnih odnosa u segmentu vlasništva

Unaprjeđenje i razvoj poljoprivrede Općine Lišane Ostrovičke prikazan je kroz tri osnovna aspekta; vizionarski kao željeni aspekt, operativni koji uzima u obzir osnovne preduvjete te kroz elemente pridodane vrijednosti u odnosu na postojeće vrijednosti i vrijednosti konkurenčije. Navedeno je iskazano u sljedećem grafičkom prikazu:

Graf 2: Unaprjeđenje i razvoj poljoprivrede – 3 osnovna aspekta

Razvojne mogućnosti poljoprivrede treba usmjeriti prema elementima nove vrijednosti proizvoda.

Identifikacija razvojnih mogućnosti u poljoprivredi

1. NASADI
  - Maslina i badem - uzgoj i prerada
  - Voćarstvo – ekološka proizvodnja i prerada
  - Povrtlarstvo – ekološka proizvodnja i prerada
2. RASADNIK
  - Autohtone sorte (vinove loze, maslina, badema, voćke) – uzgoj i prodaja na veliko
  - Ukrasno raslinje – uzgoj i prodaja na veliko
3. STOČARSTVO
  - Uzgoj ovaca/koza – visoko profitabilna djelatnost (jagnjad, mlijeko, vuna)

4.6.3. TURIZAM

Osnovne značajke područja

Općina Lišane Ostrovičke nalazi se svega tridesetak km u zaleđu dalmatinske obale u Zadarskoj županiji koja ima potrebnu turističku infrastrukturu, a posljednjih godina bilježi trendove rasta u turističkom prometu. Na prostoru Zadarske županije i u njenoj neposrednoj okolini nalazi se čak 5 nacionalnih parkova – Paklenica, Kornati, Plitvička jezera, Slapovi Krke i Sjeverni Velebit te 3 parka prirode – Telašćica, Vransko jezero i Velebit.

Upravo zbog velike prirodne raznolikosti na relativno malom prostoru čitavo područje ima veliki potencijal za razvoj turizma, ali i obvezu održivog upravljanja postojećim prirodnim resursima.

Zahvaljujući i **klimatskoj raznolikosti**, velikom broju sunčanih dana, karakterističnim vjetrovima i općenito pogodnim bioklimatskim osjećajem ugode, Zadarska županija se svrstava u vrlo pogodna područja za razvoj brojnih selektivnih oblika turizma (nautički, zdravstveni, ruralni, ekološki, sportsko-rekreacijski, avanturistički i sl.) te ima predispozicije za produženje turističke sezone na čitavu godinu. Područje Ravnih kotara predstavlja prostorno-turističku cjelinu površine 830 km². Prostorno-geografski resursi zauzimaju središnje dijelove Ravnih kotara bez izlaza na more (izuzetak je mali izlaz na Karinsko more) u granicama grada Benkovca i općina Galovac, Lišane Ostrovičke, Polača, Poličnik,

Stankovci, Škabrnja te Zemunik Donji. Prema podacima Turističke zajednice grada Benkovca, podatke o broju dolazaka i noćenja evidentira jedino grad Benkovac. Za ostale Općine se ne prikupljaju nikakvi podaci. Prema dostupnim podacima, najzastupljeniji smještaj je u vikend kućama sa preko 90% ukupnog broja noćenja, i to u razdoblju tijekom srpnja i kolovoza što ukazuje na **izraziti sezonalni karakter ponude i potražnje**.

Glavna tijela zadužena za promicanje i unapređenje turizma Republike Hrvatske temeljem Zakona o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma (Narodne novine 152/08) su turističke zajednice. Sukladno zakonskim odredbama na području Zadarske županije osnovana je turistička zajednica Zadarske županije koja ima temeljnu ulogu poticati, očuvati, unaprjeđivati i promicati sve postojeće turističke resurse županije. Uz turističku zajednicu Zadarske županije u upravljanju i promociji cjelokupne destinacije Zadarske županije sudjeluju još i turističke zajednice gradova i mjesta. Najблиža Turistička zajednica Lišanima Ostrovičkim je u Gradu Benkovcu.

Već dugi niz godina na rivijeri Zadarske županije postoji turistička i ugostiteljska tradicija. Kako bi se podigla kvaliteta potrebno je uspostaviti bolju unutarsektorsku suradnju, ali i **suradnju s lokalnim proizvođačima autohtonih proizvoda** kako bi se turistima osigurao **jedinstveni doživljaj destinacije**.

S obzirom na visoku kvalitetu i čistoću neobrađenog tla, Lišane Ostrovičke imaju snažan potencijal za razvoj ekološke poljoprivredne proizvodnje. Cjelokupno obradivo poljoprivredno zemljište je potrebno staviti u funkciju jer zajedno sa turizmom predstavlja značajan razvojni potencijal. Pašnjaci Ravnih kotara koji se redovno koriste za ispašu ovaca i koza stvaraju ugodaj seoskog života i predstavljaju posebnu vizualnu atraktivnost zanimljivu turistima.

Na području općine Lišane Ostrovičke postoji mogućnost razvoja selektivnog **lovnog turizma**. Lovišta su pogodna za lov na prepelice, fazane i zečeve, a i prilično brojnog čaglja. Valorizacija lova u turističke svrhe jedan je od nedovoljno iskorištenih potencijala ovog kraja.

Prema podacima Izvješća o stanju okoliša i programa zaštite okoliša Zadarske županije, na ovom prostoru obitava 11 zaštićenih vrsta ptica (vlastelica, oštrigar, zlatar pijukavac, morski kulik, veliki pozviždač, žalar cirikavac, velika ševa, mala čigra, riđogrli gnjurac, čukavica i mala šljuka), dok se na obližnjem prostoru Vranskog jezera nalazi 6 vrsta ptica zaštićenih na nacionalnoj razini (mali vranac, eja močvarica, mali sokol, čaplja danguba, siva štioka i mala šljuka.) tako da je cijelo područje Ravnih kotara značajno i u ornitologiji¹⁹. Tu je stanište ptica gnjezdarica, bilo kao zimovalište i odmorište selica što je još jedan turistički potencijal koji se može valorizirati pa, u tom kontekstu možemo govoriti o **ornitološkom turizmu** kao posebnom obliku turizma.

Kulturno – povijesna baština

Cijelo područje ističe se po svojoj bogatoj kulturno-povijesnoj baštini koja je zapravo, u trendu ljetno kupališnog priobalnog turizma, ostala skrivena posjetiteljima. Arheološki nalazi i građevine iz prapovijesnog doba, antike, ranokršćanskog perioda, srednjeg vijeka pa sve do novije povijesti svjedoče o povijesnim zbivanjima i stanovništvu koje je naseljavalo ovo područje.

Sukladno važećem Zakonu o zaštiti i čuvanju kulturnih dobara (do NN 15/14), kulturna dobra uključujući i njihovu zaštitu u nadležnosti su Ministarstva kulture. Uprava za zaštitu kulturne baštine Konzervatorskog odjela u Zadru utvrdila je popis kulturnih dobara na području Općine Lišane Ostrovičke.

Provedbene mjere Strateškog programa razvoja Općine planiraju aktiviranje kulturno-povijesnih resursa s ciljem razvoja izletničkog i ruralnog turizma. S tog aspekta kulturno-povijesna baština predstavlja vrijedan resurs područja.

¹⁹ Ornitoloxija – grana zoologije koja se bavi proučavanjem i zaštitom ptica

Sukladno popisu kulturne baštine Konzervatorskog odjela u Zadru, kartografskim prikazima iz važećeg Prostornog plana uređenja Općine i tekstuallnog dijela Izmjena i dopuna, baštinu dijelimo u tri cjeline:

1. Povijesna naselja i dijelovi naselja
2. Povijesne građevine i sklopovi
3. Arheološka baština.

Temeljem definiranih cjelina, u tablicama u nastavku je sačinjen popis po naseljima Općine: naselje Lišane Ostrovičke, naselje Ostrovica i naselje Dobropoljci.

Značenje kratica stupnja zaštite:

ZPP – zaštita Prostornim planom Općine

E – evidentirano kulturno dobro koje treba istražiti i odrediti mu površinu

Tablica 26: Kulturna baština Lišana Ostrovičkih

1. POVIJESNA NASELJA I DIJELOVI NASELJA		
	Etnološka baština	Stupanj zaštite
Naselje Lišane Ostrovičke		
1	Ostaci tradicijske gradnje: Mamići, Nimci, Stipići	ZPP
2	Bunari Vrulja i Trubanj	ZPP
Naselje Ostrovica		
3	Ruralna cjelina naselja s graditeljskim sklopom (kaštel Kvarcina)	ZPP
4	Ostaci tradicijske gradnje: Bačkulići	ZPP
Naselje Dobropoljci		
5	Ostaci tradicijske gradnje: Ivkovići, Šaponje	ZPP
2. POVIJESNE GRAĐEVINE I SKLOPOVI		
	Sakralne građevine	Stupanj zaštite
Lišane Ostrovičke		
1	Crkva sv. Jerolima (1770.g.) srušena do temelja u Domovinskom ratu	E
2	Crkva sv. Nikole Tavelića (1977.g.) srušena do temelja u Domovinskom ratu - sagrađena nova	E
3	Kapela sv. Ante na groblju, srušena	E
Ostrovica		
4	Crkva sv. Ante na jugoistočnom dijelu Gradine. Pripada srednjevjekovnom razdoblju. U zidovima pronađeni ostaci oltarne pregrade iz predromanike ²⁰ s latinskim natpisom iz 9/10.st. posvećen Sv. Anastaziji. Natpis iz 1405.g. spominje kralja Zvonimira	ZPP
5	Crkva sv. Luke, pravoslavna crkva s grobljem iz 1730.g.	ZPP
Dobropoljci		
6	Crkva sv. Georgija na groblju, srednjevjekovna građevina obnovljena 1724.g.	ZPP
3. ARHEOLOŠKA BAŠTINA		
	Kopneni arheološki lokaliteti	Stupanj zaštite
Lišane Ostrovičke		

²⁰ Predromanička ili tzv. barbarska umjetnost, rani srednji vijek – doba opće seobe naroda u Europi (Kelti, Ostrogoti, Vizigotij, Franci Langobardi, Slaveni)

1	Gradina, prehistorijski lokalitet	E
2	Mišljen, starohrvatska nekropola ²¹	E
Ostrovica		
3	Gradina s ostacima prapovijesnog ²² liburnijskog naselja na samom platou	E
4	Ostaci rimske vile rustike (Villae rusticae) u zaseoku Kusale podno Gradine	
5	Antički ²³ lokalitet Mačkove ograde u zaseoku Mačci, sjeverozapadna strana Gradine uz željezničku prugu Zadar-Knin	E
6	Greblje – starohrvatska nekropola iz 9.st.	E
Dobropoljci		
7	Jaruv s prehistorijskim ostacima	E
8	Belića jara	E

Izvor: Izmjene i dopune PPU, Uprava za zaštitu kulturne baštine Konzervatorskog odjela u Zadru

U tablici su označeni lokaliteti koji su pogodni za dodatnu kulturnu i turističku valorizaciju.

Kriterijem evidentiranih povijesnih razdoblja iz kojih potječe identificirana nalazišta kulturno-povijesne baštine Općine Lišane Ostrovičke, za dodatnu valorizaciju su najzanimljiviji kopneni arheološki lokaliteti na čitavom području.

Od arheoloških lokaliteta, svakako je najzanimljivija Gradina s ostacima prapovijesnog liburnijskog naselja na području Ostrovice i lokalitet istog naziva na području Lišana Ostrovičkih.

Općina Lišane Ostrovičke može se podići i bogatim arheološkim nalazištem iz svih kulturno – povijesnih razdoblja na području svakog od tri naselja.

Slika 14: Grb Dalmacije

S položaja utvrde u Ostrovici tako potječe i markantan spomenik s prikazom povijesnog grba Dalmacije trenutno pohranjenom u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu. Radi se o grbu Dalmacije, najstarijem do sada poznatom heraldičkom simbolu hrvatskih zemalja iz 14. stoljeća koji je predstavljao cijelokupno područje Hrvatske, a čine ga tri okrunjene leopardove (lavlje, risove) glave.

Izvor: Google slike

²¹ **Nekropolis** (od starogrčkog nekrós, "mrtvac" i polis, "grad" ili "grad mrtvih") je groblje ili mjesto gdje se u prošlosti sahranjivalo mrtve.

²² **Prahistorija** (od grč. prije + priča, vremensko razdoblje koje traje do pojave prvih pisama, izrada oruđa i oružja, npr. paleolit - kameni i starije kameni doba, mezolit – srednje kameni doba, neolitik – mlađe kameni doba te kasnije metalna doba (bakar, bronca, željezo).

²³ **Antičko doba** (lat. anticus: star, starinski, drevan) kulture stare Grčke i Rima

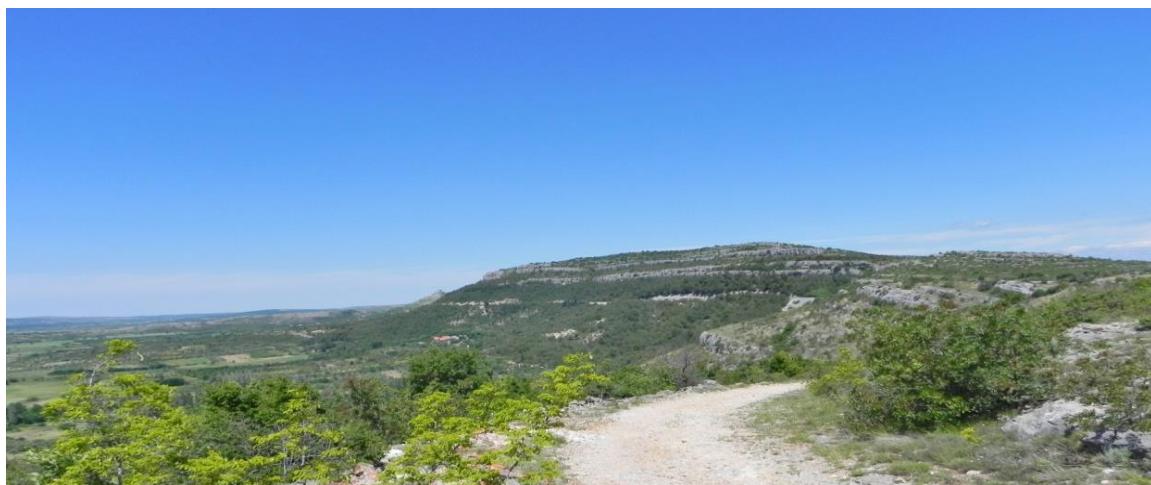
Na području susjednog Grada Benkovca se pak nalazi arheološko nalazište Asseria. Postojeća i nova arheološka otkrića na području Općine i u okolini će zasigurno uvelike pridonijeti razvoju seosko – kulturnog turizma na ovom području, na kojem se treba temeljiti turistički razvoj Općine. Važno je, stoga, djelovati u suradnji s turističkim zajednicama okolnih gradova i općina (Benkovac, Skradin...). U zaoseocima Mamići, Nimci i Stipići sačuvani su ostaci tradicijske gradnje.

Slika 15: Gradina iznad naselja Ostrovica

Izvor: Exoro 2015

Slika 16: „Napoleonov put“ - Duboko u pozadini, Gradina iznad naselja Ostrovica

Izvor: Exoro 2015

U kategoriji kulture života i rada važni resursi koji se mogu valorizirati jesu: folklor, rukotvorine, tradicijsko građenje u kamenu, gastronomija, enologija. Za očuvanje folklora i starih običaja Ravnih kotara, najzaslužnija su kulturno-umjetnička društva koja prikupljaju i obnavljaju narodne nošnje i predmete te istražuju stare običaje prenoseći ih novim generacijama.

Vinari uz proizvodnju vina, svoju priliku vide i u razvoju ruralnog turizma, kroz ulaganja i opremanja i uređenja kušaonica vina. Od gastronomskih posebnosti po kojima se ističu potrebno je navesti jela na ražnju – janjetina i jaretina, *pivac* ispod peke, kruh ispod peke, pršuti, žablji kraci, *benkovački prisnac* i druga domaća jela.

Na području Ravnih kotara i Lišana Ostrovičkih tijekom povijesti odvijale su se brojne bitke i ratovi o čemu svjedoče ostaci utvrda, obrambenih kula i zidina. Ti povijesni događaji i jesu vrijedan resurs koji se može turistički valorizirati. Mogućnost postoji u razvijanju tematskih kulturno-povijesnih manifestacija, srednjovjekovnih festivala ili nekih drugih oblika turističke ponude.

Manifestacije na području Ravnih kotara se većinom odvijaju ljeti kada na obali boravi znatan broj turista te ih je moguće animirati na prisustovanje kulturnim manifestacijama u zaleđu. Najviše manifestacija odvija se u gradu Benkovcu ljeti u organizaciji Turističke zajednice grada Benkovca.

Studenti arheologije i klasične filozofije zadarskog Sveučilišta tako, primjerice, organiziraju Bakanalije koje stanovnike i posjetitelje vraćaju u davna vremena antike kada su ulicama šetali legionari, gladijatori, robovi, carevi i carice, sve u čast Dioniza, boga vina, žena i plodnosti zemlje.

Ostale manifestacije su: Ravnekotarska fišljada, Miss sela Zadarske županije, Benkovac fest, Etno festival, Večer klapske pisme, Vinfest Benkovac – festival vina sjeverne i srednje Dalmacije, „Bukara“ – promocija gastronomске ponude Bukovice i Ravnih Kotara, Gastro festival „Benkovački prsnac“.

Lišane Ostrovičke su poznate po tradicionalnoj smotri ojkanja. Ojkanje (ili treskanje, orzenje, rozganje) je najstarija vrsta pjevanja u Hrvatskoj. Prema riječima stručnjaka, ojkanje je ostatak predslavenskog balkanskog pjevanja s područja antičke Dalmacije (današnja Dalmacija, BiH i Crna Gora), kojega su Hrvati usvojili i sačuvali. UNESCOov Odbor za nematerijalnu kulturnu baštinu svijeta 16. studenog 2010. uvrstio je glazbeni izričaj ojkanje na popis ugrožene nematerijalne svjetske baštine.

Cijelo područje Ravnih kotara, a time i Lišana Ostrovičkih, pogodno je za vožnju biciklom. Postojeće glavne prometnice, koje od obale vode prema unutrašnjosti, ne karakterizira gusti promet, pa je vožnja biciklima dosta sigurna. Na nekoliko mjesta uz prometnice postoje obilježeni izvori vode na kojima se biciklisti mogu odmoriti i osvježiti izvorskom vodom. Na području grada Benkovca, Turistička zajednica kontinuirano obilježava postojeće turističke putove i ceste te planira izgradnju novih.

POSEBNI OBLICI TURIZMA

Područje Općine Lišane Ostrovičke sa okruženjem ima sve preduvjete za razvoj posebnih oblika turizma. Posebni oblici turizma, koje možemo nazvati **turizam doživljaja**, su jedan od glavnih motiva putovanja, odmora i rastući trend potražnje na emitivnim turističkim tržištima ne samo Europske unije već i na svjetskim turističkim tržištima. Stoga su u nastavku poglavljia odabrani posebni oblici turizma za koje postoje preduvjeti za razvoj.

Ruralni turizam

Sukladno prikupljenim podacima i analizi atrakcijske osnove, cijelo područje Ravnih kotara i Lišana Ostrovičkih imaju najviše potencijala za razvoj različitih oblika ruralnog turizma.

Neki od oblika ruralnog turizma za čiji razvoj ovo područje ima predispozicije jesu:

- ✓ turizam na seljačkim domaćinstvima,
- ✓ eko-turizam i turizam zaštićenih područja prirode,
- ✓ gastronomski i eno-gastronomski turizam,
- ✓ lovni turizam.

Glavne potrebe za razvoj ruralnog turizma uglavnom se vezuju uz financiranje, marketing, arhitektonске te konzultantske usluge (etnolog, poslovni savjetnik, stručnjak za uređenje interijera i okoliša).

Osim ovih razvojnih potreba također je važno ulaganje u ljudske kapacitete jer upravo o kvalitetnom turističkom kadru ovisi uspjeh u turizmu. Budući da turizam u ruralnim područjima nije uobičajena, tradicionalna djelatnost, potrebno je organizirati stručna usavršavanja djelatnika u ruralnom turizmu za strane jezike, korištenje informacijsko-komunikacijskih tehnologija (IKT), ugostiteljstvo, marketing i ostale edukacije kojima se može unaprijediti kvaliteta ruralno-turističke ponude.

Turizam na seljačkim domaćinstvima

Područje Lišana Ostrovičkih je tradicionalno poljoprivredno područje gdje seljačka obiteljska gospodarstva mogu uz usluge smještaja i prehrane nuditi i mogućnost sudjelovanja u poljoprivrednim radovima. Ponuda se može obogatiti i drugim aktivnostima koje ovo područje čine prepoznatljivim. To mogu biti razne edukativne aktivnosti kao što su tradicija obrade kamena te radionice u tkanju i **tradicionalnom vezu četverokuki**. Također ponudu se može upotpuniti npr. školama jahanja, mogućnošću najma bicikla, sudjelovanjem u berbi voća, grožđa i maslina te edukacijom o ekološkoj poljoprivredi.

Eko-turizam i turizam zaštićenih područja prirode

Eko-turizam nije jednoznačno definiran u relevantnoj svjetskoj znanstvenoj literaturi nalazimo različite definicije. Jedan dio znanstvene i stručne javnosti pod eko-turizmom podrazumijeva samo turizam u zaštićenim prirodnim cjelinama, kao što su nacionalni parkovi i parkovi prirode, dok veći dio pod ovim pojmom podrazumijeva turizam koji minimalno utječe na okoliš.

Područje Ravnih kotara i Lišana Ostrovičkih se odlikuje visokom razinom očuvanosti prirode, a u blizini su brojna zaštićena područja prirode. Ravni kotari su uvršteni u Ekološku mrežu RH i u postupku su uključivanja NATURA 2000 mrežu.

NATURA 2000 je ekološka mreža Europske Unije koja obuhvaća područja važna za očuvanje ugroženih vrsta biljaka i životinja i stanišnih tipova, s osnovnim ciljem zaštite bio raznolikosti za buduće naraštaje. Na područjima uključenim u NATURU 2000 treba održavati postojeće stanje prirode, nastaviti s odvijanjem održivih djelatnosti, a spriječiti one djelatnosti koje će djelovati negativno na prirodu.

Cijelo je područje značajno u ornitološkim terminima bilo zbog staništa ptica gnjezdarica, bilo kao zimovalište i odmorište selica. Postoje i određene manje šilje i jame koje trenutačno nisu turistički valorizirane. Turističke aktivnosti mogu uključivati pješačenje, vožnju biciklom, jahanje, promatranje ptica, edukacije o prirodnim posebnostima, proučavanje flore i faune u spiljama, promatranje panorama i sl.

Gastronomski i eno-gastronomski turizam

Uređenjem dovoljnog broja kušaonica vinara na širem području može se planirati i obilježavanje vinske ceste. Gastronomске posebnosti kojima se ovo područje odlikuje, a koje mogu doprinijeti turističkoj ponudi jesu jela na ražnju (janjetina i jaretina), *pivac* ispod peke, kruh ispod peke, pršut, žablji kraci, *benkovački prisnac*. Atraktivne turističke aktivnosti uključuju obilaske i kušanje vina na vinskoj cesti uz organiziranje enoloških i gastronomskih manifestacija.

Lovni turizam

Postoji mogućnost organizacije lova na sitnu divljač kao prepelice, fazani i zečevi. Lovni turizam zahtijeva precizniju zakonsku regulativu s obzirom na to da je područje pod posebnom zaštitom (ptice i

šumski predatori). Stoga valja razvijati selektivne oblike lovnog turizma, primjerice ornitološki turizam – promatranje ptica, zaštićene divljači i predatora i sl.

Kulturni turizam

Obuhvaća aktivnosti kreativnog turizma, arheološkog turizma, obilaske kulturno-povijesne baštine i kulturne manifestacije. Brojni arheološki lokaliteti, arheološki nalazi i građevine iz prapovijesnog doba, antike, ranokršćanskog perioda, srednjeg vijeka pa sve do novije povijesti svjedoče o povijesnim zbivanjima i predstavljaju vrijedan resurs za turističke aktivnosti.

Uočena je mogućnost organiziranja **novih kulturnih manifestacija** temeljenih na znamenitim osobama i povijesnim događajima koji su se odvijali na tom području. Takve manifestacije mogu se temeljiti na legendama o dolasku Hrvata, ratovima s Turcima, serdarima i hajducima, ali i na narodnim legendama, pričama i sl.

Zdravstveni turizam

Zdravstveni turizam je oblik turizma koji bilježi rastući trend potražnje i potrošnje u cijelom svijetu. Prepoznaje tri osnovna oblika: medicinski, lječilišni i wellness-turizam.

Medicinski turizam provodi organizirana putovanja u birana odredišta u svrhu korištenja medicinskih usluga za ciljanu skupinu turista (manji kirurški zahvati, liječnički pregledi i dijagnostika i sl.). Najpoznatiji oblik medicinskog turizma danas je svakako estetska kirurgija i stomatološki zahvati.

Lječilišni turizam, kao turistički proizvod, sadrži najviše elemenata koji se ukratko mogu sažeti u korištenje prirodnih ljekovitih činitelja (klima, flora i fauna, pejzaž) i terapeutskih postupaka u cilju unaprjeđenja zdravlja i poboljšanje kvalitete života.

Wellness-turizam je, ukratko, organizirano provođenje programa preventivnog ili terapeutskog liječenja specijalističkim i fizioterapeutskim postupcima kroz razne oblike wellness-programa (masaže, meditacije, sport i fitness, nutricionizam i detoksikacija, saune i sl.). Ovakav oblik turizma se najviše provodi na lokacijama koje su bogate termalnim vodama. Kao dodatna turistička ponuda, u cilju produženja ljetne turističke sezone, sve se češće primjenjuje i na morskim destinacijama.

Općina Lišane Ostrovičke je, u svom Prostornom planu uređenja, predvidjela izgradnju zone zdravstvenog turizma. Obzirom na prirodne datosti, od navedena tri oblika zdravstvenog turizma, preporučuje se razvoj lječilišnog turizma.

Kreativni turizam

Kreativni turizam obuhvaća učenje određenih vještina određenje kulture i pokazuje rastući trend potražnje. S obzirom na bogatstvo tradicijske kulturne baštine ovo područje ima potencijal za razvoj, primjerice, **ekdukacije o izradi narodnih nošnji i jedinstvenom vezu –četverokuki, radionice kamenoklesarstva, kuhanja specijaliteta mjesta i sl.**

Arheološki turizam

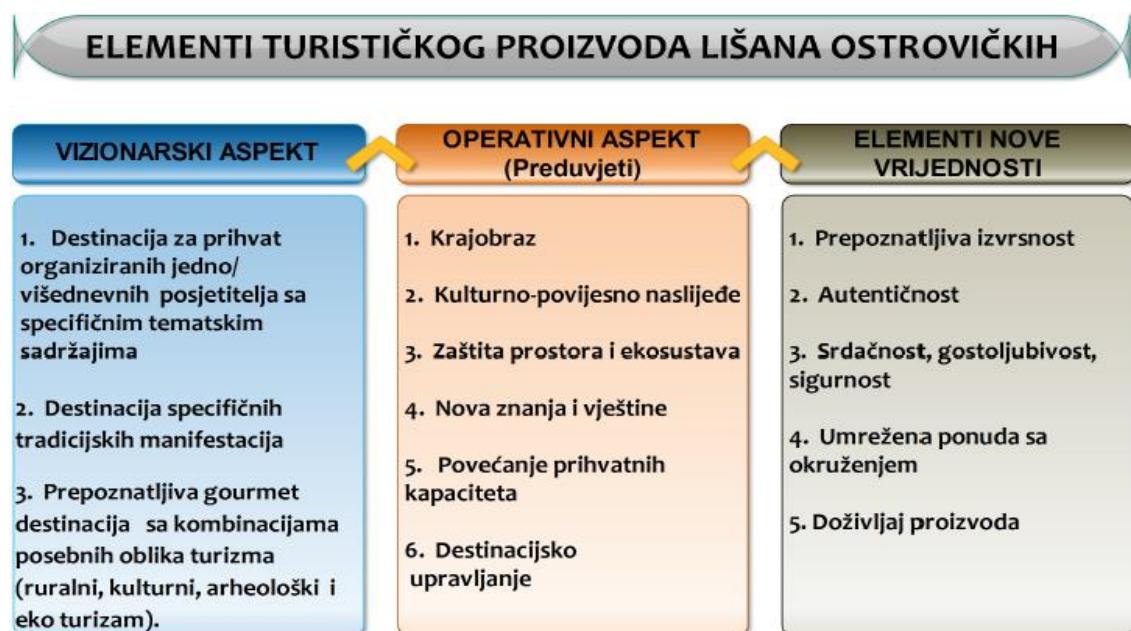
S obzirom da brojna arheološka nalazišta područje ima priliku za razvijanje alternativne ponude kulturnog turizma i promidžbe odredišta koje nudi npr. iskustvo razgledavanja i sudjelovanja u arheološkim istraživanjima u kombinaciji sa adrenalinskim turizmom.

Odabir razvoja selektivnih oblika turizma, u cilju jačanja konkurentnosti u turizmu, treba svakako izvršiti temeljem načela **originalnosti i prepoznatljivosti turističkog proizvoda**. Potrebno je, stoga, razvijati ponudu koja je svojstvena samo području na kojem se nudi, a to znači da se ruralnom turizmu, osim tradicijskih eno-gastronomskih proizvoda i smještajnih kapaciteta na bazi tradicijske kulture područja, ponudi jedan ili više posebnih oblika turizma, primjerice arheološki turizam, lječilišni turizam, kulturni turizam i sl, za čije oblike postoje idealni preduvjeti na području Općine Lišane Ostrovičke. Na taj se način turistički proizvod kompletira u **turizam doživljaja**.

Elementi turističkog proizvoda

Obzirom da ne postoji tradicija bavljenja turizmom na području Lišana Ostrovičkih i da se nalazi u okruženju područja dinamičkih turističkih aktivnosti i djelatnosti, turizam u spremi sa poljoprivredom je razvojna perspektiva ovoga kraja. Zaključno, kreiranje turističkog proizvoda na ovom području prikazuje sljedeći graf:

Graf 3: Elementi turističkog proizvoda Lišana Ostrovičkih

4.6.3.1. SAŽETAK

- ✓ Sukladno prikupljenim podacima i analizi atrakcijske osnove, cijelo područje ima najviše potencijala za razvoj različitih oblika ruralnog turizma.
- ✓ Neki od oblika ruralnog turizma koji imaju predispozicije za razvoj ovog područja jesu: turizam na seljačkim domaćinstvima, ekoturizam i turizam zaštićenih područja prirode, gastronomski i eno-gastronomski turizam te lovni turizam (prepelice, fazani i zečevi).
- ✓ područje je ornitološki značajno te posjeduje znatan potencijal i za tu vrstu turizma
- ✓ Područje ima i jak potencijal za razvoj kulturnog turizma i to slijedećih oblika: aktivnost kreativnog turizma, arheološkog turizma, obilaske kulturno-povijesne baštine i kulturnih manifestacija (posebno ojkanje)
- ✓ Ne prikupljaju se nikakvi podaci o turističkim noćenjima osim Benkovca
- ✓ potrebno je jačati suradnju lokalnih proizvođača autohtonih proizvoda i turističkog sektora te jačati unutar-sektorsku suradnju.

4.6.3.2. SWOT

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> ✓ prirodna raznolikost i pogodna klima ✓ blizina jadranskih turističkih središta te 5 nacionalnih parkova i 3 parka prirode ✓ bogata kulturno povijesna baština ✓ posebna vizualna atraktivnost i ugodaj seoskog života dalmatinskog zaleđa ✓ idealni preduvjeti za razvoj posebnih oblika turizma ✓ ojačan ljudski potencijal kroz provedene EU projekte „Tradicionalnim znanjima i modernim vještinama do znanja i prosperiteta“ i „Starim znanjima do posla“ 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ nedostatak iskustva, znanja i vještina za rad u turizmu ✓ nedovoljna obučenost ljudskih kapaciteta za selektivne oblike turizma kao što je ruralni turizam i kulturni turizam ✓ nedostatak projekata i programa za razvoj posebnih oblika turizma ✓ nedovoljna suradnja sa županijskom turističkom zajednicom te turističkim zajednicama Benkovca i Skradina ✓ nepostojanje turističke infrastrukture (smještajni i ugostiteljski objekti) ✓ nedovoljna motiviranost lokalnog stanovništva za rad u turizmu ✓ nedostatan finansijski kapacitet lokalnog stanovništva za ulaganja u turističku infrastrukturu ✓ nedostatak subjekata malog poduzetništva koji se bave djelatnostima ugostiteljstva i turizma
Mogućnosti	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> ✓ sufinanciranje programa i projekata iz Programa ruralnog razvoja, Europskog fonda za regionalni razvoj i Europskog socijalnog fonda 2014.-2020. ✓ razvoj ruralnog turizma (turizam na seljačkim domaćinstvima), ✓ posebni oblici turizma: ekoturizam, eno gastronomski, zdravstveni, lovno-ornitološki, sportsko-rekreativni i kulturni turizam, ✓ izrada privatnih i javnih projekata i programa te njihovo financiranje iz EU fondova i poticajnih kreditnih izvora (HBOR), ✓ uključivanje u mrežu NATURA 2000 ✓ edukacije za rad u turizmu za lokalne poduzetnike i stanovništvo, ✓ izrada privatnih i javnih (samostalno ili u suradnji sa LAG-om Laura i drugim partnerima), ✓ izrada općinskih programa poticanja mikro i malog poduzetništva kroz aktiviranje dijela nefinansijske općinske imovine. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ česte izmjene zakona i propisa koji reguliraju regionalni ustroj jedinica lokalne samouprave, turističkih zajednica u RH te izvore financiranja, ✓ depopulacijski procesi, ✓ dugotrajni i neizvjesni procesi reguliranja imovinsko-pravnih odnosa u segmentu vlasništva,

Identifikacija razvojnih mogućnosti u turizmu

1. Turizam doživljaja - ruralni turizam na OPG-ima (smještaj i hrana) u kombinaciji sa posebnim oblicima turizma (lječilišni, arheološki, kulturni, lovno-ornitološki i sl.)
2. Izgradnja osnovne turističke infrastrukture (ugostiteljsko-info punkt Cestarska kuća, povezivanje arheoloških lokaliteta putovima i lokalnim cestama, izgradnja smještajnih kapaciteta tipa hostel).
3. Turistička valorizacija kulturno-povijesne baštine kroz označavanje lokaliteta i prometnica koje ih povezuju.
4. Otvaranje međunarodnog arheološkog studentskog kampusa za istraživanje kopnenih arheoloških lokaliteta.

4.6.4. Malo i srednje poduzetništvo**Aktivna trgovačka društva**

Prema dostupnim podacima na području općine Lišane Ostrovičke aktivno je 9 trgovačkih društava i 8 obrta. U donjoj tablici prikazana je struktura trgovačkih društava prema djelatnosti.

Tablica 27: Aktivna trgovačka društva u Lišanima

Ostrovičkim 2014. prema djelatnosti

Djelatnost	Broj trgovačkih društava
Vađenje ukrasnog kamenog i kamena za gradnju	2
Ostali građevinski radovi koji zahtijevaju specijalno izvođenje ili opremu	1
Ostala trgovina na veliko	1
Trgovina na malo električnim aparatima za kućanstvo u specijaliziranim prodavaonicama	1
Ostala trgovina na malo u nespecijaliziranim prodavaonicama	1
Redoviti prijevoz putnika u međugradskom cestovnom prijevozu i ostali kopneni prijevoz putnika	2
Računovodstveni, knjigovodstveni i revizijski poslovi, porezno savjetovanje	1
UKUPNO:	9

Izvor: FINA, BIZNET registar poslovnih subjekata, obrada autora

Od 9 aktivnih trgovačkih društava koji su predali godišnji statistički izvještaj za 2014. u FINU, 3 se bave trgovačkom djelatnošću, 2 prijevozom putnika, 1 računovodstvenim poslovima, a 1 građevinskim radovima. Ukupno 7 trgovačkih društava ili više od 2/3 obavlja trgovinske i servisne usluge. Samo se dva subjekta bave proizvodnom djelatnošću tj. vađenjem ukrasnog kamenog i kamena za gradnju. Poljoprivrednom djelatnošću se prema dostupnim podacima ne bavi niti jedno trgovačko društvo.

Tablica 28: Aktivna trgovačka društva u Lišanima Ostrovičkim u 2014. godini prema djelatnosti i broju zaposlenih

Djelatnost	Broj trgovačkih društava	Broj zaposlenih
Proizvodnja-vađenje ukrasnog kamena i kamena za gradnju	2	0
Građevinske usluge	1	1
Trgovačka djelatnost	3	7
Cestovni prijevoz	2	12
Računovodstveni, knjigovodstveni i revizijski poslovi, porezno savjetovanje	1	4
UKUPNO:	9	24

Izvor: FINA, BIZNET registar poslovnih subjekata

Od ukupnog broja aktivnih trgovačkih društava svi se nalaze u domaćem privatnom vlasništvu. Od 9 trgovačkih društava 7 ih ima ukupno 24 zaposlenika, dok 2 nema zaposlenih. U rasponu od 0-5 zaposlenika ima 6 trgovačkih društava, a samo jedno ima evidentirano zaposlenika u rasponu od 10-15.

Tablica 29:

Trgovačka društva u Lišanima Ostrovičkim prema djelatnosti/visini ukupnog prihoda/dobiti/zaposlenima u 2014. godini

Djelatnost	Broj trgovačkih društava	Ukupan prihod	Dobit/gubitak razdoblja	Broj zaposlenih
Proizvodnja - vađenje ukrasnog kamena i kamena za gradnju	2	87.045,00	-112.523,00	0
Građevinske usluge	1			1
Trgovačka djelatnost	3	3.073.179,00	93.538,00	7
Cestovni prijevoz	2	3.946.562,00	309.383,00	12
Računovodstveni, knjigovodstveni i revizijski poslovi, porezno savjetovanje	1			4
UKUPNO:	9	7.106.786,00	290.398,00	24

Izvor: FINA, BIZNET registar poslovnih subjekata, obrada autora

Prema dostupnim podacima, od ukupno 7 tvrtki koje su predale svoje finansijske izvještaje u FINU za javnu objavu za 2014. godinu, 5 tvrtki je iz područja trgovačke djelatnosti i cestovnog prijevoza ostvarilo 98% ukupnog prihoda i zapošljavaju 19 djelatnika što je 79% ukupnog broja djelatnika zaposlenih u trgovačkim društvima. Za dvije tvrtke koje se bave građevinskim uslugama i računovodstvenim poslovima nema podataka na portalu „FINA – javna objava“.

Aktivni obrti

Tablica 30:

Aktivni obrti u 2015. u Lišanima Ostrovičkim prema djelatnosti

Djelatnost	Broj obrta
Poljoprivredni obrt-uzgoj povrća, dinja i lubenica, korjenastog i gomoljastog povrća	1
Ugostiteljski obrt- barovi	1
Trgovina na malo mesom i mesnim proizvodima specijaliziranim prodavaonicama	1
Trgovina na malo hranom, pićima i duhanskim proizvodima na štandovima i tržnicama	1
Stolarski obrt	1
Limarski obrt	1
Obrt za cestovni prijevoz robe	2
UKUPNO:	7

Izvor: MINPO- Obrtni registar RH, obrada autora

Prema dostupnim podacima na službenom Obrtnom registru Ministarstva poduzetništva i obrta RH na području Lišana Ostrovičkih je 7 aktivnih obrta od kojih najviše, tj. 4 obrta, koji obavljaju svoje glavne djelatnosti u području trgovine i prijevoza robe. Samo je jedan evidentiran obrt koji se bavi poljoprivrednom djelatnošću i to uzgojem povrća, dinja i lubenica, korjenastog i gomoljastog povrća.

Ovaj podatak nije potpun jer u strukturi nema Obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (OPG). Osim toga, prema službenim evidencijama FINE dvije su poljoprivredne zadruge na području Lišana Ostrovičkih svoju aktivnost potvrdile predajom godišnjih statističkih izvještaja FINI za 2014. godinu.

4.6.4.1. SAŽETAK

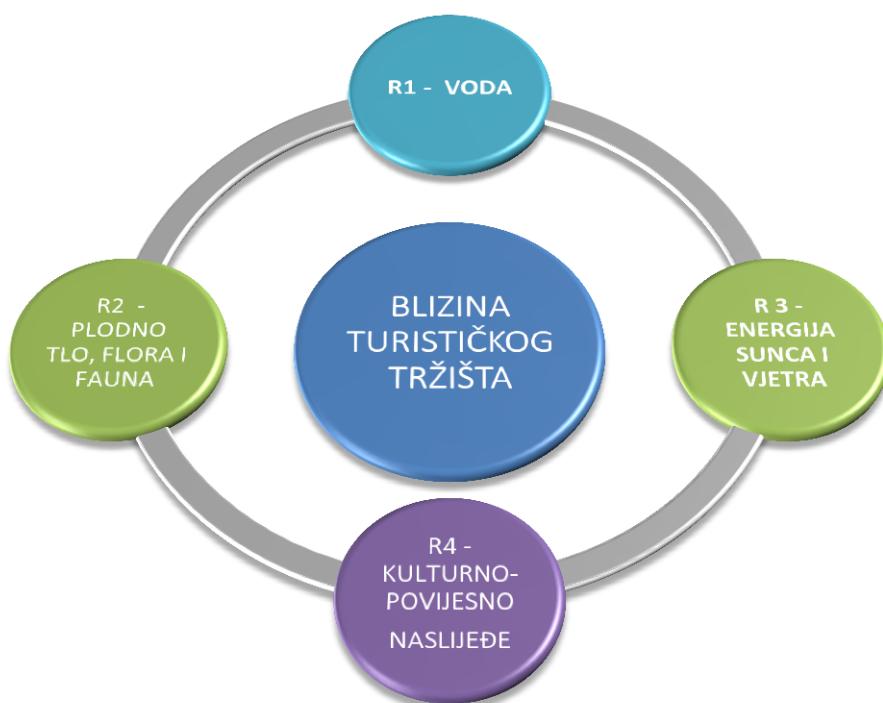
- ✓ Aktivno posluje 9 trgovačkih društava koja zapošljavaju 24 djelatnika (2 TD bez zaposlenih, prosječni broj zaposlenih 3,5, samo jedno TD ima raspon 10-15 zaposlenih)
- ✓ Prevladava trgovačka i prijevoznička djelatnost (2 najveće tvrtke zajedno ostvaruju 92% ukupnog prihoda, Gladius d.o.o-trgovačka djelatnost, Lišane Transturist d.o.o-prijevoznička djelatnost)
- ✓ Aktivno posluje 7 obrta, za koje su podaci o zapošljavanju i finansijski pokazatelji nedostupni
- ✓ Nema aktivnih poduzetnika u poljoprivrednoj i ugostiteljsko-turističkoj djelatnosti (najveći resursi)
- ✓ $\frac{3}{4}$ zaposlenog stanovništva radi izvan područja općine (ukupno zaposleno 163, a oko 40 radi na području općine)

5. GLAVNI RESURSI

Analiza područja u prethodnim poglavljima rezultirala je činjenicom da područje Općine Lišane Ostrovičke zajedno s okruženjem raspolaže izuzetno vrijednim resursima na kojima može temeljiti svoj budući razvoj, održivost i kvalitetu ruralnog života. Procjenjujući vrijednost resursa, svakako treba napomenuti nedovoljnu osviještenost stanovnika u cijeloj Hrvatskoj. Toliko prirodnog i kulturnog bogatstva na tako malom području često je zapažanje turista, posjetitelja i prijatelja Hrvatske.

Područje Općine Lišane Ostrovičke s okruženjem, možemo to slobodno konstatirati, nadohvat ruke raspolaže sa tri izuzetno vrijedna prirodna resursa: pitkom vodom, plodnim tлом i idealnim klimatskim uvjetima za korištenje energije sunca i vjetra. Navedena tri glavna resursa možemo nazvati **resursima budućnosti**. Pridodamo li tome bogato kulturno-povijesno naslijeđe i rastući interes europskih i svjetskih emitivnih turističkih tržišta, glavne resurse prikazuje graf u nastavku.

Graf 4: Glavni resursi Lišana Ostrovičkih

Resurs 1 - VODA

Cijelo područje Općine je isprepleteno brojnim vodotocima i dio je šireg područja, koje prelazi granice Republike Hrvatske, izuzetno bogatog pitkom vodom. Voda je neosporno resurs budućnosti. Obzirom da su svjetske zalihe pitke vode oskudne i neravnomjerno raspoređene, cijena pitke vode stalno raste sa trendom progresivnog rasta u vrlo bliskoj budućnosti. Primjerice, nerijetko je na benzinskim

postajama litra pitke vode jednaka ili čak i veća od cijele litre goriva. Iako ovim dokumentom nije planirana tržišna eksploatacija pitke vode, u svrhu zaštite svakako treba istaknuti njen značaj i vrijednost.

Resurs 2 - PLODNO TLO, FLORA I FAUNA

Više od 34% ili gotovo 1.710 hektara prostora Općine Lišane Ostrovičke prekrivaju obradive površine koje se sastoje od osobito vrijednog obradivog tla na području Trolokva-Bare i vrijednog obradivog tla od kojeg je najveće područje Zablaće. Čak 61,5% čine ostale poljoprivredne i šumske površine bogate florom i faunom. **Proizvodnja ekološkog voća i povrća** treba svakako ostati smjer korištenja ovog vrijednog resursa.

Resurs 3 - ENERGIJA SUNCA I VJETRA

Raspolaže idealnim klimatskim uvjetima za korištenje energije sunca i vjetra koja je također **resurs budućnosti i trend u čitavom svijetu**. Općina je u svojim prostorno-planskim dokumentima predviđela izgradnju solarne elektrane Čelinka na prostoru od 90 hektara.

Resurs 4 - KULTURNO-POVIJESNO NASLJEĐE

Ono što, uz prirodne resurse, područje i narod koji na njemu živi čini prepoznatljivim svakako su kulturno-povijesno nasljeđe i tradicijski običaji. Dio povijesnog nasljeđa na području Lišana Ostrovičkih je identificirano i evidentirano; od prapovijesti, antike, srednjeg vijeka sve do novijeg doba sa velikim brojem arheoloških lokaliteta i znatnim brojem građevina sakralne arhitekture. Lokaliteti nisu dovoljno istraženi te su tom činjenicom jako zanimljivi za **razvoj posebnih oblika turizma**. Ostrovica se spominje kao nalazište grba Dalmacije (tri leopardove glave) koji, zajedno s ostalim heraldičkim simbolima, oblikuje današnji grb Republike Hrvatske. Prepozнатljivost Općine u kontekstu razvijanja posebnih oblika turizma svakako treba temeljiti na tome. Kulturno-povijesno nasljeđe je vrijedan turistički resurs.

BLIZINA TURISTIČKOG TRŽIŠTA

Prometna udaljenost Lišana Ostrovičkih od svih velikih i većih turističkih središta u Dalmaciji (Zadar-Šibenik-Split) je na svega sat vremena. Rastući je trend potražnje turista za narodnim i tradicijskim običajima, zdravom i kvalitetnom prehranom, netaknutom prirodom i doživljajima koje, koristeći svoje resurse, stanovništvo Općine može usmjeriti na turiste i posjetitelje.

6. ANALIZA OPERATIVNIH KAPACITETA

Općina Lišane Ostrovičke je manja jedinica lokalne samouprave, po indeksu razvijenosti, razvrstana u skupinu II – 50-75% prosjeka u Republici Hrvatskoj. Stoga prima značajna sredstva pomoći iz Državnog proračuna te je u većoj mjeri o njima i ovisna. Vizijom i implementacijom strategije razvoja, cilj Općine je povećati indeks razvijenosti i umanjiti ovisnost o Državnom proračunu.

Ovom analizom su obuhvaćeni **imovina, proračun i ljudski kapaciteti** Općine. Svrha i ciljevi analize operativnih kapaciteta su:

- ✓ identificirati dugotrajnu imovinu koja može biti u funkciji stvaranja novih vrijednosti,
- ✓ utvrditi investicijski kapacitet Proračuna, i
- ✓ utvrditi moguću izvedivost provedbe strategije.

Na temelju važećeg Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi Gradske vijeće Općine Lišane Ostrovičke je 3. kolovoza 2009. donijelo Statut Općine. Člankom 15. Statuta je određeno da Općina Lišane Ostrovičke u samoupravnom djelokrugu obavlja poslove lokalnog značaja kojima se neposredno ostvaruju prava građana, a koji nisu Ustavom ili zakonom dodijeljeni državnim tijelima i to osobito poslove koji se odnose na:

- uređenje naselja i stanovanje,
- prostorno i urbanističko planiranje,
- komunalno gospodarstvo,
- brigu o djeci,
- socijalnu skrb,
- primarnu zdravstvenu zaštitu,
- odgoj i osnovno obrazovanje,
- kulturu, tjelesnu kulturu i šport,
- zaštitu potrošača,
- zaštitu i unapređenje prirodnog okoliša,
- protupožarnu zaštitu i civilnu zaštitu,
- promet na svom području ,
- ostale poslove sukladno posebnim zakonima.

Općina Lišane Ostrovičke obavlja poslove iz samoupravnog djelokruga sukladno posebnim zakonima kojima se uređuju pojedine djelatnosti iz stavka 1. ovog članka. Osnovni preduvjet Općine za obavljanje njenih zakonskih obveza je operativni i fiskalni kapacitet.

6.1. Općinska imovina

Upravljanje nepokretnom imovinom predstavlja proces donošenja odluka o stjecanju, korištenju ili raspolaganju imovinom za vlasnikovo korištenje ili kao investicija. Cilj analize općinske imovine je identifikacija imovine u svrhu razvoja i pribavljanja novih proračunskih prihoda.

Općina Lišane Ostrovičke raspolaže dugotrajnom imovinom u ukupnoj vrijednosti od =8.442.063 Hrk. Radi se o neto knjigovodstvenoj vrijednosti na dan 31.05.2015.g. evidentiranoj po trošku stjecanja i amortiziranoj po redovnim stopama. Naknadne procjene i korekcije vrijednosti nad imovinom nisu vršene.

Tablica u nastavku prikazuje vrijednosne strukture dugotrajne općinske imovine.

Tablica 31: Vrijednost dugotrajne imovine po strukturama

BROJ	NAZIV	VRIJEDNOST HRK
1	Građevinsko zemljište (Cestarska kuća i zgrada dvorište Braština)	254.514
2	Zgrade	4.470.054
3	Ceste i nogostupi	2.439.657
4	Energetski vodovi	53.543
5	Spomenici	100.004
6	Objekti na groblju	320.474
7	Računalna i računalna oprema	4.992
8	Uredski namještaj i oprema	15.663
9	Dječje igralište Lišane i Ostrovica	18.250
10	Komunalna oprema (strojevi, kontejneri)	168.129
I. Ukupno		7.845.281
II . PROJEKTNA DOKUMENTACIJA		
11	Zgrada društvenih djelatnosti	148.438
12	Projekt poslovna zona (geodetska podloga)	9.840
13	Projekt boćarsko igralište	12.300
14	Plan gospodarenja otpadom	17.500
15	Plan protupožarne zaštite	6.104
16	Projekt vodovod Benkovac-Lišane	41.016
17	Projekt turističke zone	121.399
18	Projekt vodovod	240.185
II. Ukupno projektna dokumentacija		596.781
SVEUKUPNO I + II		8.442.062

Izvor: JUO Računovodstvo, obrada autora

Ulaganja u projektnu dokumentaciju iskazana su analitički po trošku nabave, osim vrijednosti Plana protupožarne zaštite (r.br. 15) koji se amortizira.

Najvrjednija imovina u vlasništvu Općine su zgrade (općinska zgrada i stara cestarska kuća)

Slika 17: Općinska zgrada

Izvor: Exoro 2015

Slika 18: Cestarska kuća

Izvor: Exoro 2015

Cestarska kuća se nalazi uz frekventnu prometnicu Benkovac-Knin kojom prolaze brojni turisti i posjetitelji stoga je vrlo pogodna za rekonstrukciju u info-ugostiteljski punkt.

Za jedinicu lokalne samouprave uvođenje novog **modela upravljanja nepokretnom imovinom** donosi niz koristi, a neke od njih su:

- ✓ precizna inventura gradske imovine (nekretnina),
- ✓ dnevnik svih događanja oko imovine, kvalitetnije
- ✓ informacije o vrijednosti imovine,
- ✓ sustavno upravljanje imovinom,
- ✓ povećanje proračunskih prihoda,
- ✓ veće zadovoljstvo građana,
- ✓ dodatna znanja i vještine zaposlenika te
- ✓ promjena načina razmišljanja o javnoj imovini.

Općina nema ažuran popis imovine u dijelu vlasništva nad poljoprivrednim i šumskim zemljištem. Prioritet u ažuriranju imaju područja i zone na kojima je Prostornim planom uređenja predviđena izgradnja ili drugi oblici valorizacije zemljišta.

Primjerice, u zoni u Prostornom planu označenoj kao IK – proizvodno poslovna namjena na lokalitetu Trolokve, Općina je vlasnik oko 3,6 ha zemljišta (z.k. uložak 883, K.O. Ostrovica) i samostalno može odrediti kriterije i odabrati model valorizacije. Ne postoje podaci o tržnoj vrijednosti tog zemljišta.

Općina je 21.03.2011., uz suglasnost Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, sklopila **Ugovor o zakupu poljoprivrednog zemljišta** s lokalnom braniteljskom Zadrugom Agrolišane na rok od 20 godina. Na području k.o. Lišane Ostrovičke u zakupu je ukupno 45,25 ha (zona Bara-Trolokve) dok je na području k.o. Ostrovica u zakupu čak 173,58 ha, sveukupno 218,83 ha. Zakupac ima obavezu provedbe gospodarskog programa temeljem kojeg je od ministarstva dobio suglasnost.

Slika 19: Područje Bara*Izvor: Exoro 2015*

Izravne koristi koje jedinica lokalne samouprave ima kroz model upravljanja imovinom su: poboljšana naplata potraživanja, smanjeni broj sudskih sporova, povećani prihodi prodajom neperspektivne imovine, optimizirano tehničko i finansijsko održavanje imovine, bolje planiranje proračuna i ljudskih resursa.

Sukladno postavljenim ciljevima ove analize, zaključno konstatiramo sljedeće:

6.1.2. SAŽETAK

- ✓ Cestarska kuća te zgrada i dvorište u Braštini i 3,6 ha zemljišta u zoni proizvodno poslovne-namjene (Trolokva) su najvrjednija dugotrajna imovina u vlasništvu Općine koju treba usmjeriti u razvojne projekte sa novim izvorima prihoda za općinski proračun.
- ✓ Ulaganja u projektnu dokumentaciju su relativno visoka u odnosu na skromne tekuće prihode Općine. To je dobar smjer iz kojeg je razvidno opredjeljenje i namjera lokalnih vlasti da pokrenu razvoj.
- ✓ Potrebno je izvršiti ažuriranje stanja vlasništva i revalorizacija dugotrajne imovine, posebno zemljišta, radi efikasnog upravljanja nepokretnom imovinom.

6.2. Općinski proračun

Pristup analizi stanja Proračuna Općine Lišane Ostrovičke određen je temeljem sljedećih kriterija:

- ✓ Odnos tekućih prihoda i tekućih rashoda,
- ✓ Odnos izravnih prihoda i prihoda po osnovu pomoći iz Državnog proračuna

Sukladno odabranim kriterijima, **cilj ove analize je utvrditi investicijski potencijal Proračuna Općine.**

Na temelju važećeg Zakona o proračunu Općinsko vijeće Općine Lišane Ostrovičke usvojilo je Proračun za 2015. godinu. U ožujku 2015. su donesene su i I. Izmjene i dopune Proračuna za 2015. (Službeni glasnik Općine Lišane Ostrovičke br. 3/2015.).

Godišnji izvještaj o izvršenju proračuna za 2014. godinu usvojen je 11. veljače 2015. godine i objavljen u Službenom glasniku Općine br. 2/2015.

Podaci objavljeni u zakonskim izvješćima izvršenja Proračuna za prethodne dvije godine obrađeni su sukladno navedenim kriterijima u zbirnim finansijskim pokazateljima kako bi se finansijski kapacitet Općine za pripremu i implementaciju planiranih strateških programa i projekata.

6.2.1. Godišnji izvještaj o izvršenju proračuna 2014.

PRIHODI I PRIMICI

Tablica 32: Godišnji izvještaj o izvršenju Proračuna Općine Lišane Ostrovičke 2014. - PRIHODI I PRIMICI

BROJČANA OZNAKA	NAZIV	OSTVARENO 2013	OSTVARENO 2014	INDEKS 4/3	Struktura ostvarenja 2014. u ukupnim prihodima
1	2	3	4	5	6
6	Prihodi poslovanja	2.251.207,00	2.134.920,00	94,83	99,85
61	Prihodi od poreza	447.381,00	452.550,00	101,16	21,17
63	Pomoći iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar općeg proračuna	1.522.582,00	1.457.995,00	95,76	68,19
64	Prihodi od imovine	168.567,00	103.866,00	61,62	4,86
65	Prihodi od prodaje roba i usluga	112.477,00	106.876,00	95,02	5,00
68	Kazne,upravne mjere i ostali prihodi	200,00	13.633,00	6.816,50	0,64
7	Prihodi od prodaje nefinansijske imovine- zemljište	3.120,00	3.120,00	0,00	0,15
922	Raspoloživa sredstva iz prethodnih godina		380.000,00		
844	Primici od zaduživanja				
SVEUKUPNO PRIHODI		2.254.327,00	2.138.040,00	94,84	

Izvor: Službeni glasnik Općine Lišane Ostrovičke br. 02-2015 i obrada autora

Od ukupno ostvarenih prihoda i primitaka za 2014. godinu u iznosu od 2.138.040,00 kn, najveći udio u strukturi i to 68,19 % ili 1.457.995,00 kn imaju pomoći iz Državnog proračuna, a zatim 21,17% ili 452.550,00 kn prihodi od poreza.

Ostvareni **prihodi poslovanja** (tekući prihodi) u 2014. godini u odnosu na 2013. godinu iznose 2.134.920,00 i bilježe pad od 5,17% (indeks 94,83).

Ukupni **porezni prihodi** ostvareni su u iznosu od 452.550,00 kn i bilježe rast 1,16% (indeks 101,16) poglavito radi više ostvarenog poreza na imovinu (poreza na promet nekretnina).

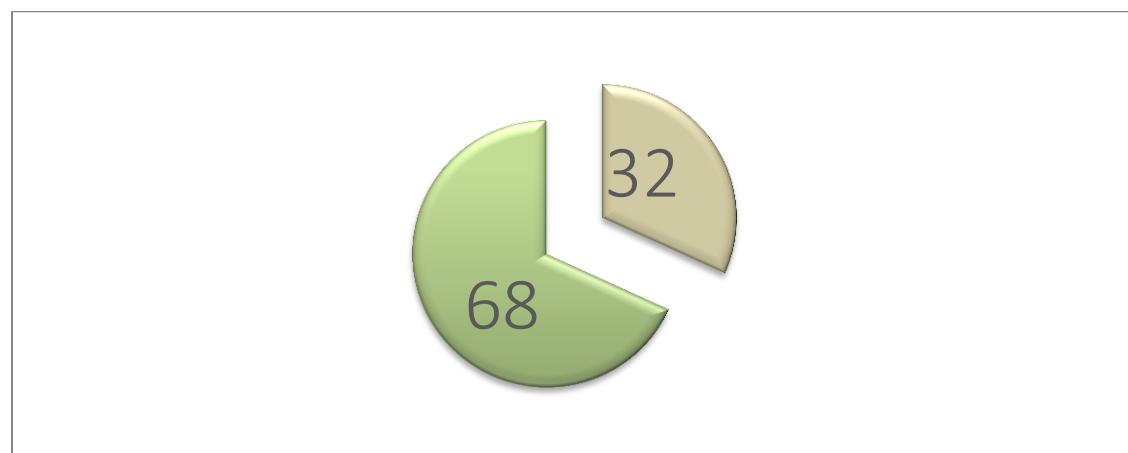
Prihodi od pomoći ostvareni su u iznosu od 1.457.995,00 kn što je manje za 4,24% (indeks 95,76) isključivo iz razloga što su 2013. ostvarene pomoći iz proračuna temeljem prijenosa sredstava EU u iznosu 736.259 kn, a u 2014. nije bilo prihoda po tom osnovu. Međutim, od pomoći iz Državnog proračuna je u 2014. godini realizirano 1.340.315,00 kn ili više za 70,45% u odnosu na 2013. godinu.

Prihodi od imovine realizirani su u iznosu od 103.866,00 kn sa indeksom 61,62 u odnosu na 2013. godinu poglavito iz razloga što su prihodi od zakupa i iznajmljivanja imovine realizirani u iznosu od 87.526,00 kn ili 45,46% manji.

Prihodi od prodaje roba i usluga realizirani su u iznosu od 106.876,00 kn ili 5% manji u odnosu na 2013. godinu. U toj strukturi jesu i prihodi od komunalnog doprinosa i komunalne naknade čija je namjena strogo propisana Zakonom o komunalnom gospodarstvu, a za održavanje i izgradnju komunalne infrastrukture. U strukturi navedenih prihoda 65% odnosi se na prihode od komunalne naknade. Prihodi od komunalne naknade realizirani su u iznosu od 69.491,00 kn sa indeksom 97,98 u odnosu na 2013. godinu. Prihodi od komunalnog doprinosa realizirani su u iznosu od 469 kn što je odraz da na području općine Lišane Ostrovičke nije bilo aktivnosti izgradnje ili rekonstrukcije objekata.

Odnos izravnih prihoda ostvarenih na području Općine sukladno zakonskoj klasifikaciji i vanjskih prihoda ostvarenih iz Državnog proračuna i poticaja, izražen u postocima, prikazuje sljedeći graf:

Graf 5: Odnos izravnih i vanjskih prihoda

Izvor: Službeni glasnik Općine Lišane Ostrovičke br. 02-2015 i obrada autora

Prihodi koji imaju zakonom propisanu namjenu odnose se na:

- ✓ pomoći (Državni proračun i bespovratna sredstva iz EU Programa)
- ✓ spomeničke rente,
- ✓ naknade za koncesije,
- ✓ komunalna naknada,
- ✓ komunalni doprinos,
- ✓ boravišna pristojba,
- ✓ naknada za priključak na sustav opskrbe pitkom vodom,
- ✓ doprinos za šume,
- ✓ naknada za prenamjenu poljoprivrednog zemljišta,
- ✓ zakupa poljoprivrednog zemljišta i
- ✓ prodaja nefinancijske imovine.

RASHODI I IZDACI

Tablica 32: Godišnji izvještaj o izvršenju Proračuna Općine Lišane Ostrovičke 2014. - RASHODI I IZDACI

BROJČANA OZNAKA	NAZIV	OSTVARENO 2013	OSTVARENO 2014	INDEKS 4/3	Struktura ostvarenja 2014. u ukupnim rashodima
1	2	3	4	5	6
3	Rashodi poslovanja	1.207.766,00	2.209.683,00	182,96	85,08
31	Rashodi za zaposlene	575.094,00	545.176,00	94,80	20,99
32	Materijalni rashodi	565.407,00	1.282.968,00	226,91	49,40
34	Finansijski rashodi	16.902,00	191.835,00	1.134,98	7,39
36	Pomoći dane u inozemstvo i unutar općeg proračuna	2.308,00	134.798,00	5.840,47	5,19
37	Naknade građanima i kućanstvima	4.013,00	15.906,00	396,36	0,61
38	Ostali rashodi-tekuće donacije	44.042,00	39.000,00	88,55	1,50
4	Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	184.436,00	387.396,00	210,04	14,92
	SVEUKUPNO RASHODI	1.392.202,00	2.597.079,00	186,54	

Izvor: Službeni glasnik Općine Lišane Ostrovičke br. 02-2015 i obrada autora

Od ukupno ostvarenih rashoda i izdataka za 2014. godinu u iznosu od 2.597.079,00 kn, najveći udio u strukturi imaju rashodi poslovanja (tekući rashodi) koji čine 85,08% ukupnih rashoda za 2014. Rashodi za nabavu nefinancijske imovine (ili tzv. kapitalni rashodi) ostvareni su iz iznosu 387.396,00 kn ili 14,92% ukupno ostvarenih rashoda ili izdataka.

U ukupnoj strukturi rashoda 49,40% ili 1.282.968,00 kn imaju materijalni rashodi, a rashodi za zaposlene 20,99% ili 545.176,00 kn.

Rashodi poslovanja (tekući rashodi) realizirani su u iznosu od 2.209.683,00 kn, sa indeksom 182,96 u odnosu na 2013. godinu.

Rashodi za zaposlene su ostvareni u iznosu od 545.176,00 kn sa indeksom 94,80 u odnosu na 2013. godinu. Rashodi za zaposlene čine 20,99% ukupno ostvarenih rashoda za 2014. godinu.

Vrijednosno najznačajniji jesu **materijalni rashodi** koji su u 2014. godini izvršeni u ukupnom iznosu od 1.282.968,00 kn sa struktrom od 49,40% ukupno ostvarenih rashoda. Oni bilježe povećanje u odnosu na 2013. godinu (indeks 226,91).

Rashodi za materijal i energiju bilježe povećanje od 45,09% (257.024,00 kn). U strukturi navedenih rashoda najveći iznos od 161.756,00 kn odnosi se na energiju (indeks 111,69) te 67.390,00 kn na troškove sitnog inventara.

Rashodi za usluge realizirani su u iznosu od 641.498,00 kn sa indeksom povećanja od 238,97 u odnosu na 2013. godinu. Rashodi za usluge u strukturi ukupnih rashoda imaju udio od 24,70%.

Najveće povećanje bilježe rashodi za osobne i intelektualne usluge (realizirano 330.249,00 kn, indeks 1.783), rashodi za zakupnine i najamnine (realizirano 133.777,00 kn, indeks 559,71) te usluge promidžbe i informiranja (realizirano 23.435,00 kn, indeks 290,54).

U 2014. godini realizirani su rashodi za naknade troškova osobama izvan radnog odnosa u iznosu od 266.763,00 kn. U 2013. godini nije bilo navedenog troška.

Ostali nespomenuti rashodi poslovanja ostvareni su u iznosu od 67.427,00 kn sa indeksom od 85,68 u odnosu na 2013. godinu.

Finansijski rashodi su realizirani u iznosu od 191.835,00 kn sa indeksom od 1.134 u odnosu na 2013. godinu poglavito radi ostvarenih rashoda od zateznih kamata u iznosu od 178.245,00 kn.

Pomoći su realizirane u iznosu od 134.798,00 kn (indeks 5840 u odnosu na 2013. godinu).

Naknade građanima i kućanstvima (socijalna davanja) ostvarena su u iznosu od 15.906,00 kn (indeks 396,36 u odnosu na 2013. godinu).

Ostali rashodi u iznosu od 39.000,00 kn realizirani su sa indeksom 88,55 u odnosu na 2013. godinu što se odnosi na dane tekuće donacije.

Rashodi za nabavu nefinansijske imovine (kapitalni rashodi) u iznosu od 387.396,00 kn sa indeksom realizacije u odnosu na 2013. 210,04, a čine 14,92% ukupno ostvarenih rashoda za 2014. godinu.

Najveći iznos odnosi se na rashode za postrojenja i opremu u iznosu od 141.378,00 kn i rashode za nematerijalnu proizvedenu imovinu 244.837,00 kn.

Rezultat poslovanja 2014.

Ukupni prihodi i primici proračuna za 2014. godinu ostvareni su u iznosu od 2.138.040,00 kn, a **rashodi i izdaci** u iznosu od 2.597.079,00 kn, tj. ostvaren je manjak prihoda i primicima nad rashodima i izdacima u iznosu od 459.039,00 kn. Međutim prijenosom viška prihoda i primitaka ostvarenog 2013. godine u iznosu od 428.527,00 kn, pokriva se dio tekućeg manjka te se u 2015. godinu prenosi 30.512 manjka prihoda za pokriće.

Projekcija Proračuna bez vanjskih pomoći i donacija

Napravljena je i projekcija Proračuna iz kojeg su izuzete vanjske pomoći i donacije koje čine gotovo 68% Proračuna općine. Projekcija je napravljena metodom prosječno ponderiranih vrijednosti izvršenja proračuna za 2013. i 2014.g. nakon čega su izuzeti proračunski prihodi ostvareni od pomoći i donacija na prihodovnoj i rashodovnoj strani. Na rashodovnoj strani su eliminirani rashodi u visini prihoda pomoći i donacija pod pretpostavkom da su sredstva utrošena namjenski što je i zakonska obaveza.

Sljedeća tablica i graf prikazuje sumarne proračunske pozicije Izvršenja proračuna promatranog razdoblja:

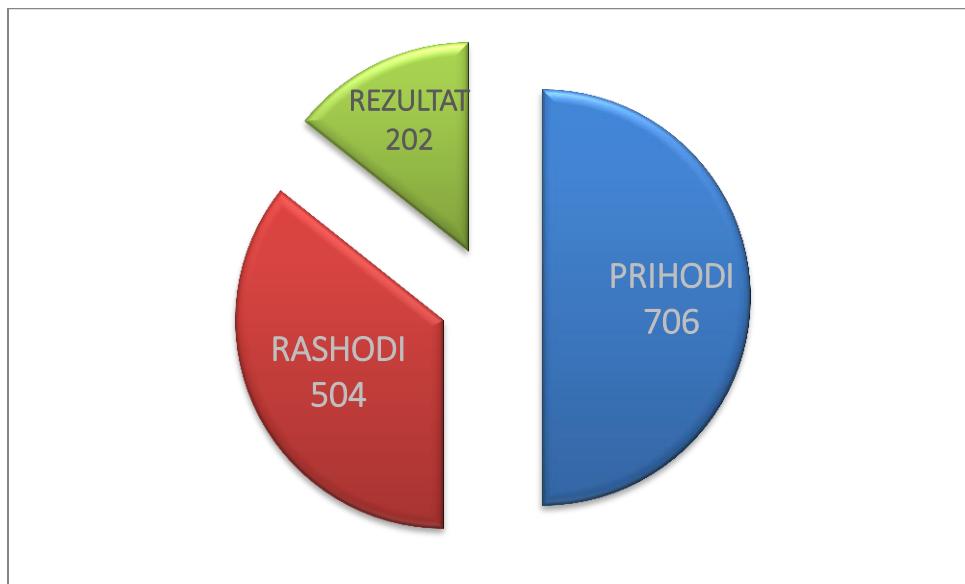
Tablica 33: Projekcija proračuna bez pomoći i donacija

	NAZIV PRORAČUNSKE POZICIJE	IZNOS U HRK
1	Prihodi od poreza	449.960
2	Prihodi od imovine	136.217
3	Prihodi od prodaje roba i usluga	109.677
4	Kazne, upravne mjere i ostali prihodi	6.917
5	Prihodi od prodaje nefinancijske imovine	3.120
I	PRIHODI UKUPNO	705.891
	Rashodi poslovanja	1.708.725
	Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	285.916
II	Pomoći i donacije(odbitna stavka rashoda)*	1.490.289
III	RASHODI UKUPNO	504.352
IV	REZULTAT (I-III)	201.539

Izvor: Izvršenje Proračuna Općine, obrada autora

*) Pomoći i donacije su izuzete iz prihoda

Graf 6: Rezultat poslovanja

Izvor: Izvršenje Proračuna Općine, obrada autora

Vrijednosti u grafu iskazane su u tisućama kuna i uvjetno su točne veličine iz sljedećih razloga:

1. Uzeti su prosječno ponderirani povijesni pokazatelji izvršenja Proračuna 2013-2014.
2. U navedenom razdoblju su evidentirani i prihodi dobiveni iz EU fondova koji imaju karakter jednokratnih donacija do dovršetka prijavljenog projekta, nakon čega ove vrste donacije nema.
3. Projekcija je napravljena pod pretpostavkom isključivo namjenskog korištenja pomoći i donacija.
4. Iskazane podatke treba uzeti sa rezervom kod izrade financijskih projekcija i proračuna Općine.

Rezultat je pozitivan te iz ove analize možemo zaključiti sljedeće:

Općina Lišane Ostrovičke može biti prihvatljiv kao prijavitelj programa i projekata na sredstva iz EU fondova.

Investicijski kapacitet/udio u sufinanciranju projekata općinskog Proračuna može iznositi do 200 tisuća kuna.

6.2.2. SAŽETAK

- ✓ Pomoći i donacije imaju udio od 68% a ostali prihodi čine 32% ukupnih proračunskih prihoda.
- ✓ Općina Lišane Ostrovičke sa indeksom razvijenosti od 63,44 % pripada u potpomognuta područja II. Skupine jedinica lokalne samouprave (vrijednost indeksa razvijenosti između 50% i 75% prosjeka RH te stoga prima navedenu pomoć iz Državnog proračuna.
- ✓ Ostvareni nenamjenski prihodi u iznosu od 452.550,00 kn (porezni prihodi) nedostatni su za pokriće nenamjenskih rashoda.
- ✓ Ostvareni namjenski prihodi od komunalnog doprinosa i komunalne naknade u iznosu od 69.960,00 kn nedostatni su za kvalitetno održavanje komunalne infrastrukture i izgradnju ili rekonstrukciju postojeće.
- ✓ Od ukupno ostvarenih rashoda i izdataka za 2014. godinu u iznosu od 2.597.079,00 kn, najveći udio u strukturi i to 49,40 % ili 1.282.968,00 kn imaju materijalni rashodi, a na drugom mjestu su rashodi za zaposlene 20,99% ili 545.176,00 kn. Rashodi za nabavu nefinansijske imovine (ili tzv. kapitalni rashodi) ostvareni su iz iznosu 387.396,00 kn ili 14,92% ukupno ostvarenih rashoda ili izdataka.
- ✓ Općina Lišane Ostrovičke ima nedostatan finansijski kapacitet za ostvarenje svojih samoupravnih funkcija određenih Zakonom o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi te je ovisna od pomoći iz Državnog proračuna.
- ✓ Izvore financiranja strateških razvojnih projekata treba osloniti i usmjeriti na sredstva iz EU programa 2014-2020.

6.3. LJUDSKI RESURSI

Analizom ljudskih resursa obuhvaćeni su kapaciteti općinske izvršne, upravne i predstavničke vlasti te organizacija civilnoga društva s ciljem utvrđivanja mogućnosti operativne provedbe aktivnosti na programima i projektima planiranih ovom strategijom. Raspoložive ljudske kapacitete prikazuje sljedeći graf:

Graf 7: Raspoloživi ljudski resursi

Općinsku upravu uz dužnosnike, Načelnika i Zamjenicu načelnika čine još 4 djelatnice/ka: Pročelnica jedinstvenog upravnog odjela, Tajnica, Odgojiteljica igraonice predškolskog odgoja i komunalni redar. Ljudski kapacitet Općinske uprave kapacitiran je sukladno raspoloživom budžetu plaća, no potrebe su zasigurno veće, posebno u kontekstu potreba implementacije projekata.

Iskustvo na prethodno provedenim projektima iz IPA razdoblja, posebno Zamjenice načelnika, je zasigurno najveća snaga ovog tima.

Općinsko vijeće broji 11 vijećnika. Za efikasnu provedbu strategije je svakako potreban konsenzus na ključnim strateškim odrednicama i projektima.

Provđenja projekata kojima će se omogućiti ostvarivanje ciljeva strategije zahtjeva veći ljudski kapacitet od onog kojeg trenutno ima Općinska uprava, stoga je angažman ljudi koji vrše predstavničku funkciju (vijećnici, udruge i njeni članovi) nužan.

U poglavlju 4.4.2. su navedene aktivne udruge na području Općine. Udruga za očuvanje tradicije i kulturne baštine „Naše ruke“, Udruga umirovljenika, Braniteljska zadruga „Agrolišane“, Kulturno-umjetničko društvo „Sv. Nikola Tavelić“, boćarski i malonogometni klubovi su zasigurno organizacije kojima treba povjeriti dio aktivnosti na programima i projektima.

6.4. SWOT

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> ✓ iskustvo u provedbi EU projekata iz IPA razdoblja (partnerstvo sa Gradom Benkovcem i LAG Laura), ✓ pozitivan investicijski kapacitet, ✓ vrijedna imovina 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ nedovoljno valorizirana imovina u svrhu stvaranja novih vrijednosti (zgrade, građevinsko zemljište) ✓ nedostatan finansijski kapacitet za ostvarivanje samoupravnih funkcija, ✓ nedostatak namjenskih prihoda za održavanje razine potreba i kvalitete komunalne infrastrukture ✓ Nedostatan ljudski kapacitet upravne strukture JLS za provedbu većih infrastrukturnih projekata ✓ nepostojanje udruge mladih u svrhu zaustavljanja depopulacijskih procesa
Mogućnosti	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> ✓ uvođenje sustava upravljanja dugotrajnom imovinom, ✓ Izvore financiranja strateških razvojnih projekata osloniti i usmjeriti na sredstva iz EU programa 2014-2020. ✓ valorizacija općinske imovine u partnerstvu sa malim poduzetnicima (nastavak EU projekta Starim znanjima do posla), ✓ Angažman ljudskih kapaciteta udruga i org. civilnog društva u projektima Općine 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ česte izmjene zakonskih propisa koji reguliraju izvore financiranja i imovinska prava jedinica lokalne i regionalne samouprave, ✓ Zatezne kamate na dospjele obveze

7. EKOLOGIJA I ZAŠTITA OKOLIŠA

Važeći Prostorni plan uređenja Općine, propisuje mjere sprječavanja nepovoljnog utjecaja na okoliš. Unutar provedbenih mjera zaštite, Prostorni plan određuje i potrebu izrade Programa zaštite okoliša Općine Lišane Ostrovičke.

U prethodnim poglavljima, kao najvrjedniji prirodni razvojni resursi istaknuti su plodno tlo i vode. Osim toga, prostor Općine se dijelom nalazi u obuhvatu ekološke mreže međunarodno važnog područja za ptice. Ekološka mreža se prostire na cijelo područje Ravnih kotara i Nacionalnog parka Krka sa okolnim platoom.

Osim područja ptica, Ravni kotari i područje Nacionalnog parka Krka sa okolnim platoom su također i područja bogata vodom i vodotocima.

U ekološkom smislu se ne može govoriti niti strateški promišljati samo o području Općine, ne vodeći pritom računa o cijelom okruženju.

Nadalje, treba imati na umu i sljedeće činjenice:

- ✓ vrlo ograničen operativni kapacitet Općine i ovisnost od državnih poticaja i pomoći,
- ✓ Strateški razvojni program do 2020.g. predviđa mogućnosti razvoja Općine oslonjene primarno na poljoprivredne djelatnosti i sekundarno na oblike ruralnog turizma,
- ✓ na samom području Općine nisu planirani veliki građevinski zahvati u prostoru (ceste, tvornice i pogoni i sl.).

Temeljem toga možemo zaključiti da je najveća opasnost od zagađenja, zagađenje voda, vodotoka i bunara, na samom području Općine, prijeti od odvodnje otpadnih voda i komunalnog otpada, prije svega lokalnog stanovništva i u manjem dijelu od planiranog razvoja malog gospodarstva.

Obzirom na terminsku neizvjesnost izgradnje cjelovitog sustava zbrinjavanja otpada na području Zadarske županije i sustava pročišćavanja i odvodnje otpadnih voda, do izgradnje zajedničkog sustava, postojeći i novi objekti odvodnju otpadnih voda moraju rješavati sakupljanjem u vodonepropusnim septičkim jamama.

Tehnološke otpadne vode, prije procesa odvodnje zahtijevaju prethodno pročišćavanje.

Što se odlaganja komunalnog otpada tiče, do izgradnje Županijskog centra za gospodarenje otpadom kao cjelovitog rješenja, potencijalni problem na području Općine su manja divlja odlagališta koja treba držati pod nadzorom. Za odlaganje građevinskog otpada rješenje treba naći na području Općine.

Do izgradnje cjelovitog rješenja zbrinjavanja otpada i Programa zaštite voda, Općina Lišane Ostrovičke se treba strogo pridržavati mjera zaštite propisanih u važećem Prostornom planu uređenja.

U svrhu uspješnije provedbe mjera zaštite okoliša, edukativno-promotivnim aktivnostima treba utjecati na podizanje svijesti o važnosti zaštite voda i tla kod lokalnog stanovništva.

Identifikacija razvojnih mogućnosti

1. Izrada zajedničkog Programa zaštite okoliša u partnerstvu sa jedinicama lokalne samouprave na području Ravnih kotara i Nacionalnog parka Krka
2. Podizanje svijesti o važnosti zaštite vode i tla kod lokalnog stanovništva.

Obnovljivi izvori energije

Polazeći od preuzetih međunarodnih obaveza Republike Hrvatske u odnosu na svjetsku zajednicu, potrebno je spomenuti Konvenciju UN i Kyoto Protokol. Iz navedenih dokumenata je razvidna 20-godišnja kronologija politike, mjera i svjetskog konsenzusa oko nužnosti korištenja obnovljivih izvora energije. Tema je sve aktualnija kako se bliži 2020.g. u kojoj će se mjeriti postignuti rezultati definirani ciljevima Kyoto Protokola.

Republika Hrvatska je 28. kolovoza 2007.g. postala punopravna članica Kyoto Protokola čime je preuzeila i sljedeće međunarodne obaveze²⁴:

- ✓ do 2012 smanjenje 5% CO₂ (stakleničkih plinova),
- ✓ Post-Kyoto razdoblje do 2020 smanjenje 20% CO₂,
- ✓ Pravna stečevina EU – RH postaje 28. članica EU 01.07.2013.g.
- ✓ Ugovor o energetskoj zajednici SEE,
- ✓ Europska energetska politika do 2020,
- ✓ Poticanje obnovljivih izvora energije.

Provodenje mjera na nacionalnoj razini više nije daleka budućnost, već obaveza provedbe. Uspješnost provedbe na nacionalnoj razini nezaobilazno kreće od jedinica lokalne i regionalne samouprave i nužnosti izrade i provedbe različitih programa, krećući supsidijarno, od građanina, poduzetnika, javnih prostora na lokalitetu općine, grada, regije preko države sve do Europske unije.

Trendovi interesa za ulaganja u sektor proizvodnje energije iz obnovljivih izvora ubrzano rastu što se više približavamo 2020. godini. Osim interesa za ulaganja na raspolaganju su i značajna bespovratna sredstva i poticaji.

Geografska pozicija i umjerena klima u cijeloj Hrvatskoj, pa tako i na području Općine Lišane Ostrovičke, pružaju optimalne uvijete za korištenje energije sunca. Osim optimalnih uvjeta korištenja energije sunca, područje Općine ima i optimalne uvjete korištenja energije vjetra.

Prostornim planom uređenja Općine planirane su zone za izgradnju sustava korištenja energije sunca – Solarna elektrana Čelinka, te energije vjetra na sjevernom i sjeveroistočnom području.

Korištenje energije vjetra na području Općine može biti djelomično ili potpuno ograničeno činjenicom da je područje dio ekološke mreže međunarodno važnog područja za ptice, stoga se strateški valja osloniti na korištenje energije sunca.

²⁴ SEN Program - J.Maras, 2013.

Sunce samo u jednoj sekundi osloboди više energije nego što je naša civilizacija tijekom svojeg cjelokupnog postanka i razvoja iskoristila. To govori o ogromnom potencijalu koji nam stoji na raspolaganju.

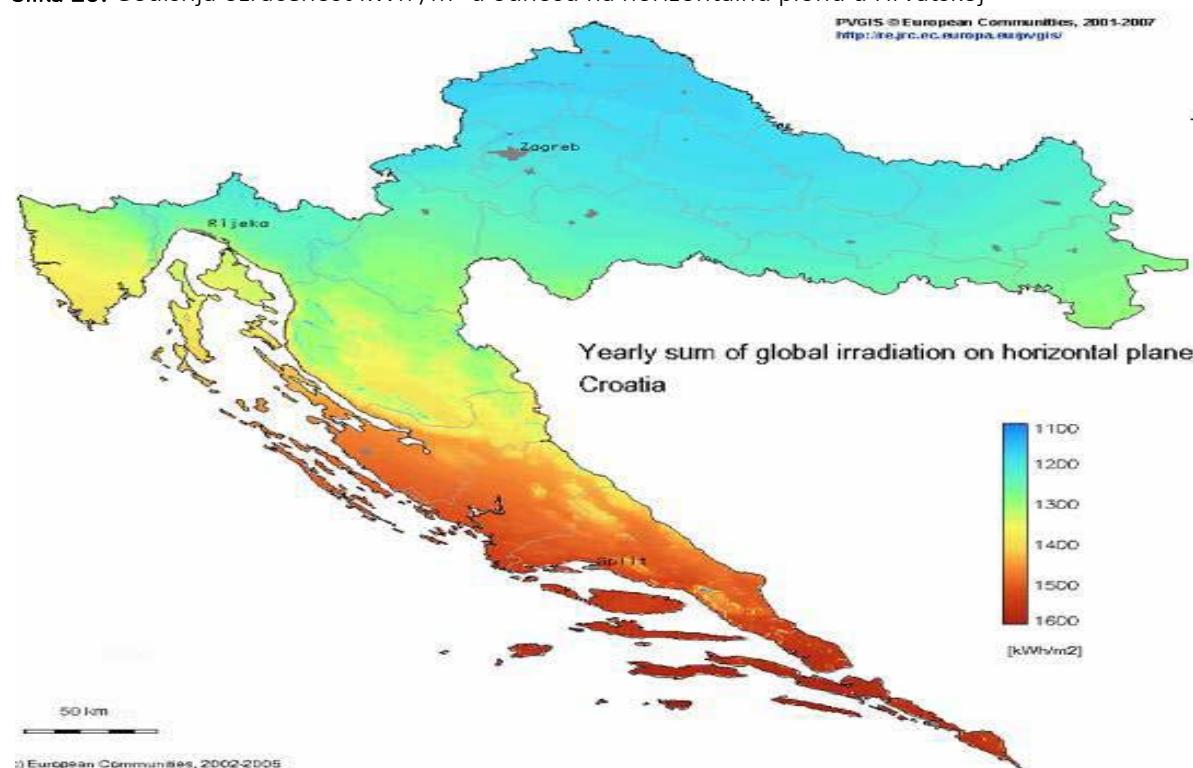
Uzmemimo li u obzir i geografski položaj Hrvatske, broj godišnjih sunčanih dana, prosječne godišnje temperature, sve napredniju i jeftiniju tehnologiju koja omogućuje korištenje sunčeve energije, uviđamo nužnost njene implementacije za svakodnevnu upotrebu.

Graf 8: Potencijal solarne energije u odnosu na fosilne i atomske izvore

Slika 1.1. Godišnje sunčev zraćenje na površini zemlje u usporedbi sa zalihami fosilnih i nuklearnih goriva te godišnjom potrošnjom energije u svijetu
 (Izvor: Njemačka udružba za sunčevu energiju – Deutschen Gesellschaft für Sonnenenergie e.V.)

Slika 20: Godišnja ozračenost kWh /m² u odnosu na horizontalnu plohu u Hrvatskoj

Iz prikaza je potpuno razvidna iznad prosječna godišnja ozračenost energijom sunca kompletног područja, kako cijele Dalmacije, zaleđa i otoka tako i područja Općine Lišane Ostrovičke.

Lokacija Čelinka, obuhvata 90 ha je u Prostornom planu uređenja planirana za izgradnju veće solarne elektrane.

Slika 21: Planirana zona izgradnje solarne elektrane Čelinka

Izvor: Exoro 2015

Što se tiče korištenja energije sunca za svakodnevnu upotrebu, nova Energetska strategija, koje je dio i Republika Hrvatska, prepoznaje potencijal sunčevih toplinskih sustava i postavlja za cilj 35-erostruko povećanje instalirane površine u sunčevim kolektorima do 2030. godine što bi značilo 563 m²/1000 stanovnika. Kao primjer takve instalacije govori slučaj Cipra koji je u 2008. godini prednjačio s instaliranih 730 m²/1000 stanovnika (30% više od hrvatskog cilja za 2030. godinu).

Objektivno, ne samo da su rezultati dostižni već ih Općina Lišane Ostrovičke može višestruko premašiti u sljedeće 3-4 godine.

Iskustva projekata energetske efikasnosti pokazuju kako investicija u kompletan sustav za pripremu tople vode za prosječno domaćinstvo iznosi 25 tisuća kuna, a cijeli iznos se vraća između 5-10 godina (kroz uštedu energije, a ovisno o lokaciji, upotrebi i korištenom gorivu). Uz 30 do 40 postotnu subvenciju opreme, koja je odnedavno sve dostupnija građanima, vrijeme povrata investicije tako se smanjuje na rok od 3-8 godina, dok će daljnja poskupljenja energetskih sredstava s liberalizacijom tržišta dodatno smanjiti vrijeme povrata investicije.

Energija sunca predstavlja vrlo važan prirodni resurs na kojeg valja osloniti strateški razvoj Općine.

Energije vjetra na području Općine može biti djelomično ili potpuno ograničena činjenicom da je područje dio ekološke mreže međunarodno važnog područja za ptice.

Identifikacija razvojnih mogućnosti:

1. Izgradnja solarnih elektrana – električna energija za tržište i/ili vlastitu upotrebu
2. Sunčevi kolektori i solarnih elektrana do 30 mW za domaćinstva i malo gospodarstvo

8. REZULTATI ANALIZE

Dovršetkom procesa analize, a sukladno metodologiji izrade Strategije, ekspertni tim izrađivača pristupio je sažetom vrednovanju i ocjenjivanju faze analize. Kod vrednovanja i ocjenjivanja, primijenjena je kombinirana i iskustvena metoda pri čemu su korišteni sljedeći ulazni podaci:

- ✓ SWOT analize i ekspertne procjene po područjima,
- ✓ Identifikacije razvojnih mogućnosti i projekata po svakom području analize,
- ✓ Prioriteti i mjere.

Cilj vrednovanja i ocjenjivanja je dobiti sažeti pregled glavnih prednosti i nedostataka koji bitno utječe na uspješnost provedivosti Strategije. Odabrana su sljedeća područja ocjenjivanja:

- 1. Raspoloživi resursi**, u kojima su predmet ocjenjivanja bili plodno tlo, vode, dostupna energija sunca i vjetra te kulturno-povijesno nasljeđe. Dostupni resursi su vrednovani u odnosu na mogućnosti kojima će doprinijeti ostvarenju vizije.
- 2. Investicijski kapacitet proračuna**, u kojem je ocijenjeno zatečeno stanje općinskog Proračuna iz kojega su izuzete državne pomoći, subvencije i donacije.
- 3. Turistička tradicija i praksa**. Obzirom da su posebni oblici turizma, za kojima na emitivnim turističkim tržištima vlada rastući interes, detektirani kao značajan čimbenik u razvoju gospodarstva, potrebno je bilo vrednovati dosadašnju tradiciju i praksu stanovništva i poduzetnika u bavljenju turizmom i ugostiteljskim djelatnostima u odnosu na tržišne potrebe.
- 4. Iskustva u provedbi EU projekata**. Glavni izvori financiranja strateških projekata i aktivnosti planirani su iz donatorskih izvora i mogućnosti, tj. bespovratnih sredstava iz fondova Europske unije do 2020.g. Vrednovano je iskustvo ljudskih potencijala Općine koje su stekli provedenim projektima iz IPA razdoblja.
- 5. Blizina tržišta i tržišne potrebe**. Stvaranje novih vrijednosti ostvaruje na tržištu. Općina Lišane Ostrovičke svoj je razvoj oslonila na poljoprivrednu proizvodnju. Vrednovanje je izvršeno u odnosu na turističko tržište u okruženju i regiji.
- 6. Operativni kapaciteti**. Vrednovani su dostupni ljudski kapaciteti i sredstva za provedbu projektnih aktivnosti u odnosu na zahtjevnost planiranih prioriteta i vizije.
- 7. Učinci provedbe Strategije**. Vrednovana je procjena postignuća prioriteta u odnosu na zatečeno stanje.
- 8. Iskorištenost resursa**. Obzirom da je cijelokupan razvojni smjer općine oslonjen upravo na održivo upravljanje korištenja prirodnih resursa, vrednovana je razina dosadašnje iskorištenosti glavnih resursa u odnosu na mogućnosti.

Definirani su sljedeći gradijenti ocjenjivanja i vrednovanja:

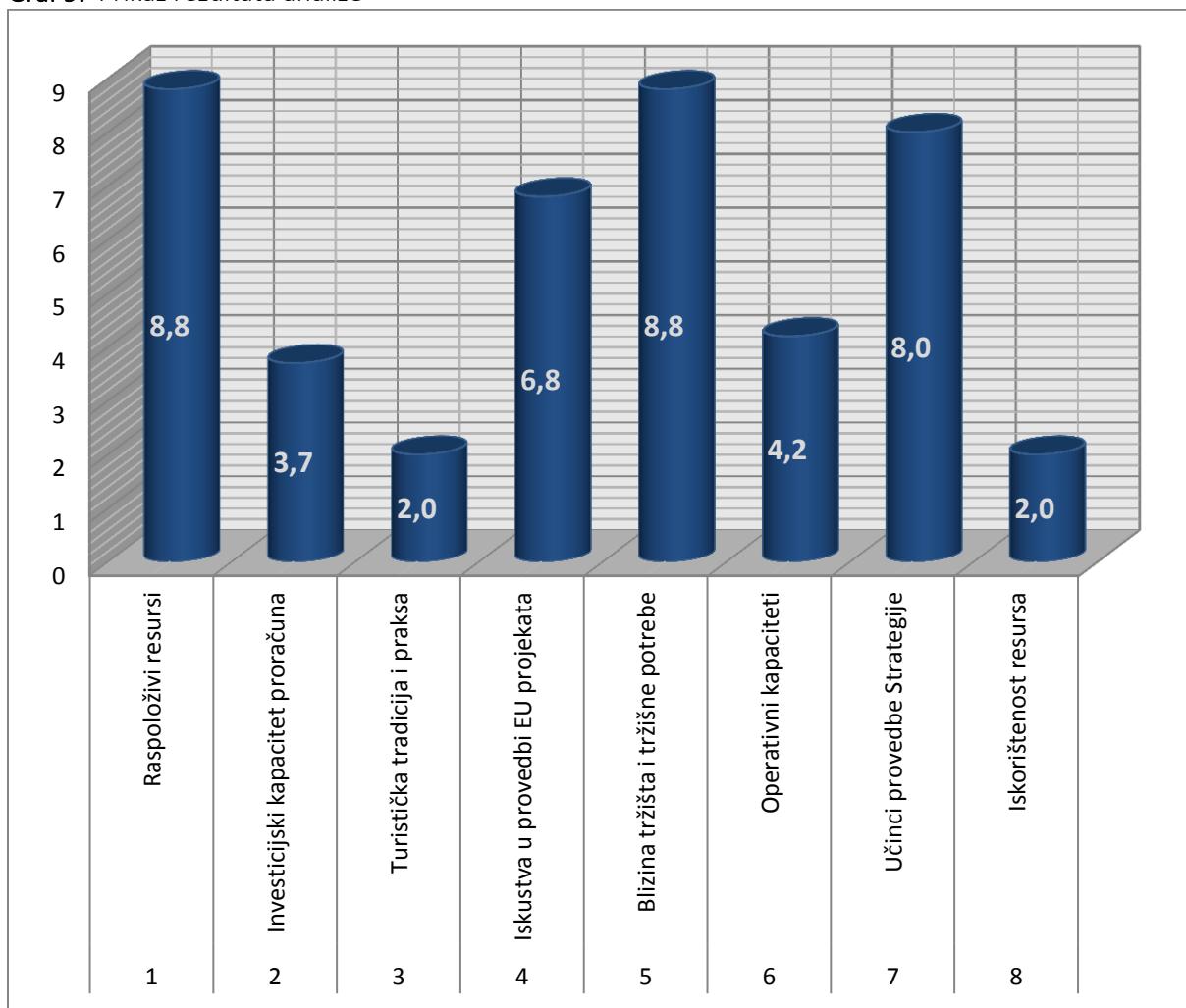
- ✓ do 4 - Nezadovoljavajuće,
- ✓ od 4-5 - Zadovoljavajuće,
- ✓ od 5-7 - Dobro,
- ✓ od 7-8 - Jako dobro, i
- ✓ od 8-10 - Izvrsno.

Sukladno metodologiji, odabiru područja i predmeta vrednovanja i ocjenjivanja, rezultate analize prikazuju sljedeća tablica i graf:

Tablica 34: Rezultati analize

	PODRUČJE OCJENJIVANJA	OCJENE 1 - 10	PREDMET OCJENJIVANJA
1	Raspoloživi resursi	8,8	Plodno tlo, vode, dostupna energija sunca i vjetra, kulturno-povijesno nasljeđe
2	Investicijski kapacitet proračuna	3,7	Prihodi-rashodi bez subvencija i pomoći
3	Turistička tradicija i praksa	2,0	Dosadašnja tradicija i praksa stanovništva i poduzetnika u bavljenju turizmom
4	Iskustva u provedbi EU projekata	6,8	Razumijevanje metodologije izrade i prijave projekata, iskustvo u provedbi
5	Blizina tržišta i tržišne potrebe	8,8	Povezanost djelatnosti poljoprivrede, plasman poljoprivrednih proizvoda u turizam
6	Operativni kapaciteti	4,2	Ljudski kapaciteti i sredstva za provedbu projektnih aktivnosti
7	Učinci provedbe Strategije	8,0	Procjena postignuća prioriteta u odnosu na zatečeno stanje
8	Iskorištenost resursa	2,0	Dosadašnja iskorištenost glavnih resursa
UKUPNA PROSJEČNA OCJENA		5,5	

Izrada: Autor

Graf 9: Prikaz rezultata analize*Izrada: Autor*

9. VIZIJA I INTERVENCIJSKA LOGIKA

9.1. Lišane Ostrovičke 2020. godine – Vizija

9.2. Intervencijska logika

Tablica 35: Intervencijska logika			
STRATEŠKI CILJEVI	PRIORITETI	MJERE	PROJEKTI/AKTIVNOSTI
Strateški cilj 1: Razvoj gospodarstva kroz izgradnju suvremene infrastrukture, korištenje prirodnih resursa i održivo upravljanje okolišem	1.1. Unaprijediti komunalnu i okolišnu infrastrukturu	Poboljšati sustav vodoopskrbe	Izgradnja sekundarne vodovodne mreže
		Poboljšati sustav odvodnje	Uvođenje sustava biološkog pročišćavanja otpadnih voda na lokalitetima predviđenim u PPU
		Unaprijediti gospodarenje otpadom	Izgradnja manjih sustava odvodnje za domaćinstva (kapaciteta do 10 osoba)
		Rekonstruirati lokalne prometnice koje povezuju naselja općine i poboljšati prometnu povezanost	Sanacija divljih odlagališta komunalnog i građevinskog otpada
			Rekonstrukcija lokalne ceste L63152 u Lišanima (Izvedbeni projekt)
	1.2 Poticati korištenje energije sunca i vjetra i druge oblike zaštite okoliša		Rekonstrukcija lokalne ceste L 63147 (željeznička postaja Ostrovica – Mandići – do spoja na D56)
			Rekonstrukcija autobusnih ugibališta i okretišta do razine tehničke ispravnosti
			Proširenje koridora cestovne mreže unutar naselja i obnavljanje vertikalne i horizontalne signalizacije i pješačkih koridora
			Povećanje učestalosti autobusnih linija
		Ekonomski valorizirati potencijale korištenja OIE	Izgradnja solarne elektrane Čelinka
		Ojačati svijest stanovništva o važnosti upravljanja resursima primjenom zelenih tehnologija	Izgradnja vjetroelektrane na području između naselja Lišana Ostrovičkih, Ostrovice i Dobropoljaca
			Korištenje energije sunca, energetska obnova i plinofikacija objekata
			Provjeda više edukativnih radionica za stanovništvo i poduzetnike na temu: „Voda i tlo su najveće bogatstvo“ i promocija nacionalnog akcijskog plana Zelene javne nabave

<p>Strateški cilj 1: Razvoj gospodarstva kroz izgradnju suvremene infrastrukture, korištenje prirodnih resursa i održivo upravljanje okolišem</p>	<p>1.3 Razviti poduzetničku klimu i infrastrukturu te ojačati operativne kapacitete Općine</p>	<p>Podizati svijest lokalnog stanovništva o važnosti ekološke poljoprivrede i turizma za gospodarski razvoj općine</p>	<p>Podizanje svijesti stanovništva o značaju plodnog tla za ekološku poljoprivrednu proizvodnju i preradu</p>
			<p>Podizanje svijesti stanovništva o potražnji posebnih oblika turizma (ruralni, lječilišni, kulturni, arheološki, eko-turizam i sl.) – Projekt: „Turizam doživljaja u Lišanima“</p>
		<p>Poticati valorizaciju plodnog tla za održivo bavljenje poljoprivrednim djelatnostima i stočarstvom</p>	<p>Favoriziranje badema i maslina, ekološkog voćarstva i povrtlarstva, rasadnika autohtonih sorti, ljekovitog i ukrasnog bilja (Bara-Zablaće) te uzgoja ovaca i koza</p>
			<p>Aktiviranje malog poduzetništva korištenjem ljudskih potencijala obučenih kroz EU projekt „Starim znanjima do posla“</p>
		<p>Poticati valorizaciju kulturno-povijesnog naslijeda i tradicije u razvoj posebnih oblika turizma te osigurati prepozнатljivost Lišana na turističkom tržištu</p>	<p>Označavanje lokaliteta kulturno-povijesne baštine i prometnica koje ih povezuju (npr. Napoleonov put)</p>
			<p>Jačanje tradicionalne Smotru ojkanja</p>
		<p>Gospodarski valorizirati javnu i privatnu imovinu te zaustaviti depopulacijske procese</p>	<p>Nastavak valorizacije tradicionalnog tkanja i veza „četverokuka“</p>
			<p>Brandiranje Lišana Ostrovičkih kao vodećeg eko-etno sela u Zadarskoj županiji</p>
			<p>Provedba projekta Cestarska kuća – Turistički info punkt i ugost-trgovačke djelatnosti</p>
			<p>Razvoj ruralnog turizma na OPG-ovima (smještaj i hrana) u kombinaciji s posebnim oblicima turizma (lječilišni, arheološki, kulturni, bike, lovno-ornitološki i sl.) – Turizam doživljaja u Lišanima</p>
			<p>Izgradnja smještajnog kapaciteta tipa hostel – Projekt stara škola</p>
			<p>II. faza uređenja poslovne zone Trolokva</p>
			<p>Razvoj eko-etno sela u zoni ruralnog turizma</p>
			<p>Razvoj zone lječilišnog turizma</p>
			<p>Otvaranje međunarodnog studentskog kampusa (poljoprivreda ili arheologija)</p>
			<p>Izgradnja poslovno-stambenih kapaciteta u zoni Podmišljen – Projekt „OPG Startups“ za razvoj OPG-ova</p>

		Povećati prihode i investicijski kapacitet Općinskog proračuna	Uvođenje sustava upravljanja imovinom Općine Uvođenje sustava upravljanja troškovima (praćenje i efekti) Upravljanje i nadziranje materijalnih troškova i troškova financiranja Nastavak korištenja EU izvora financiranja na temelju vrijednog do sada stečenog iskustva Otvaranje pregovaračkih postupaka sa strateškim partnerima u poduzetničkom sektoru Reguliranje vlasničkih odnosa Općina-Republika Hrvatska (poljoprivredno zemljište i zone izgradnje obuhvaćene PPU) Izvršenje vrijednosne procjene zemljišta
Strateški cilj 2: Jačanje društvenog standarda i razvoj ljudskih potencijala	2.1. Osigurati društvenu infrastrukturu i sadržaje	Izgraditi društvenu infrastrukturu	Izgradnja Društvenog doma sa sportsko-rekreacijskim sadržajima
	2.2 Poboljšati kvalitetu odgoja i obrazovanja te omogućiti cijelo životno učenje u skladu s potrebama tržišta rada	Jačati programe za slobodno vrijeme stanovništva Osigurati potrebnu infrastrukturu i sadržaje za predškolsko i osnovnoškolsko obrazovanje Olakšati nezaposlenima i neaktivnim pristup programima cijelog životnog učenja	Daljnja valorizacija kulturno-povijesne baštine (četverokuka, ojkanje) kroz jačanje udruga i aktiviranje mladih Daljnje jačanje sportskih-rekreacijskih aktivnosti Osiguravanje adekvatnog programa predškolskog odgoja i obrazovanja (otvaranje vrtića) Izgradnja školske dvorane Poboljšavanje opremljenosti osnovne škole Osiguravanje izvannastavnih aktivnosti za osnovnoškolce Nastavak osmišljavanja i prijavljivanja EU projekata po uzoru na već provedeni projekt „Starim znanjima do posla“ Korištenje paketa mjera za dugotrajno nezaposlene "I mi smo za novi posao i učenje" te paketa „Važno je iskustvo“ za starije osobe Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i drugih

10. PROVEDBA I PRAĆENJE

Strateški razvojni program općine Lišane Ostrovičke je koherentan dokument, vertikalno i horizontalno međusobno povezan definiranim strateškim ciljevima, prioritetima, mjerama i projektnim aktivnostima. Kod definiranja prioriteta, provođenja mjera i projektnih aktivnosti vodilo se strogo računa o operativnim kapacitetima koji su, u konačnici ipak, presudni element uspješnosti provedbe strategije. Iz tog razloga je upravljanja Strategijom koja, osim razine donošenja odluka uključuje i provedbu više projektnih aktivnosti, odgovornost Općine Lišane Ostrovičke. S ciljem preglednog praćenja i vrednovanja provedbe Strategije sažeto su obrađena sljedeća poglavija:

- ✓ Usklađenost strategije sa nacionalnim i regionalnim politikama,
- ✓ Baza projekata, i
- ✓ Akcijski plan.

8.1. Usklađenost sa nacionalnim i regionalnim strateškim dokumentima

Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske nalaže da se lokalni sudionici razvojnih procesa stave u samo središte razvoja njihovih područja. Bez obzira što ne postoji zakonska obaveza izrade ovakvog dokumenta za manje jedinice lokalne samouprave, razvojni procesi trebaju biti povezani sa nacionalnim i regionalnim strategijama i programima. Kod definiranja strateških ciljeva uzeti su u obzir ciljevi postavljeni Strategijom regionalnog razvoja RH i koji se odnose na Jadransku regiju (NUTS2) kojoj pripada Općina Lišane Ostrovičke. Strategija regionalnog razvoja RH prethodila je izradi sektorskih programa prihvaćenih od Europske komisije i definiranju finansijskog okvira do 2020.g. Generator ukupnog razvoja općine do 2020.g. oslanja se na poljoprivrednu, turizam i poduzetništvo. Stoga je naglasak dat na usklađenost ove Strategije sa sljedećim nacionalnim strateškim dokumentima:

- ✓ Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014-2020,
- ✓ Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske 2020,
- ✓ Strategija razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj, i
- ✓ Razvojna strategija Zadarske županije.

Tablica 36: Usklađenost sa Programom ruralnog razvoja RH

Program ruralnog razvoja ²⁵ Republike Hrvatske	Strateški razvojni program Općine Lišane Ostrovičke
MJERA 6 RAZVOJ POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTVA I POSLOVANJA Podmjera 6.1. Potpora mladim poljoprivrednicima Podmjera 6.2. Potpora ulaganju u pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnom području Podmjera 6.4. Ulaganja u razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima	<p>Prioritet 1.3 - Razviti poduzetničku klimu i infrastrukturu te ojačati operativne kapacitete Općine</p> <p>Mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Podizati svijest lokalnog stanovništva o važnosti poljoprivrede i turizma za gospodarski razvoj općine • Poticati valorizaciju plodnog tla za održivo bavljenje poljoprivrednim djelatnostima i stočarstvom • Poticati valorizaciju kulturno-povijesnog naslijeđa i tradicije u razvoj posebnih oblika turizma te osigurati prepoznatljivost Lišana na turističkom tržištu • Gospodarski valorizirati javnu i privatnu imovinu te zaustaviti depopulacijske procese <p>Prioritet 2.2 - Poboljšati kvalitetu odgoja i obrazovanja te omogućiti cjeloživotno učenje u skladu s potrebama tržišta rada</p> <p>Mjera:</p> <p>Osigurati potrebnu infrastrukturu i sadržaje za predškolsko i osnovnoškolsko obrazovanje</p>
MJERA 7 TEMELJNE USLUGE I OBNOVA SELA U RURALNIM PODRUČJIMA Podmjera 7.1. Sastavljanje i ažuriranje planova za razvoj općina i sela u ruralnim područjima i njihovih temeljnih usluga te planova zaštite i upravljanja koji se odnose na lokalitete Natura 2000. i druga područja visoke prirodne vrijednosti Podmjera 7.2 Ulaganja u izradu, poboljšanje ili proširenje svih	<p>Prioritet 1.1 - Unaprijediti komunalnu i okolišnu infrastrukturu</p> <p>Mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poboljšati sustav vodoopskrbe • Poboljšati sustav odvodnje • Unaprijediti gospodarenje otpadom <p>Prioritet 1.2 - Poticati korištenje energije sunca i vjetra i druge oblike zaštite okoliša</p> <p>Mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ekonomski valorizirati potencijale korištenja OIE • Ojačati svijest stanovništva o važnosti održivog upravljanja vodom i tlima

²⁵ odobren od Europske komisije 26.05.2015.g.

<p>vrsta male infrastrukture, uključujući ulaganja u obnovljive izvore energije i uštedu energije</p> <p>Podmjera 7.4.</p> <p>Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezaniu infrastrukturu</p>	<p>Prioritet 2.1 - Osigurati društvenu infrastrukturu i sadržaje</p> <p>Mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izgraditi društvenu infrastrukturu • Jačati programe za slobodno vrijeme stanovništva
<p>MJERA 11</p> <p>EKOLOŠKI UZGOJ</p> <p>Podmjera 11.1.</p> <p>Plaćanja za prijelaz na prakse i metode ekološkog uzgoja</p> <p>Podmjera 11.2.</p> <p>Plaćanja za održavanje praksi i metoda ekološkog uzgoja</p>	<p>Mjera:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poticati valorizaciju plodnog tla za održivo bavljenje poljoprivrednim djelatnostima i stočarstvom <p>Projektna aktivnost:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Favoriziranje badema i maslina, ekološkog voćarstva i povrtlarstva, rasadnika autohtonih sorti , ljekovitog i ukrasnog bilja (Bara-Zablaće) te uzgoja ovaca i koza

Tablica 37: Usklađenost sa Strategijom razvoja turizma RH

Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske 2020 – Mjere	Strateški razvojni program Općine Lišane Ostrovičke – Mjere/Projektne aktivnosti
<p>Mjera 3 - Ubrzano rješavanje imovinsko-vlasničke problematike</p>	<p>Projektne aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uvođenje sustava upravljanja imovinom Općine • Reguliranje vlasničkih odnosa Općina-Republika Hrvatska • Izvršenje vrijednosne procjene zemljišta
<p>Mjera 7 - Pokretanje novih programa za poticanje razvoja malih, srednjih i velikih poduzetničkih poduhvata u turizmu</p>	<p>Projektne aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izgradnja smještajnog kapaciteta tipa hostel – Projekt stara škola • Provedba projekta Cestarska kuća – Turistički info punkt i ugost-trgovačke djelatnosti
<p>Mjera 8 - Nacionalni program razvoja malih obiteljskih hotela</p>	<p>Projektna aktivnost:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izgradnja smještajnog kapaciteta tipa hostel – Projekt stara škola • Razvoj eko-etno sela u zoni ruralnog turizma • Aktiviranje malog poduzetništva korištenjem ljudskih potencijala obučenih kroz EU projekt

	„Starim znanjima do posla“
Mjera 9 - Nacionalni program unapređenja obiteljskog smještaja	Projektne aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> Razvoj ruralnog turizma na OPG-ovima (smještaj i hrana) u kombinaciji s posebnim oblicima turizma (lječilišni, arheološki, kulturni, bike, lovno-ornitološki i sl.) – Turizam doživljaja u Lišanima
Mjera 14 - Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma	Projektna aktivnost: <ul style="list-style-type: none"> Razvoj zone lječilišnog turizma
Mjera 15 - Akcijski plan razvoja kulturnog turizma	Mjera: <ul style="list-style-type: none"> Poticati valorizaciju kulturno-povijesnog naslijeda i tradicije u razvoj posebnih oblika turizma te osigurati prepoznatljivost Lišana na turističkom tržištu Projektne aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> Daljnja valorizacija kulturno-povijesne baštine (četverokuka, ojkanje) Označavanje lokaliteta kulturno-povijesne baštine i prometnica koje ih povezuju (npr. Napoleonov put) Brandiranje Lišana Ostrovičkih kao vodećeg eko-etno sela u Zadarskoj županiji
Mjera 20 - Nacionalni program cjeloživotnog učenja za djelatnike u turizmu	Prioritet 2.2 - Poboljšati kvalitetu odgoja i obrazovanja te omogućiti cjeloživotnog učenja u skladu s potrebama tržišta rada

Tablica 38: Usklađenost sa Strategijom razvoja poduzetništva RH

Strategija razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj	Strateški razvojni program Općine Lišane Ostrovičke
STRATEŠKI CILJ 3. PROMOCIJA PODUZETNIŠTVA Pružanje potpore osnivanju novih poduzeća, povećanje broja aktivnih poduzeća i jačanje institucija koje pružaju potporu poduzetnicima kako bi se na taj način pridonijelo ravnomjernijem i uravnoteženom razvoju hrvatskih regija.	Prioritet 1.3 - Razviti poduzetničku klimu i infrastrukturu te ojačati operativne kapacitete Općine Mjera - Podizati svijest lokalnog stanovništva o važnosti poljoprivrede i turizma za gospodarski razvoj općine
STRATEŠKI CILJ 4. POBOLJŠANJE PODUZETNIČKIH VJEŠTINA Pružanje potpore većem razvoju subjekata maloga gospodarstva jačanjem njihove uprave, uvođenjem i djelovanjem većeg broja	Prioritet 2.2 - Poboljšati kvalitetu odgoja i obrazovanja te omogućiti cjeloživotno učenje u skladu s potrebama tržišta rada Mjera - Olakšati nezaposlenima i neaktivnim pristup programima cjeloživotnog učenja

visokokvalificiranih zaposlenika te pružanjem potpore cjeloživotnom učenju zaposlenih u subjektima maloga gospodarstva.	Projektna aktivnost - Nastavak osmišljavanja i prijavljivanja EU projekata po uzoru na već provedeni projekt „Starim znanjima do posla“
---	--

Tablica 39: Usklađenost sa Razvojnom strategijom ZDŽ

Razvojna strategija Zadarske županije	Strateški razvojni program Općine Lišane Ostrovičke
Ciljevi / Prioriteti	
1. USPOSTAVA UČINKOVITOG SUSTAVA UPRAVLJANJA POTENCIJALIMA I RESURSIMA	Prioritet 1.3 - Razviti poduzetničku klimu i infrastrukturu te ojačati operativne kapacitete Općine Mjere: <ul style="list-style-type: none"> • Gospodarski valorizirati javnu i privatnu imovinu te zaustaviti depopulacijske procese • Povećati prihode i investicijski kapacitet Općinskog proračuna
1.1 Jačanje i umrežavanje organizacija civilnog društva	
1.2 Jačanje kapaciteta i učinkovitog rada javnog sektora	
1.3 Jačanje kapaciteta i učinkovitosti poduzetničkog sektora	
2. RAZVOJ KONKURENTNOG PODUZETNIŠTVA, TURIZMA, POLJOPRIVREDE I RIBARSTVA	Strateški cilj 1 - Razvoj gospodarstva kroz izgradnju suvremene infrastrukture, korištenje prirodnih resursa i održivo upravljanje okolišem Prioritet 1.3 - Razviti poduzetničku klimu i infrastrukturu te ojačati operativne kapacitete Općine Mjere: <ul style="list-style-type: none"> • Podizati svijest lokalnog stanovništva o važnosti poljoprivrede i turizma za gospodarski razvoj općine • Poticati valorizaciju plodnog tla za održivo bavljenje poljoprivrednim djelatnostima i stočarstvom
2.1 Razvoj konkurentne poljoprivrede, ribarstva i akvakulture	
2.2 Razvoj ruralnih područja	
2.3 Razvoj konkurentnog poduzetništva i turizma	
3. PREPOZNATLJIVOST I OČUVANJE KULTURNE I PRIRODNE BAŠTINE	Mjera Poticati valorizaciju kulturno-povijesnog naslijeđa i tradicije u razvoj posebnih oblika turizma te osigurati prepoznatljivost Lišana na turističkom tržištu
3.1 Očuvanje, zaštita i održiva uporaba prirodne i kulturne baštine	
3.2 Jačanje prepoznatljivosti kulturno-povijesne i prirodne baštine	
4. UNAPREĐENJE ZAŠTITE OKOLIŠA I KVALITETE ŽIVOTA	Strateški cilj 1 - Razvoj gospodarstva kroz izgradnju suvremene infrastrukture, korištenje prirodnih resursa i održivo upravljanje okolišem Prioritet 1.1 - Unaprijediti komunalnu i okolišnu infrastrukturu
4.1 Razvoj komunalne infrastrukture i usluga	

4.2 Razvoj društvene, zdravstvene i socijalne infrastrukture i usluga	Mjere: <ul style="list-style-type: none"> • Poboljšati sustav vodoopskrbe i odvodnje, • Rekonstruirati lokalne prometnice koje povezuju naselja općine i poboljšati prometnu povezanost • Unaprijediti gospodarenje otpadom,
4.3 Razvoj i učinkovito korištenje prometne infrastrukture i usluga	Prioritet 1.2 - Poticati korištenje energije sunca i vjetra i druge oblike zaštite okoliša
4.4 Unapređenje zaštite okoliša i povećanje Energetske učinkovitosti	Mjera <ul style="list-style-type: none"> • Ekonomski valorizirati potencijale korištenja OIE Strateški cilj 2: Jačanje društvenog standarda i razvoj ljudskih potencijala Prioritet 2.1 - Osigurati društvenu infrastrukturu i sadržaje Prioritet 2.2 - Poboljšati kvalitetu odgoja i obrazovanja te omogućiti cjeloživotno učenje u skladu s potrebama tržišta rada Mjere: <ul style="list-style-type: none"> • Izgraditi društvenu infrastrukturu • Jačati programe za slobodno vrijeme stanovništva • Olakšati nezaposlenima i neaktivnim pristup programima cjeloživotnog učenja

8.2. Baza projekata

Kod izrade Baze projekata definirani su sljedeći kriteriji temeljem kojih su projekti prioritizirani i u nastavku uvršteni u Akcijski plan:

1. Financijski kapacitet općinskog proračuna
2. Mogućnosti sufinanciranja bespovratnim sredstvima EU
3. Kapacitet ljudskih resursa općinske uprave i organizacija civilnog društva
4. Razina pripremljenosti projekta
5. Utjecaj projekta na povećanje prihoda Općine

Tablica 40: Baza projekata

MJERE	PROJEKTI*	PRIORITET (P1, P2)	STATUS PROJEKTNE DOKUMENT.	PROC. VISINA INVESTICIJE HRK bez PDV-a	NOSITELJ	IZVORI FINANCIRANJA
Poboljšati sustav vodoopskrbe	Izgradnja sekundarne vodovodne mreže	P1	Glavni projekt	5.500.000	Općina	Europski fond za regionalni razvoj (EFRR), Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR), državni Proračun
Poboljšati sustav odvodnje	Uvođenje sustava biološkog pročišćavanja otpadnih voda na lokalitetima predviđenim u PPU	P1	Projektna ideja	3.800.000	Općina	
Rekonstruirati lokalne prometnice koje povezuju naselja općine i poboljšati prometnu povezanost	Rekonstrukcija lokalne ceste L63152 u Lišanima	P1	Glavni projekt	900.000	Općina	Proračun
	Rekonstrukcija lokalne ceste L63147 (željeznička postaja Ostrovica – Mandići – do spoja na D56)	P2	Projektna ideja	2.400.000	Općina	
Ekonomski valorizirati potencijale korištenja OIE	Izgradnja solarne elektrane Čelinka	P2	Projektna ideja (ucrtana u PPUO)	Potrebno definirati	Privatni investitor	Privatni kapital
	Izgradnja vjetroelektrane na području između naselja Lišana Ostrovičkih, Ostrovice i Dobropoljaca	P2	Projektna ideja	Potrebno definirati	Privatni investitor	Privatni kapital
Poticati valorizaciju kulturno-povijesnog naslijeđa i tradicije u razvoj posebnih oblika turizma te	Označavanje lokaliteta kulturno-povijesne baštine i prometnica koje ih povezuju (npr. Napoleonov put)	P1	Projektna ideja	50.000	Općina i TZ Benkovac	Hrvatska turistička zajednica (HTZ)
	Brandiranje Lišana Ostrovičkih kao vodećeg eko-etno sela u Zadarskoj županiji	P1	Projektna ideja	58.500	Općina	Općinski proračun

Tablica 40: Baza projekata

MJERE	PROJEKTI*	PRIORITET (P1, P2)	STATUS PROJEKTNE DOKUMENT.	PROC. VISINA INVESTICIJE HRK bez PDV-a	NOSITELJ	IZVORI FINANCIRANJA
osigurati prepozнатljivost Lišana na turističkom tržištu						
Gospodarski valorizirati javnu i privatnu imovinu te zaustaviti depopulacijske procese	Provjeda projekta „Cestarska kuća“ – Turistički info-punkt i ugost-trgovačke djelatnosti	P1	Projektna ideja	410.000	Općina	Europski fond za regionalni razvoj (EFRR), Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR), državni proračun
	Izgradnja smještajnog kapaciteta tipa hostel – Projekt „Stara škola“	P2	Projektna ideja	6.500.000	Privatni investitor	Privatni kapital
	II. faza uređenja poslovne zone Trolokva	P1	Projektna ideja	Potrebno definirati	Općina	Europski fond za regionalni razvoj (EFRR), Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR), državni proračun
	Razvoj eko-etno sela u zoni ruralnog turizma	P2	Projektna ideja (predviđena zona u PPU)	Potrebno definirati	Privatni investitor	Privatni kapital
	Razvoj zone lječilišnog turizma	P2	Projektna ideja (predviđena zona u PPU)	Potrebno definirati	Privatni investitor	Privatni kapital

Tablica 40: Baza projekata

MJERE	PROJEKTI*	PRIORITET (P1, P2)	STATUS PROJEKTNE DOKUMENT.	PROC. VISINA INVESTICIJE HRK bez PDV-a	NOSITELJ	IZVORI FINANCIRANJA
	Otvaranje međunarodnog studentskog kampusa (poljoprivreda ili arheologija)	P2	Projektna ideja (predviđena zona u PPU)	Potrebno definirati	Privatni investitor	Privatni kapital
	Izgradnja poslovno-stambenih kapaciteta u zoni Podmišlen – Projekt „OPG Startups“ za razvoj OPG-ova	P1	Projektna ideja (predviđena zona u PPU)	9.700.000	Općina	Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR) – M6
Izgraditi društvenu infrastrukturu	Izgradnja Društvenog doma sa sportsko-rekreacijskim sadržajima	P1	Glavni projekt	3.500.000	Općina	Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR), državni proračun
Osigurati potrebnu infrastrukturu i sadržaje za predškolsko i osnovnoškolsko obrazovanje	Osiguravanje adekvatnog programa predškolskog odgoja i obrazovanja (otvaranje vrtića)	P2	Projektna ideja	Potrebno definirati	Općina	Europski socijalni fond (ESF), Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR)
	Izgradnja školske dvorane	P2	Projektna ideja	Potrebno definirati	Općina	Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR)

* Prioritetni projekti su označeni masnim slovima i preneseni u Akcijski plan za 2015 – 2017.

8.3. Akcijski plan

Sukladno definiranim kriterijima u Bazi projekata u nastavku je sastavljen akcijski plan. Vodeći računa o operativnom kapacitetu nositelja, definirane su aktivnosti. Obzirom na utjecaj vanjskih okolnosti (izmjene i neizvjesnost rokova objave natječaja, neizvjesnost trajanja procesa rješavanja imovinsko-pravnih odnosa i sl.), vremenski plan je okvirno definiran do kraja 2017.g. Obzirom da je aktivan dokument, u segmentu popratnih aktivnosti i njihova trajanja, podložan je korekcijama i izmjenama i nakon usvajanja Strategije, te ga je neophodno revidirati i korigirati jednom godišnje

Tablica 41: Akcijski plan 2015 – 2017								
PROJEKTI PO PRIORITETU	STATUS PROJEKTNE DOKUMENTACIJE/ PROCIJENJENA VISINA INVESTICIJE	AKTIVNOSTI 2015 – 2017	Vremenski plan aktivnosti					ODGOVORNA ORGANIZACIJA
			10-12 2015	1 – 6 2016	7 – 12 2016	1-6 2017	7-12 2017	
Izgradnja sekundarne vodovodne mreže*	Glavni projekt/ 5.500.000	Ishoditi Potvrdu glavnog projekta						Nositelj: KP Vodovod i kanalizacija Partneri:d.o.o., Općina, Zadarska županija
		Izraditi Investicijsku studiju/Poslovni plan						
		Regulirati odnose i definirati uloge Nositelj/Partner						
		Pripremiti i izraditi ostalu natječajnu dokumentaciju za Program ruralnog razvoja						
		Prijava za bespovratna sredstva PRR RH i provedba projekta – M7, Operacija 7.2.1						
Uvođenje sustava biološkog pročišćavanja otpadnih voda na lokalitetima predviđenim u PPU*	Projektna ideja/ 3.800.000	Rješavanja imovinsko-pravnih odnosa						Nositelj:KP Vodovod i kanalizacija d.o.o., Partneri:Općina, Zadarska županija
		Regulirati odnose i definirati uloge Nositelj/Partner						
		Izraditi Izvedbeni projekt						
		Izraditi investicijsku studiju/poslovni plan						
		Pripremiti i izraditi ostalu natječajnu dokumentaciju za Program ruralnog razvoja						

		Prijava za bespovratna sredstva PRR RH - M7, Operacija 7.2.1							
		Provđba projekta							
Izgradnja Društvenog doma sa sportsko-rekreacijskim sadržajima**	Glavni projekt/ 3.500.000	Ishodovati Potvrdu glavnog projekta							
		Izraditi Investicijsku studiju/Poslovni plan							
		Pripremiti i izraditi ostalu natječajnu dokumentaciju za Program ruralnog razvoja							
		Prijava za bespovratna sredstva PRR RH – M7 – Podmjera 7.4, Operacija 7.4.1							
		Provđba projekta							
Rekonstrukcija lokalne ceste L63152 u Lišanima***	Glavni projekt/ 900.000	Izraditi Izvedbeni projekt							
		Izraditi investicijsku studiju/poslovni plan							
		Pripremiti i izraditi ostalu natječajnu dokumentaciju za Program ruralnog razvoja							
		Prijava za bespovratna sredstva PRR RH i provedba projekta – M7, Operacija 7.2.2							
		Provđba projekta							
Provđba projekta „Cestarska kuća“ – Turistički info-punkt i ugost-trgovačke djelatnosti**	Projektna ideja/ 410.000	Izraditi Idejno rješenje							
		Donijeti Odluku o osnivanju j.d.o.o.							
		Ishodovati Rješenja o uvjetima građenja							
		Izraditi Poslovni plan							
		Pripremiti i izraditi ostalu natječajnu dokumentaciju za Program ruralnog razvoja							
		Prijava za bespovratna sredstva PRR RH – M7 – Podmjera 7.4, Operacija 7.4.1							

Nositelj: Općina

Nositelj: Općina

Nositelj: Općina
ili TD u vlasništvu Općine

		Provedba projekta						
Izgradnja poslovno-stambenih kapaciteta u zoni Podmišljen – Projekt „OPG Startups“ za razvoj OPG-ova	Projektna ideja (predviđena zona u PPU)/9.700.000	Definirati kriterije Javnog poziva za iskaz interesa Izraditi Program poticaja za lokalne poduzetnike-početnike Objaviti Javni poziv i izvršiti selekciju i odabir poduzetnika Izvršiti pripremu za izradu Poslovnih planova i projektnih prijava na bespovratna sredstva iz Programa ruralnog razvoja RH						
II. faza uređenja poslovne zone Trolokva	Nastavak uređenja/definirati vrijednost	Definirati djelatnosti od primarnog interesa Općine Rješiti imovinsko-pravne odnose Izraditi Parcelacijski elaborat Izraditi studiju izvodljivosti - CBA Objaviti Javni poziv za iskaz interesa Odabrati korisnike i sklopiti ugovore						
Izgradnja solarne elektrane Čelinka	Projektna ideja (ucrtana u PPUO)/ Potrebno definirati	Rješiti imovinsko-pravne odnose sa RH Izraditi studiju izvodljivosti -CBA Izraditi kriterije za Javni poziv za iskaz interesa						

		Objaviti Javni poziv za iskaz interesa Pregovarački postupci sa strateškim partnerom						Općina, resorno Ministerstvo RH
Označavanje lokaliteta kulturno-povijesne baštine i prometnica koje ih povezuju (npr. Napoleonov put)	Projektna ideja/ 50.000	Pregovarački postupci i sklapanje Sporazuma o partnerstvu						Nositelj: Općina Partneri: Turistička zajednica Grada Benkovca, TZ Zadarske županije
		Provedba projekta						
Brandiranje Lišana Ostrovičkih kao vodećeg eko-etno sela u Zadarskoj županiji	Projektna ideja 58.500	Izraditi Idejno rješenje za brand, dizajn i web						Nositelj: Općina Partneri: TZ Zadarske županije
		Pregovarački postupci i sklapanje sporazuma o partnerstvu						
Eko-etno selo, Lječilišni turizam i Studentski kampus	Projektna ideja (ucrtano u PPU)/potrebno definirati	Priprema i prijava projekta na bespovratna sredstva Ministarstva turizma i Hrvatske turističke zajednice						Nositelj: privatni poduzetnici, Partner: Općina
		Izraditi kriterije sukladno gospodarskim ciljevima Općine za područja, u PPU Općine označena kao T-4, D-3 i D-5						
		Rješavanje imovinsko-pravnih odnosa						

* - Sukladno člancima 12. do 15. Pravilnika o provedbi mjere 07 »Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima« iz Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014 – 2020.

** - Sukladno člancima 20. do 24. Pravilnika o provedbi mjere 07 »Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima« iz Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014 – 2020.

*** - Sukladno člancima 16. do 19. Pravilnika o provedbi mjere 07 »Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima« iz Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014 – 2020.

8.4. Praćenje, vrednovanje, izvještavanje

Strateški razvojni program definira društveni i gospodarski razvoj na lokalnoj razini i u snažnoj je međuvisnosti sa regionalnim i nacionalnim razvojem. Preduvjet društvenog razvoja je svakako gospodarski razvoj. Društveni se standard lokalnog stanovništva razvija isključivo ako se prioritetno razvija gospodarstvo. Gospodarski razvoj općine Lišane Ostrovičke je oslonjen na poljoprivredu i obližnje turističko tržište, tj. turizam te je u tom smislu u neposrednoj međuvisnosti sa svojim najbližim okruženjem sa kojim može postići sinergijski učinak u kontekstu doprinosa indeksu razvijenosti. Stoga je ključna suradnja između jedinica lokalne samouprave, posebno na razini izrade strateških dokumenata, planova i razvojnih projekata. Projektima koji će generirati gospodarski rast na području općine dan je prioritet. Kako bi se, tijekom provedbe, mogli mjeriti efekti strategije nužno je praćenje provedbe, posebno prioritetnih projekata i provedbe mjera koje doprinose specifičnim ciljevima Strategije. Praćenje je, na primjeru općine Lišane Ostrovičke, prilagođeno limitiranom investicijskom potencijalu, ljudskim resursima kojima općina raspolaže te nerazvijenom gospodarstvu. Iz tog su razloga definirani indikatori postignuća metodom iskustvene konzervativne procjene.

Tablica 42: Pokazatelji postignuća prioriteta Strategije

PRIORITETI	POKAZATELJI
1.1. Unaprijediti komunalnu i okolišnu infrastrukturu	<ul style="list-style-type: none"> ✓ 80% domaćinstava priključeno na sekundarnu vodovodnu mrežu do kraja 2016. ✓ Sanirana divlja odlagališta otpada do kraja 2016. ✓ Rekonstruirana 1 lokalna nerazvrstana cesta do kraja 2017. ✓ Izgrađena 2 bio-pročistača kapaciteta za 1500 osoba do kraja 2018. ✓ Izrađen plan plinifikacije do kraja 2018.
1.2 Poticati korištenje energije sunca i vjetra i druge oblike zaštite okoliša	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Odabran strateški partner za izgradnju solarne elektrane Čelinka do kraja 2016. ✓ Odabran strateški partner za izgradnju vjetroelektrana do kraja 2017. ✓ 50% gospodarskih subjekata i 40% domaćinstava koristi sunčevu energiju do kraja 2020.
1.3 Razviti poduzetničku klimu i infrastrukturu te ojačati operativne kapacitete Općine	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Porast broja zaposlenih za 20% do kraja 2017. ✓ Opremljena poduzetnička zona Bara-Troloka do kraja 2017. ✓ Odabran strateški partner za izgradnju zone lječilišnog turizma do kraja 2017. ✓ Odabrani strateški partneri za korištenje poljoprivrednih površina do kraja 2017.

Tablica 42: Pokazatelji postignuća prioriteta Strategije

PRIORITETI	POKAZATELJI
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ 30% više novoosnovanih tvrtki i OPG-ova do kraja 2018. ✓ Izgrađeno najmanje 20 novih smještajnih jedinica za ruralni turizam (OPG) do kraja 2018. ✓ Izgrađeno još najmanje 40 smještajnih jedinica za posebne oblike turizma do kraja 2018. ✓ Povećani općinski prihodi za najmanje 50% do kraja 2018.
2.1. Osigurati društvenu infrastrukturu i sadržaje	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Izgrađen Društveni dom do kraja 2017.g. ✓ Opremljeni Osnovna škola i dječji vrtić do kraja 2018.g. ✓ Najmanje 30% novih udruga iz područja sporta, kulture i tradicijske baštine do kraja 2017. ✓ Afirmirana najmanje 2 kulturna događaja u svrhu turističke prepoznatljivosti lokacije do kraja 2020.
2.2 Poboljšati kvalitetu odgoja i obrazovanja te omogućiti cijelo životno učenje u skladu s potrebama tržišta rada	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Najmanje 10% više djece uključeno u programe predškolskog odgoja i obrazovanja ✓ Najmanje 30% radno sposobnog stanovništva pohađa programe obrazovanja odraslih

Praćenje pokazatelja postignuća Strategije je od visoke važnosti za evaluaciju. Obzirom da je evaluacija ocjenjivanje učinaka provođenja strateških mjer, ona predstavlja važan proceduralni korak na osnovu kojeg, tijekom provedbe, možemo kreirati korekcije definiranih mjer u svrhu učinkovitije provedbe Strategije i doprinosa društveno-gospodarskom razvoju čitave regije koji je uređen propisima regionalnog razvoja Republike Hrvatske.

Obzirom na važnost ovog strateškog dokumenta za Lišane Ostrovičke, Općina će evaluaciju provoditi kako interno tako i s vanjskim stručnjakom koji će odrediti metodologiju vrednovanja postignutih rezultata i sastaviti neutralno izvješće. Općina će o rezultatima obavijestiti sve dionike.